Alle de gedichten van Anna Roemers Visscher. Deel 1

Anna Roemers Visscher

Editie Nicolaas Beets

bron

Anna Roemers Visscher, *Alle de gedichten van Anna Roemers Visscher. Deel 1* (ed. Nicolaas Beets). J.L. Beijers, Utrecht 1881

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/viss001nbee01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

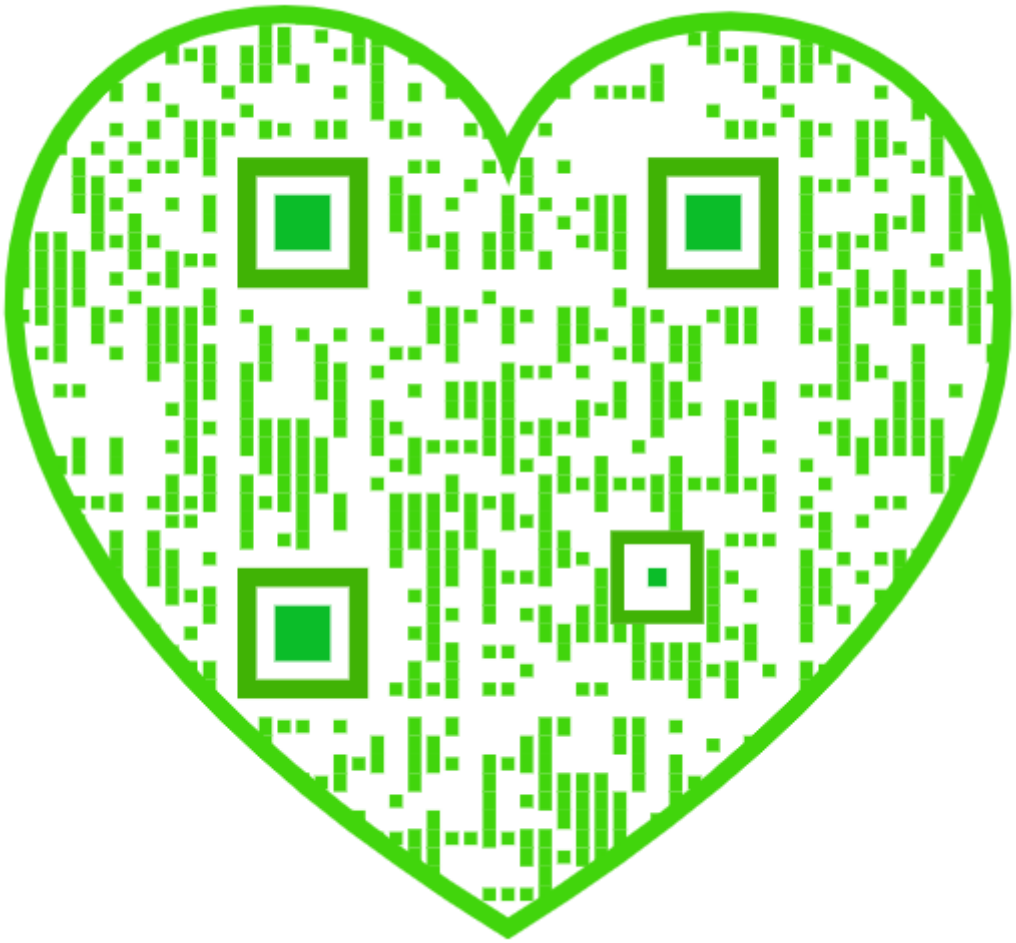

t.o. π5

Aan
Mr. W.J. Royaards van den Ham
Wethouder der Gemeente Utrecht
VRIEND EN VOORSTANDER
VAN
FRAAIE LETTEREN EN KUNSTEN
WIENS
WELWILLEND TER BESCHIKKING STELLEN
VAN DE
HANDSCHRIFTEN IN ZIJN BEZIT

TOT
DE TEGENWOORDIGE UITGAVE VAN DEN GEZAMENLIJKEN
DICHTARBEID
EENER
BEGAAFDE LANDGENOOTE
AANLEIDING GAF EN IN STAAT STELDE
WORDEN
DEZE BOEKDEELEN
MET ERKENTELIJKHEID
OPGEDRAGEN
DOOR
Zijn Vriend
UTRECHT, 12 Maart MDCCCLXXXI.
NIOOLAAS BEETS.

I

Inleiding.

AAN weinigen is het voorrecht van zich door zulken geprezen te zien, die ook zelve prijzenswaardig waren, onbekrompener te beurt gevallen dan aan Roemer Visschers ‘oudste kind,’ de ‘wyse’ en met verscheidenheid van gaven zoo rijk bedeelde ‘Anna.’[1)].

Wat dit betreft stond ze bij hare in vele opzichten nog milder bedeelde zuster, ‘de schoone Tesselschade,’ weinig achter.

De uitnemendste van hare tijdgenooten zijn eenparig in een lof, uitgelokt door eene vereeniging van gaven van geest en gemoed, waarvan hare dichtgave er slechts ééne was; lof, die onevenredig is, ook aan het betrekkelijk weinige, dat van deze tot de nakomelingschap is gekomen.

Reeds in 1612; trouwens de ‘eerbare, achtbare, constrijcke Jonck-

1) Quondam REALI corculum, GROTI lepor,
HOOFDI suada, cura grandis CATSIÏ,
Aura et flabellum lene CONSTANTIS tui,
HEYNSI voluptas, tot poëtarum sonis
Cantata mater -

zingt haar Barlaeus toe.

vrouw' telde toen reeds achtëntwintig jaren; reeds in 1612 weet Ernestus Brinck van haar 'refereyn maken'[1]; vóór 1615 zingt Heinsius haar toe:

Wat Thales heeft bedocht, Pythagoras geswegen,
En Socrates geseyt, en al de wijse plegen
  Te schrijven op papier, en roemen aldermeest
  Als noodich voor de mensch, dat schildert ghy nu eest,
Of treckt het met de pen. de deucht die wort gewesen,
En metter handt gevoelt, en niet alleen gelesen.
  Het sy dat ghyse set op lijnen of op doeck,
  Of als de mannen doen, maeckt een verstandich boeck;[2]

en, weinige jaren later, roept de jonge Heemskerk, die *haar* naam-alleen genoegzaam achtte om zijn vaderland tegen de beschuldiging van bij andere landen in beschaving achter te staan te beschermen, met geestdrift uit:

't Is waer oock, dat die uur is eyndelijck ghekomen
Dat kunst en wijsheydt hier haer woonplaets heeft ghenomen:
  Doch alderwaerst is dit, dat ghy, ô Anna zijt
  Een Phoenix van u landt, een wonder van u tijdt.
Want of wel nevens u, de wijd-beroemde namen
Van Huyghens, Hooft, De Groot, de Griecken selfs beschamen,
  Soo zijt ghy niet-te-min de eene Maeght alleen
  Die Hollandt heeft ghesien den Helicon betreen:
Die in verstandt de Mans, in handtwerck tart de Vrouwen,
En u van alle-bey doet voor verwinster houwen.
  Die al, wat leerbaer is, te leeren hebt begheert,
  En tot verwondrens toe, in alles zijt vol-leert.
Roem van ons' Eeuw! by wie sal ick u verghelijcken?
Sal 't Sappho zijn? ô neen; die moet veer voor u wijcken,
  Want hadse schoon u gheest, sy had niet uwe handt,
  Die u gheen minder lof verkrijght als u verstandt.

1) Zie II. bl. 199.
2) *Nederd. Poëmata*, bl. 37.

Sal 't dan Arachne zijn, die wel so trots van herten
Op hare naey-kunst was, dat sy dorst Pallas terten?
Neen; dese noch veel min het by u halen ken,
Want had sy uwe naelt, sy had niet uwe pen.
Wel aen begaefde Maeght, laet uwe wyse Dichten,
So wel als uwe kunst, voor al de wereld lichten:
Op dat, so wiese lees', u oordeel; 't eenigh een,
Een yeder onghelijck, sich selfs ghelijck alleen.[1)]

Hooft, het is waar, had in de gloeiende verzen, welke hij in 1608, zelf zevenëntwintig jaar oud, der vierëntwintigjarige in zijn zangerig 'Voochdesse der gemoeden,' in zijn Sonnet 'Beroemde Vischerin,'[2)] toezong, wel hare schoonheid, hare 'eerwaerdige zeden,' hare veelvuldige 'bevallijckheden,' hemelhoog geprezen, en aan de onwederstaanbaarheid van haar 'orgel-keel' recht laten wedervaren, maar daarbij van hare dichtgave of letterkundige verdiensten niet gerept; maar een dertigtal jaren later, als jeugdige hartstocht voor kalme bewondering heeft plaats gemaakt, bewondert hij deze nog meer dan de andere, die hij niet weinig bewondert, en zegt aan hare dichten de onsterfelijkheid toe.

Maer wen gh'u in de veem
Der sanggodinnen vlijt,

heet het in het schoone Sonnet van 1621, na den keurigsten lof aan het werk van haar diamantstift, haar penseel, haar naald, haar boetseerstok, toegebracht te hebben:

Maer wen gh'u in de veem
Der sanggodinnen vlijt; en woorden schoongeschreven,
Een redelijcke ziel, met wackren zin instort:
Soo blijckt dat ghij al 't geen, dat lijf of leven schort,
Van bejds kunt geven; dan den dichten 't eeuwigh leven[3)]

1) Hollantsche Bottigheyts verdediging. Aen Anna Roemer Visschers. *Mengheldichten*. Amst. 1627. bl. 419, 20.
2) *Gedichten*. Uitg. Leendertz I. 73 en volgg.
3) *Gedichten*. Uitg. Leendertz 1. 484.

Vondel, in een bekend gedicht, ten jare 1623, ter bruiloft van Tesselschade gezongen, schijnt van Anna's hand een dichtwerk te gemoet te zien, waarin de Vader des Vaderlands, immers

> het Hoofd van Hollands helden,
> 't Welck worstelde met raed, en dapper van gemoed
> Voor 't Recht des Vaderlands vergoot zijn edel bloed,

door haar ‘op 't autaer’ zou worden gezet[1]. Maar gelijk van dit laatste òf niets gekomen, òf alles, evenzeer als, op een enkele stanza na[2], de door den tijdgenoot zoo hooggeroemde vertolking van Tasso's heldendicht, van de hand harer zuster, tot heden toe voor ons verborgen gebleven is, zoo heeft zich later eeuw ook geenszins in het bezit van een door haar geschreven oorspronkelijk ‘verstandich boeck’ mogen verheugen, en was van hare ‘wyse Dichten,’ van welke nog in 1679 Vollenhove aan Brandt schreef ‘niet weinig’ in handschrift ten huize van haar zoon gezien te hebben[3], tot voor weinige jaren niets tot ons gekomen, dan het viertal kleine stukjes en het ongeveer tweehonderdtal tweeregelige dichtspreuken, waarmede zij de tweede uitgave van haer Vaders *Sinne-poppen* verrijkt had, benevens een paar dozijn kleinere of grootere gedichten, in werken van tijdgenooten en in vroegere of latere dichtverzamelingen verspreid.

Mr. Jacobus Scheltema, aan wien de eer toekomt, door zijne in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van dat jaar voorbereide en in 1808 in 't licht gegeven verhandeling[4], Roemer Visscher en zijne dochters,

1) De Tortsen van Alard Krombalck en Tesselscha Roemers. In van Lennep's Vondel Dl. II. bl. 187. v. 105-9.
2) Van Vloten, *Tesselschade R. en hare Vrienden,* bl. 36.
3) *Brieven van vernaemde mannen aan G. Brandt*. bl. 194.
4) *Anna en Maria Tesselschade, de dochters van Roemer Visscher*. Amst. J. W IJntema. 1808.

die bij de nakomelingschap in vergetelheid begonnen te geraken, in het begin onzer eeuw weder in eervolle herinnering te hebben gebracht, heeft zich de moeite gegeven deze verspreide lettervruchten in deels algemeen bekende, deels vergetene boekdeelen na te sporen en aan te wijzen, en meende ook genoegzamen grond te hebben om het, zonder jaartal maar waarschijnlijk tusschen 1614 en 1638, onder den titel van de *Roemster van den Aemstel*, te Amsterdam in 't licht verschenen, en sedert zeer zeldzaam geworden, uit één uitvoerig en ettelijke kleinere stukken bestaand dichtwerk aan onze dichteres toe te kennen.[1)] In 1818 had hij nog 't geluk in den ‘Letterschat van den Eerw. D.C. van Voorst’ de vondst te doen van een Epithalamium, door haar in 1617 aan Heinsius toegezongen, waar hij een plaats aan gaf in zijn *Geschied-* en *Letterkundig Mengelwerk*[2)]; en toen, negentien jaar later, een ongenoemd verzamelaar een eerste deel van minder voor het algemeen bereikbare gedichten van min bekende, ofschoon gansch niet verwerpelijke zangers uit den eersten bloeitijd onzer letterkunde in 't licht gaf, kon men daarin, naar Scheltema's aanwijzingen en mededeelingen, een zes-en-twintigtal kleinere stukjes van hare hand, en ook; ofschoon niet zonder eenigen twijfel aan de echtheid; ook dit uitvoeriger dichtwerk, maar met achterwegelating van een der kleinere dichtjes er toe behoorende, bijeen vinden[3)]. Dit alles, met onwillekeurigen voorbijgang van een enkel stukje, maar met opneming van het uit de *Roemster van den Aemstel* achtergeblevene, maakte met de kleine dichterlijke nalatenschap van zuster Tesselschade, den inhoud uit van een in 1851 te Utrecht keurig uitgegeven boekdeeltje, waaraan een

1) Zie 't aangeh. werk bl. 13 en 102-105.
2) D. II St. II. bl 249 en volgg.
3) *Gedichten van C.v. Baerle*, *J. van der Burgh*, *J. van Heemskerk*, *L. Reael*, *Anna en Maria Tesselschade Visscher*, en anderen. Eerste deel, Amst. bij G.H. Arens. 1827. kl 80. De coupletten *Tot Momus*, het eerste stukje in *de Roemster van den Aemstel*, bleven hier achterwege.

smaakvol geschreven inleiding over de beide zusters en haar vermaarden vader voorafging, en dat het letterminnend publiek aan de ongenoemde, maar niet onbekende hand van den bekwamen boek- en letterminnaar M.D. de Bruyn te danken had[1]. De kleine schat, altijd nog zoo veel grooter dan die van Tesselschade, had reeds toen kunnen vermeerderd worden met een stukje, ten jare 1841 door Dr. Schotel in zijne *Letteren Oudheidkundige Avondstonden*[2] medegedeeld. (Aan Franciscus van Heerman).

In 1852 bracht Dr. Van Vloten, in een *Toegifi* tot het door hem uitgegeven geschrift *Tesselschade Roemers en hare vrienden in 1632-1649*[3], benevens een tweetal brieven, ook nog een dichtje van Anna aan 't licht, door zijn loffelijken ijver op het Rijks-Archief te Brussel opgespoord. (I. 116. II. 275 en volgg.)

Zoo veel was van den dicht-arbeid van Roemers ‘oudste kind’ bekend geweest en op nieuw of voor het eerst bekend geworden, als, twee jaren later, de lofwaardige boekliefhebber en uitgever A.D. Schinkel, niet gewoon literarische ‘kleinooden’, die hij zich verwierf of bezat, ‘als zijn uitsluitend eigendom te beschouwen, maar ze, naar zijn vermogen, door den druk tot meer algemeen eigendom te maken,’ de vrienden der vaderlandsche letteren, aan wie hij reeds meermalen dergelijken goeden dienst bewezen had, op nieuw niet weinig aan zich verplichtte door, tegelijk met het oorspronkelijke, in honderd-vijfentwintig exemplaren te laten afdrukken en mildelijk onder belangstellenden uit te deelen, eene vertolking in nederduitsche verzen van de *Cent Emblemes Chrestiens* van de edele jonkvrouw Georgette de Montenay, met Anna's welbekend voortreffelijk schoonschrift,

1) *Gedichten van Anna Visscher en Maria Tesselschade Visscher*. Utrecht, L.E. Bosch en Zoon 1851. Met portret van Tesselschade en fac-similés van het H.S. der beide zusters. 12°.
2) Dordrecht, hij Blussé en van Braam, 1841. bl. 93.
3) Leiden, E.J. Brill, 1852.

in een keurig exemplaar van dat zeldzame werk geschreven en daarin voorafgegaan van een veertienregelig dichtstukje, hier in facsimilé medegedeeld, hetwelk door inhoud en onderteekening haar als de, in haar eigen oog wel wat vermetele, vervaardigster van deze dichterlijke vertaling boven alle verdenking stelde. Dr. Van Vloten, onvermoeid in de behartiging van al wat tot den roem der 'beroemde Vischerinnen' en in het algemeen van onze vaderlandsche letterkunde strekken kan, voorzag deze aanmerkelijke vermeerdering onzer tot nog toe zoo beperkte bezitting met eene belangrijke voorrede en eenige taalkundige toelichting.[1)] Nog kwam er in 1868 een bruiloftdichtje bij (II. 199), te Harderwijk, door den heer Ridder van Rappard ontdekt, en door hem opgenomen in een opstel, na zijn overlijden door zijn zoon ter perse gelegd en onder belangstellenden uitgedeeld, maar buiten den handel gehouden.[2)]

Was de vriend der vaderlandsche letteren hiermede nú in het bezit van al Anna's 'wyse Dichten', of maar van het 'niet weinig poezye' dat de dichter Vollenhove in Febr. 1697 nog ten huize van den Heer Advokaat Romanus van Wezel, als vrucht van haar geest gezien had? Ofschoon dit niet waarschijnlijk was, scheen men echter op niets meer te mogen hopen. Waren niet reeds in 1808 al de nasporingen van den ijverigen Scheltema vruchteloos geweest, en hij geheel onkundig gebleven van de lotgevallen van dezen tak van de familie Van Wezel?[3)]

1) *Honderd Christelijke Zinnebeelden naar Georgette de Montenay* door *Anna Roemers Visscher, uitgegeven naar het oorspr. Handschrift door* A.D. SCHINKEL. Met een facsimile. Niet in den handel. Gedrukt Honderdvijfentwintig Exemplaren. 1854. 12o
2) *Ernst Brinck - meerendeels naar onuitgeg. bronnen geschetst door Jhr.* F.A. RIDDER VAN RAPPARD. Niet in den handel. Gedrukt bij Kemink en Zoon, te Utrecht. [1867.]
3) 'Door dat de leden van dezelve bij de Roomsche kerk gebleven zijn, schijnen de Letrekkingen tot andere leden van dat geslacht minder te zijn aangehouden, hetwelk anders in vele takken, ook met den naam VAN DEN HONERT, gebloeid heeft en nog bloeit.' SCHELTEMA, *Vaderl. Letteroeff.* Jg. 1808 B. 165 en volgg.

Intusschen berustte te Alkmaar, waar, in weerwil van de verzekering van Wagenaar[1] en die hem gevolgd zijn, Roemer Visscher wel nimmer gewoond heeft, maar Tesselschades Belvedère nog steeds aangewezen wordt, die er in de armen van haar oudere zuster bezweek; te Alkmaar, waar ook Anna zelve, volgens door haar zoon medegedeelde narichten[2] twee jaar later overleden is, nog een schat in handschrift, die den tot hiertoe ter kennis gebrachten, wat het aantal dichtstukjes betreft (de bijschriften op de *Zinnepoppen* en de *Honderd Christelijke Zinnebeelden* niet medegerekend), meer dan verdubbelen zou, en was ook de Academie van Wetenschappen, nog altijd zorgvuldige bewaarster van de dichterlijke handschriften van Huygens, in dit opzicht rijker dan zij wist. Immers in de eerste van de talrijke omslagen, waarin zij, naar tijdsorde, die kostbare handschriften in een zestal portefeuilles bewaart, was door mij een tweetal dichtjes van Anna's hand, ontdekt, die, daar zij bij Huygens een weergalm hadden uitgelokt, met dezen weergalm, door hem op eenzelfde blad papiers waren nedergeschreven.[3]

Wat het Alkmaarsche handschrift betreft: het werd op den Catalogus der ‘Uitgebreide en merkwaardige verzameling van handschriften en boekwerken’ van den te Alkmaar overleden ‘WelEd.Geb. Heer L.J.A. Scheltus van Kampferbeke’ waarvan de verkooping den 28sten en 29sten Mei 1877 te Rotterdam heeft plaats gehad, onder No. 1028 aldus aangekondigd:

‘Letter-juweel van *Anna Roemer Visser*. Verzameling van 31’ [moest

1) *Amsterdam,* III. 204.
2) VAN LEXNEPS Vondel. D. VI. Nal. bl. 12.
3) Gelukkig heeft, sedert dit geschreven werd, de Hollandsche maatschappij van Fraaie Kunsten zich de uitgave dezer HSS. aangetrokken en, na bekomen vergunning van de Academie, de bezorging er van opgedragen aan den voortreffelijken uitgever der gedichten van Hooft, den heer P. Leenderts W.Z. thans helaas reeds overleden; maar niet zonder dit zijn werk op die hoogte te hebben gebracht, dat men aan de verdere uitvoering niet behoeft te wanhopen.

zijn 32] ‘geheel eigenhandig door haar geschreven geestige en onuitgegeven gedichten van 1620-1643’ [moest zijn 1645[1)]]. ‘Keurig handschrift van 56 bl. in 12. in perg. omslag. Zeer pretieus. *Tot heden geheel onbekend*.’

‘Tot heden geheel onbekend.’ Schoon dit waar was van het boeksken als boeksken, was het dit echter niet van al, ofschoon van verre de meeste, der daarin vervatte dichtstukjes, waarvan de opschriften luidden als volgt:

(1) Aen myn heer de Pensionarius S van Beaumont, om dat hij hem seer verwonderde dat ic swaerder woech als hij.
(2) Op een Glas geschreven int huijs van de Pensionarus Simon van Beaumont tot Middelburch.
(3) Aen Juffrouw Johanna Comans Daer ten Eeten sijnde op een Roemer gheschreven.
(4) Geschreven jnde boeck-kamer van de Pensionarus van Middelburch.
(5) Aen Mijn Heer H Gout my ver-Eert hebbende met verscheyden Aerdige nachtjes door syn Constryke hant gesneeden.
(6) Aen de Cappitein op het Huys te loevesteyn Sende een bouckjen aen de Huysvrouw van Grotius.
(7) Gebet op de Geboort-dach ons Heeren JESUS CRISTUS. A^{o}. 1620.
(8) Aen Constantinus Huijgens hebbende hem daechs te voren hooren speelen en singen op Syn Luijt.
(9) SONNET Tot antwoort op een sonnet aen mij gesonden door Simon van Beaumont, op de manier van C Huij houdende de laeste woorden.
(10) Aen den Hoogh-Geleerden Heere Hugo de Groot, nae sijn welgeluckte wtcoomst. A^{o}. 1621.
(11) Aen de vermaerde Constrijcke Petrus Paulus Rubbens, doe ic nae syn werck schilderde Anno 1621.

1) Zes jaar voor haar dood.

(12) Op een Roemer geschreeven, en in mijn plaets op een banquet gesonden, daer ic door mijn haestich vertreck niet gaen conde.
(13) GEBET op den beedach An^{o} 1622.
(14) Aen J v H.
(15) Aen G.R.D.
(16) Geschreven in het Colege-boeck van de vier vrinden I B - I V H - I V B - G R D.
(17) Aen een die mij een boeck verEerde dat hy gemaeckt had.
(18) Aen den vrinthouwende Coridon.
(19) Ontschuldinge Aen den Heere Jacob Cats Pencionarus van Dordrecht, dat Ic hem in Zeelant doot geschreven hadde.
(20) Op de wellecom-maellijt die de Heeren van Dordrecht gaven aen haer nieuwe Pencionarís, den Heer Jacop Cats, daer ick een gesneden Roemer sond daer dit op stondt

Sit cum Felino felicitas Senatui,
pax Populo Durdrechtano.
Anno 1623.

(21) Sonnet op de bruijloft van Erenst Brinckx borgemeester van Herderwyck.
(22) Op de verovering van Grol.
(23) Aen den Heere Moretus die de Conings Druckerij heeft, die mij bad de Sonnetten van den E Here Hooft en Huygens op den trant van de schonken uyt te schryven.
(24) Aen den Godtvruchtigen Heere Hemelaer Canonick van onse Lieve vrouwen kerck tot Antwerpen.
(25) Aen den E Pater Johanni Mantellio Licentiaet in Theologie van de Ordre van S Augustijn op syn sprueck *Pax in Virtute*.
(26) Aen den E Heere Duarte hebbende de Eer gehat hem met sijn Dochters te horen singen en speelen.

(27) EPIGRAMMA.
(28) Aen de Eedelen Heere den President Roose.
(29) Het Peerle-snoer spreeckt van de Eerbaere minnelycke vrouwe Mevrouwe EDELHEER Pencionaris van Antwerpen.
(30) Aen de Heerlijcke Wijdt-beroemde stat *Antwerpen* Op een Roemer geschreven hebbende een plantje Camillen daer bij de statsspreuck *Attrita Resurget*.
(31) Tot Leuven Aen den Geleerden Ericius Puteanus Hebbende op sijn huijs gesproken den seer beleefden Heere Cantelmo daer doe oock quam een Ambassadeur die na Munster ging.
(32) Aen den hoogh Geleerden Wel Eervaren Docktor Nonnius.

Van deze tweeëndertig waren het 1ste, het 10de, het 13de en het 21ste reeds vroeger ter kennis van het algemeen gekomen[1)].

Wat aangaat den naam *Letter-juweel:* het op het uiterlijk zeer onaanzienlijk boekje van 56 bladzijden in 12o met perkamenten omslag, aan een slagersboekje niet ongelijk, droeg noch dezen, noch eenigen anderen naam aan het voorhoofd, maar hij was ontleend aan een los daarbij gevoegd blaadje, waarop de hand van een der latere, misschien van den laatsten bezitter (de spelling was die van onze eeuw) geschreven had:

Letter-juweel eener beroemde Ncderlandsche Vrouw, of eigenhandig van 1620-1645 geschreven gedichten van Anna Roemers, bekend als geboren 1584 en overleden 1651, in haar tijd dochter van den vernuftigen Dichter Roemer Visscher, de boezemvriend van Hendrik Laurensz Spiegel, de Ridder Hooft, Joost van Vondel en andere groote geesten zijner tijd. Zuster der vermaarde Maria Tesselschade Visscher, gemeenlijk genoemd Maria Tesselschade [Echtgeno]*ot van Dominicus van Wezel van wie later'* - het overige onleesbaar of afgescheurd.

1) 1 en 13, door den *Zeeuschen Nachtegael*; 10, door Scheltema, uit den 8sten druk van De Groots *Bewijs* enz.; 22, door de brochure van Ridder van Rappard.

Het is mij niet gelukt eenig naricht te bekomen omtrent den tijd of de wijze, waarop dit *Letter-juweel* in de handen van den heer Scheltus van Kampferbeke, die op zeer hoogen leeftijd was overleden en zeker langer dan een halve eeuw te Alkmaar gewoond had, gekomen mag zijn, en wie daar vóór hem eigenaars van mogen zijn geweest. Misschien droeg de heer Schinkel er eenige kennis van dat het bestond, en doelde hij er op, waar hij, in 1854, in het voorbericht voor zijne uitgave der *Honderd Christelijke Zinncbeelden* van het, 'in sommige verzamelingen, bestaan van enkele voortbrengselen van het dichttalent der talentvolle dochters van Roemer Visscher' gewaagde, doch die 'als *kunstjuweelen*[1)] betracht, met de grootste zorgvuldigheid weggesloten en als het ware verborgen gehouden werden'[2)]. Hoe dit zij, de beminnaars der vaderlandsche letterkunde hebben zich geluk te wenschen, dat dit *Letter-juweel*, waarvan de kostbare inhoud zeer goed aan deze benaming beantwoordt, en aan welks echtheid het welbekend voortreffelijk schoonschrift der dichteres[3)] en hare evenzeer bekende, hier herhaaldelijk voorkomende naamteekening, zoo min als de inhoud zelf eenige twijfeling toelaten, thans in den heer Mr. W.J. Royaards van den Ham, sedert ook bezitter van het bovenvermeld exemplaar van het vereenigd werk van Georgette de Montenay en Anna Roe-

1) De eursiveering van dit woord geschiedt hier door mij.
2) bl. V.
3) Dit schoonschrift is hier, evenals in het H.S. der *Chr Zinnebeelden*, met verscheidenheid van type. Voor het éńe dichtje een zeer kloeke, voor het andere een zeer kleine, voor de meeste een gewone grootte van letter; hier en daar, als b.v. in het slot van het gedicht op de ontkoming van de Groot, nabootsing van drukletters. De inschrijving in het boekje is blijkbaar niet achtereenvolgens, maar van tijd tot tijd geschied. De laatste elf stukjes zijn met andere, bleeker inkt dan de voorgaande en met eenige mindere zorg geschreven. Op enkele bladzijden komt aan den voet een kleine aanteekening, in alledaagsch en achteloos schrift, voor. - Het H.S. der *Zinnebeelden* beeft hoofdzakelijk twee typen; een zwaardere en meer staande, en een fijnere en meer liggende letter. De opdracht aan de oorspronkelijke dichteres is een meesterstuk van *mignon*schrift. Zie de facsimiiés.

een eigenaar gevonden heeft die van het gevoelen van den heer Schinkel is, en volkomen bereid is bevonden zijn persoonlijk eigendom in dezen tot gemeen goed te maken[1].

De gelukkige vondst deed, na eene mededeeling in de afdeeling Letterkunde der Koninklijke Academie van Wetenschappen, waarbij hare waarde en beteekenis voor bevoegde beoordeelaars in het licht gesteld werd, en die mij in de gevolgen zeer nuttig en tot betere verwezenlijking der zaak zeer dienstig is geweest, het plan opvatten tot eene uitgave van het dichtwerk van Anna Roemers, welke niet alleen de eerst nu ontdekte stukken, maar, met deze, al wat van haren dichtarbeid vroeger bijeenverzameld was of nog verspreid lag, omvatten zou. De door haar bijschriften verrijkte exemplaren van haar vaders *Sinne-poppen* waren zeldzaam geworden[2]; hare vertolking der *Emblemes Chrestiens* was slechts in honderdvijfentwintig exemplaren aan bekende liefhebbers der nederlandsche letterkunde uitgedeeld; het nette bundeltje, door de zorg van den heer de Bruyn in 't licht verschenen, was, gelijk het verdiende, sedert lang uitverkocht; bijna, maar niet alles wat in 1851 bekend was, was daarin opgenomen geweest; en de belangstelling in de letterkunde van de eerste helft der zeventiende eeuw

1) Vorige hezitters van het in rijk verguld rood marokijn gebonden en uitnemend geconserveerd exemplaar waren achtereenvolgens de HH. Ploos van Amstel, J. Schouten, A.D. Schinkel en C.M. van Gogh. De titel luidt: GEORGIAE MONTANEAE, *nobilis Gallae*, E m b l e m a t u m C h r i s t i a n o r u m C e n t u r i a , *Cum eorundem Latina interpretatione*. C e n t e m b l e m e s c h r e s t i e n s d e D a m o i s e l l e GEORGETTE DE MONTENAY Heidelbergae, Typis Johannes Lancelloti, impensis Andreae Cambieri. MDCII.
Op het midden van het titelblad, achter de woorden *Cum Latina interpretatione,* volgt in drukletters geschreven: *etiam Belgica, nitidiss: manu exarata et passim adscripta* per A.R.V. ante *Effigi*.

2) Met nadruk geldt dit van den eersten druk, dien ik echter het geluk gehad heb in de Haarlemsche Stads-bibliotheek aan te treffen. Zie de verschillende drukken opgenoemd door Scheltema, a.w. bl. 81.

en bepaaldelijk in de leden van het geslacht Visscher was een nieuw tijdperk ingetreden en had ook omtrent hunne levensbijzonderheden menige vergissing aan het licht en terecht-gebracht. Eene volledige uitgave, zooveel mogelijk naar tijdsorde, en in verband met eene beter onderrichte geschiedenis, scheen derhalve niet ontijdig, noch onwelkom te zullen wezen.

De verwezenlijking van dit plan wordt in de twee thans tegelijkertijd uitkomende boekdeelen mijnen letterkundigen en letterlievenden landgenooten aan geboden.

In het eerste vindt men, in de eerste plaats, op nieuw naar het handschrift afgedrukt, de vertolking van GEOR GETTE MONTENAY's *Emblemes Chrestiens*. Evenals in de privaat-uitgave door den heer Schinkel, is ook hier het oorspronkelijke aan de vertaling toegevoegd[1)]. Het gemis der prentverbeeldingen is door eene summiere, tot goed verstand der Bijschriften noodzakelijke beschrijving, tusschen twee haakjes boven deze geplaatst, zooveel mogelijk vergoed. Hetzelfde is geschied bij de hierop volgende drie maal zestig en tien tweeregelige Rijmspreuken benevens de dichtjes en prozen, met welke de dichteres de tweede uitgave van haar vaders *Sinnepoppen* verrijkt heeft, waarvan Scheltema in zijn boven genoemd

1) In de uitgave van den heer Schinkel is hier en daar, ondanks de daaraan bestede zorg, nog al eens een foutje ingeslopen, waarvan het voor de bezitters zijn nuttigheid hebben kan, hier de noodlottigste op te geven:

Bijschrift 29 *iemant en* voor *jemant El*
Bijschrift 55 *deuchlick* voor *deuchdich*
Bijschrift 56 *kan, mach niet wel* voor *ken, noch niet wil*
Bijschrift 58 '*t swacken dwerghe riet* voor: *t' swack en dweghe riet*
Bijschrift 60 *smart* voor *smaet*
Bijschrift 63 *Cleyn weergheboore*n *kint,* voor *Cleyn, weergheboore*n*, kints*,
Bijschrift 63 *met Crist* voor *in Crist*
Bijschrift 69 *deuchdenlicht* voor *deuchden licht* [lichte deugden]
Bijschrift 70 *Hem innen* voor *beminnen*.
Bijschrift 100 *een Dooren roert* voor *aen Dooren Roert*

geschrift slechts eene keurlezing gegeven had, en die sedert in geene mij bekende verzameling harer gedichten zijn opgenomen.

Het tweede deel bevat, zooveel mogelijk naar tijdsorde, wat de in de portefeuilles van Huygens ontdekte en de 32 die het *Letter-juweel* uitmaken betreft, naar het handschrift, en wat de overigen aangaat, voor zooveel voor mij bereikbaar, naar de vroegste drukken gevolgd[1)]. Het is mij ten opzichte van de meesten gelukt deze onder het oog te krijgen. De bron, waaruit geput is, en het volkomen zeker of vermoedelijk jaartal der vervaardiging zijn bij elk gedicht op den zg. franschen titelaangewezen. Kortheidshalve is de naam *Letter-juweel* daarbij door mij behouden.[2)]

Wat tot recht verstand en juiste waardeering van den inhoud der onderscheidene dichtwerken en kleine gedichten door mij noodig of dienstig geoordeeld werd, heb ik liever vóór elk hunner in een korter of langer inleiding saamgevat, dan daarachter of onder aan de bladzijde, in afzonderlijke aanteekeningen, laten volgen. Ik heb mij beijverd in die inleidingen aan alles een plaats te geven wat mij omtrent de dichteres en hare betrekkingen tot vrienden en tijdgenooten wetenswaardigs bekend was of nog door mij heeft kunnen worden opgespoord. Een afzonderlijk opstel, gewijd aan de mededeeling der bijzonderheden van Anna's huwelijk, en wat daarmede in verband staat, waaromtrent zooveel misverstand in de wereld is gebracht, is te zijner plaats tusschen deze inleidingen ingeschoven.

1) Het dichtje aan Johannes Stalpaert (II. bl. 77) liet ik naar de Amsterdamsche verzameling van 1827 afdrukken. Eerst later kwam mij een uitgave van Stalpaerts *Gulde-jaers Feestdagen of den Schat der Geestelycke Lof-sangen*, Tot Antwerpen bij Jan Cnobbaert 1635, ter hand, waarin het onder de in Dl. I voorafgaande lofdichten voorkomt, met de onderteekening *Anna Roemers van Wesel*. Verschil zag ik niet, dan in de spelling van een enkel woord.

2) In het *Letterjuweel* volgen de gedichten elkander niet naar tijdsorde op. De latere meer dan de eerste. Wij schikken ze met genoegzame zekerheid in de volgende orde: 8, 6, 7, 10, 11, 16, 14, 15, 17, 3, 1, 2, 4, 12, 13, 18, 9, 19, 20, 21, 5 (?), 22, 23, 24, 26, 25, 27, 31, 28, 29, 30, 32.

Taalkundige aanteekeningen zijn aan den voet der bladzijden gegeven, maar niet meer dan mij, tot opheldering van in onbruik geraakte of thans in een anderen zin dan vroeger gebruikte woorden en uitdrukkingen en enkele lichtelijk misverstane constructiën, noodzakelijk scheen. Bij de vermelding hiervan heb ik de mij bewezene diensten van den heer Dr. J.H. Gallée dankbaar te gedenken.

Aan de *Roemster van den Aemstel* is in deze verzameling geen plaats gegeven, maar in eene Bijlage tot het eerste deel zal men een kort verslag van den inhoud van dit dichtwerk vinden, op zichzelf reeds genoegzaam om te doen blijken dat het geheel ten onrechte aan Anna Roemers is toegekend; over de aanleiding tot het misverstand in dezen, den vermoedelijken dichter en het licht waarin zijn werk te plaatsen is, is daarbij het noodige, voor zoover mij mogelijk was, gezegd.

De twee erotische dichtstukjes: *Cupido Brilleman* en *Cupido Honichdief*, in de eerste afdeeling van den *Zeeuschen Nachtegael* voorkomende en, even als de *Roemster van den Aemstel*, door Scheltema aan onze dichteres toegeschreven, waarin hij naar ons inzien, volkomen terecht door niemand gevolgd is, liet ik insgelijks achterwege, en het is mij niet mogen gelukken een exemplaar van het *Hollandsch en Zeeuwsch Nachtegaeltje* onder het oog te krijgen, waarin hij beweert almede een lied van hare hand gevonden te hebben, dat echter tot onzen troost, als ‘misschien op bijzondere zaken doelende’, door hem minder merkwaardig werd geacht.[1)]

1) Zie Scheltema's a.w. bl. 102-105 en bl. 133.
Van *Cupido Honichdief* zegt hij: ‘het schijnt eene navolging van ANACREON te zijn.’ Dit is het geval echter niet, maar van THEOCRITUS; en Daniel Heinsius gaf er ons een betere van in zijne *Nederd. Poemata*. bl. 43. - Een gedichtje, waaronder de naam van Anna Roemer gelezen wordt, en dat gevonden wordt in het zeldzaam boekje *Minneplicht ende Kuysheytkamp*, *alsmede verscheyden Aardighe en Geestige Nieuwe Liedekens en Sonnetten* (T'Amsterdam, bij Jacob Aertsz Colom, Ao. 1626), is nochtans niet van haar, maar van Hooft. Zie diens *Gedichten*, Uitg. Leendertz, bl. 184 (Amaril, had jck hajr wt uw tujtjen, enz.) met de noot. Was het ook oorspronkelijk aan Anna Roemers *gericht* geweest?

Met diplomatische nauwkeurigheid heb ik wedergegeven w a t, en dit z o o a l s ik het in de handschriften of in de gedrukte teksten vond; ook wat spelling en leesteekens en het gebruik van hoofdletters en verscheidenheid van letters betreft. Alleen in de opschriften boven de verschillende gedichten heb ik, met opzicht tot het laatste punt, gemeend aan den goeden typographischen smaak iets schuldig te zijn. Maar zelfs aan blijkbare schrijffouten heb ik mij in den tekst gehouden, doch ze hier en daar in de aanteekeningen verbeterd of, opdat ze niet voor tegenwoordige drukfouten gehouden zouden worden, met een s i c aangeduid.

Wat de spelling aangaat: In hetgeen naar haar *handschrift* gedrukt is, zal men opmerken, dat Anna's spelregels uiterst onvast zijn, en dat zij zich aan geen enkele gehouden heeft. Zoo schrijft zij doorgaans, maar niet bestendig, ons tegenwoordig e u met u e, en nu en dan ons tegenwoordig o e met o u; zoo spelt zij hetzelfde woord nu eens met ij, dan weder met y; in een zelfde dichtstukje l i e f d t en l i e f t, g h e b o o r t e en g e b o o r t e, C o n i n g en K o n i n g, en weder C o n i n g.

De interpunctie is in haar *handschrift* schaarsch, dikwijls gebrekkig of verkeerd, somtijds in hare zonderlingheid toch wèl gemotiveerd, zoodat zij, naar onze tegenwoordige wijze van doen verbeterd of aangevuld, hare kracht en eigenaardige beteekenis zou verliezen. Aan het einde van een versregel wordt doorgaans geenerlei leesteeken door haar noodig geacht, en hier en daar op de rust of het rythmus gerekend, in plaats van een comma te stellen. Eene eigenaardigheid is bij onze dichteres, het bestendig schrijven van *t'*, waar '*t* vereischt wordt, en het plaatsen van een ∧ op woorden als *siên*.

Het gebruik van hoofdletters, ook in 't midden der volzinnen, is in de handschriften, vooral in de vertolking van Montenay, veelvuldig; dikwijls met blijk van bedoeling om op het woord, dat er mede versierd is, bijzonderen nadruk te leggen, of wèl datgene te doen, wat wij nu zouden doen door

het plaatsen van een scheiteeken[1]; dikwijls ook, met groote waarschijnlijkheid, alleen naar den eisch of de verleidingen van het schoonschrift. Enkele woorden als b.v. de woorden e e u w i g en e e r e n, krijgen immer een hoofdletter, en 't gebeurt ook dat zij er een plaatst midden in een woord. Ik heb aan niets van dit alles willen raken, om den lezer ook in dezen over bedoeling en aanleiding het oordeel vrij te laten; maar ik vrees ten opzichte van de letters V, W, C en ook P, wel eens een fout te zullen hebben begaan, daar de vorm van dezen mij vaak in twijfel deden hangen, of ik ze voor hoofdletters, dan wel voor gewone letters had aan te zien, waar ditmaal ietwat meer dan gewoonlijk werk van gemaakt was. In dit opzicht dubbelzinnige vormen waren door geen drukletters te evenaren.

Wat nu de spelling en interpunctie der *gedrukte stukken* betreft, die van onderscheiden tijd zijn: ook zelfs voor die bij haar leven het licht zagen, begrijp ik zeer wel dat men de dichteres niet aansprakelijk moet stellen, doch ook ik wenschte in dezen geene verantwoordelijkheid op mij te laden, maar alles te laten voor rekening van de verzamelaars en uitgevers der 17de, 18de en 19de eeuwen.

Gaarne beken ik dat deze boekdeelen, welker inhoud, voor zooveel die mijn werk is, wel onvolmaakt zal gebleven zijn, schoon ik dien zoo volledig en zoo belangrijk heb pogen te maken als mij mogelijk is geweest, mij meer tijds en vlijts, meer nasporens en hoofdbrekens gekost hebben, dan eenig ander voortbrengsel van mijne hand in de vijftig jaren van mijn literarisch werken en streven. Veel ben ik daarbij verschul-

1) Zoo b.v. de hoofdletter voor *Dan* in de volgende regels (I. bl. 65):

> Een schijn-vrient kaldt u nae de mont: houdt quaet voor goet
> Maer oock niet langer Dan als ghij in weelde wroet.

Waar wij schrijven zouden:

> Een schijnvriend kalt u naar den mond, houdt kwaad voor goed
> (Maar ook niet langer) dan, als gij in weelde wroet.

digd aan de velen, die mij in dezen, of uit eigen beweging, of op mijne aan hen gerichte verzoeken en vragen, met de meeste welwillendheid hetzij uit hun boekenschat, hetzij uit den schat hunner kennis, hebben willen ter hulpe komen, en het is mij een hoogstaangename plicht hunne geëerde namen hier onder te vermelden, en hun openlijk mijne duurzame erkentelijkheid te betuigen.[1)] En wat aangaat de persoon en het werk, die het voorwerp van dezen arbeid geweest zijn, schoon er af te dingen valt op den uitbundigen lof daaraan door de bewondering, de geestdrift, de persoonlijke toegenegenheid van den tijdgenoot toegezwaaid, hunne beteekenis en waardij waren in meer dan een opzicht wel van dien aard en mate, dat de uren en dagen, aan hunne nadere kennismaking gewijd en als in hunnen omgang gesleten, allerminst als slecht besteed door mij beschouwd worden.

In Anna Roemer Visschers hebben wij te doen met het schoone type eener Nederlandsche Vrouw, uit het schoonste tijdperk onzer geschiedenis. Zij is buitengewoon, zonder zonderlingheid; rijkbegaafd zonder eigenwaan; naar alle zijden ontwikkeld, zonder uit het centrum te geraken, of zich boven de wet te stellen; door zelfkennis en eenvoudigheid, tegen overmaat van lof bestand; eerzaam, zonder preutschheid; degelijk, zonder stijfheid;

1) Zie hier de namen naar de orde van het ABC.
Prof. Dr. J G.R. Acquoy, Leiden; G.W. Beeger, Utr.; J.L. Beyers, Utr.; Prof. Mr. J.C. Boot, Amst.; Prof. Dr. W.G. Brill, Utr.; C.W. Bruinvis, Alkm.; M.D. de Bruyn, Utr.; Mr. J. Dirks, Leeuw.; Mr. Rammelman Elsevier, Leiden; Prof. Dr. C.M. Francken, Utr.; Prof. Mr. J.A. Fruin, Utr.; Prof. Dr. R.J. Fruin, Leiden; Dr. J.H. Gallée, Utr.; Prof. Mr. B.J.L. Baron de Geer v. Jutphaas. Utr.; Mr. H. Gerlings, Haarl.; Mr. J.A. Grothe, Utr.; Dr. J. Hartog, Utr.; J. Leendertz Wz. †, Medemblik; A.C. Loffelt, 's Gravenh.; J. II. Mendes da Costa, Amst.; Prof. Dr. W.E. Moltzer, Gron.; Mr. J.I.D. Nepveu, Utr.; Dr. W. Pleyte, Leiden; Dr. A.H. Raabe, Utr.; Jhr. Mr. F.L.A. Ridder van Rappard, Utr.; Prof. Max Rooses, Antwerp.; Mr. W.J. Royaards van den Ham, Utr.; Prof. Dr. J.G. de Hoop Scheffer, Amst.; Dr. G.D.J. Schotel, Dordr.; Mr. J. Soutendam, Delft; P.A. Tiele, Utr; Prof. J.A. Alberdingk Thijm, Amst.; Dr. J. van Vloten, Haarl.; Prof. Mr. W.G. Vreede †, Utr; Prof. Dr. M. de Vries, Leiden.

godvruchtig, zonder vertooning; aan de catholieke kerk gehecht, en het vrije vaderland, ook in zijne vrijzinnigste protestantsche zonen, lief hebbende; maar ook de hand uitstrekkende naar al wat in de Spaansche Nederlanden, ‘haar vriendenland,’ hare achting waardig is en haar geestdrift opwekt; den Hollandschen leeuw in zijne strijdbaarheid toejuichende, maar met een hart, dat voor den vrede, gelijk voor al wat schoon en goed en groot is klopt.

Wat haar poëtische begaafdheid aangaat: zij is onze eerste dichteres in tijd, maar niet in rang. Naar haar tijd moet zij beoordeeld worden, en niet naar een lateren, zoo min als naar den lof, dien hare tijdgenooten haar toezwaaien[1]; naar den eisch der dichtsoort, tot welke haar dichtvermogen zich beperkt ziet, en niet naar den eisch van een weinig ontwikkeld dichtgevoel, dat den dichtgeest alleen in zijn stoutste uitingen en hoogste vervoeringen erkennen kan. In den vorm overtreft zij haar vader even stellig als zij eens anderen geestes kind is dan deze tweede Martiaal; meer dan haar zuster, is zij haar taal en haar kunst meester; maar deze heeft meer geest, meer vernuft, meer verheffing dan zij, en een woord als van Tesselschade tot Huygens in zijn weduwsmart:

Heer, stelt uw leed te boeck, soo hoeft ghy 't niet te onthouwen,[2] een greep, als in den aanhef tot de boetvaardige zondares

1) Vollenhove, in zijn boven aangehaalden brief aan Brandt, van het ‘niet weinig poëzye’ gewagende, dat hij van haar ten huize van haar zoon gezien had, zegt reeds in 1679: ‘waarin niet weinig kon verbetert worden door de hant van een keurig kenner, ook naar van Wezels oordeel, maar geestigh te achten naar gelegenheit van die tyt en sexe.’

2) Huygens schreef er van (Brief aan Hooft van 2 Nov. 1637): ‘Tesselscha is nojt soo hoogh boven haer self gestegen, - Alle mans en mans hoiren hier naemaals moeten 't haer benijden’ (Hoofts Br. Uitg. v. Vloten III. bl. 237), en nimmer vergat hij het. Vier en veertig jaar nadat het tot hem gekomen was, in zijn 85ste levensjaar, schreef hij nog:

> De cloecke Tesselscha, die 'k noyt en kan vergeten,
> Heeft m' haer vertroosting eens soo geestigh toegemeten,
> Dat vriend en vreemdeling bekennen, die het hoort,
> Dat noyt soo stercken sin geschroefd stack in een woord.
> Sy sagh mij quynen in een diepen rouw, met reden,
> Daer noch mijn oude Hart kan suchten aen besteden:
> Sy raedde, wild' ick eens ten kortsten zijn verlicht,
> Dat ick mijn klachten heel uytruymen soud in Dicht.
> Dus seid sy't (hoort, en leert soo spreken, Mans, van Vrouwen)
> Heer, stelt uw leed te boeck, soo hoeft ghy 't niet te onthouwen.

(Handschr. Kon. Ac.) Hag. 7 Ap. 1681.

XXIII

Ontoyt of toyt ghy u. Maria Magdalena[1)]?

is uit Anna's pen niet gekomen. Zij staat nader aan Cats, die haar met eerbied vervult, dan aan Hooft, die zijne beste verzen aan haar oordeel onderwerpt; en Heemskerk, als hij haar hemelhoog verheft, staat zoo jong als hij is, als dichter reeds hooger dan zij.

Niemand heeft den aard en de mate harer dichtgave beter gekenschetst dan deze zelfde Heemskerk in een paar woorden, als hij sprak van haar 'deftigh soet gedicht.' Het didactische is haar zaak, het epigrammatische onder haar bereik; de elegie, het lied, en niet de lierzang. Te verwonderen zal het niet zijn, indien er nooit van haar iets, dat naar een epos of een ode op den Vader des Vaderlands gelijkt, gevonden wordt.

Doch in haar nederiger genre, bezit zij wat er toe behoort. Het ontbreekt haar niet aan geest, aan kracht van zeggen, aan een goede keus van woorden, aan aangenaamheid, aan gratie. Hare verzen zijn welverknocht, stroef noch slap, en missen zoo min metrisch effect als algemeene melodie, schoon zij in haar eersten tijd nog dikwijls gelezen moeten worden naar den aard van het vers vóór Vondel, waarin klemtoon en rythmus niet altijd samen vallen[2)]. Treffende wendingen, grootsche gedachten,

1) *Gedichten van Anna Visscher en Maria Tesselschade Visscher*. Utr. 1851. bl. 161.
2) Ook bij Hooft en Huygens is dit nog met menig vers het geval, en voor wie ze te lezen weet, waarlijk niet tot hun schade.

blijken van sterke verbeeldingskracht, brengen hare gedichten niet; maar overal spreekt een kloek verstand, een rein gevoel, een hart vol liefde, een vriendelijke, opgewekte en gelijkmoedige geest, in de taal der poëzie. Hare gedichten stichten, leeren, geven genoegen, doen haar liefhebben, beleedigen nergens (tenzij dan door een enkele woordspeling, waarvan de beste dichters van haar eeuw zich niet weten vrij te houden) den goeden smaak en bevredigen het poëtisch gevoel en gehoor. Het zijn deze eigenschappen welke aan deze voortbrengselen van een geenszins hoogvliegenden, maar ook geenszins eerzuchtigen geest hunne degelijke en eigenaardige, zoo dichterlijke als zedelijke waarde geven. Eene bijkomstige waarde ontleenen zij aan den kring van uitnemenden, waarin zij ons verplaatsen; en deze breidt zich, door wat in deze boekdeelen voor het eerst bekend wordt, niet weinig en op verrassende wijze voor ons uit.

Het zal den lezer aangenaam zijn dit werk versierd te zien, niet slechts met eene ets naar de gravure eener schilderij van Rubens, waarop een harer hier voor het eerst medegedeelde gedichten betrekking heeft, maar ook met facsimilés van Anna's schoonschrift in onderscheiden letter en uit vroeger en later tijd, en met de gewis welgelijkende beeltenissen van Anna niet alleen, maar ook van Maria Tesselschade, welke de uitgever onafscheidelijk achtte. De bekwame graveur Boland etste ze naar de uitnemende teekeningen van Hendrik Goltzius in rood en zwart krijt, van het jaar 1612, toen Anna achtentwintig, Tesselschade achttien jaren telde; teekeningen, in hare geboortestad op het Museum Fodor bewaard[1)].

1) Zie eene andere afbeelding van Anna vermeld I. 167. Van Tesselschades portret door Goltzius gaf Ploos van Amstel eene reproductie in zijn beroemd prentwerk.

Naamregister.

Anna Roemers Visscher,

dochter van ROEMER PIETERSZ. VISSCHER
en AEFGEN JANS VAN CAMPEN, II. 31.
geboren te Amsterdam, 1584, I. 4.
zuster van GEERTRUI en MARIA TESSELSCHADE, I. 4,
en van PIETER ROEMERSZ. VISSCHER, I 3, 220.
oudste van vijf kinderen, waarvan twee vroeg gestorven, I. 220.
verliest, 1619, 35 jaar oud, haar moeder, II. 31-35,
haar vader, in 1620, II. 31.
bezoekt, 1622, Zeeland, II. 113.
verlaat het overhaast, II. 141.
trouwt, op haar 40ste jaar, 1624, te Amsterdam
met Dominicus Boot van Wezel I. 5. 8. II. 211.
woont met hem in de Wieringerwaard, II. 212.
bevalt te Alkmaar van een eersten, II. 213,
te 's Gravenhage, van een tweeden zoon, II. 214.
bestelt, 1640, haar 15- en 14jarige zonen te Brussel

op het instituut der paters Jezuïeten, II. 235.
bezoekt herhaaldelijk de Spaansche Nederlanden, II. 235 en volgg.
vestigt zich, 1646, met haar gezin te Leiden, II. 301.
waar hare zonen, en ook haar echtgenoot, als student worden ingeschreven, II. 307, 8.
verliest, 1647, haar jongsten zoon, II. 312.
bevindt zich, 1648, te Alkmaar bij den dood van een kind van Tesselschade, II. 312.
verliest, 1649, deze hare zuster, II. 312.
overlijdt, zeven en zestig jaar oud, te Alkmaar 6 Dec. 1651, I. X. II. 312.
Nakomelingen, I. X. II. 313.
Lof van den tijdgenoot, I. III en volgg.
Innerlijke waarde, I. XXI, XXII.
Gemoedsaard en kerkgeloof, I. 5, 6.
Dichtverdienste, I. XXII en volgg.
Veelvuldige begaafdheden, II. 82, 199, 289.
Schoonschrift, I. XIV, 6.
Kennis van talen, II. 225, 260.
Uiterlijk, II. 131, 2, 3.
Portretten, I. XXIV, 167.
Zinspreuk, I. 146.
Pseudoniem, II. 175, 178.
Schilderwerk naar Rubens, II. 81 en volgg.
Roemers, door haar besneden, II. 115, 116, 122, 175, 177, 8, 190-195, 259, 277-80, 289 en volgg. 315, 6.

A.

Aa (Robidé van der) I. 204.
Aboab (Abraham) II. 247.
Albret (Jeanne d') I. 7, 13.
Alciati (Andr.) I. 7, 220.
Anacreon I. XVIII.
Aneau (Barthelémi) I. 219.
Andreas (Valerius) II. 295.
Antonides II. 67.
Archimedes I. 195.
Arnold I. 218.
Ausonius I. 145.

B.

Baardt (P.) II. 230.
Baarsdorp (Clem. van) II. 302, 3.
Baerle (Suzanna van) II. 61.
Bailleul (Agnes van) II. 107.
Balde (Mr. Jan) I. 204.
Baldus I. 190.
Balen II. 312.
Banirius II. 260.
Barlaeus I. III. II. 91, 191, 213, 215, 219, 265, 6, 7, 308.
Bartas (Du) II. 107-9.
Bartolus I. 190.
Beaumont (S. van) II. 118-122, 125, 131, 141, 180, 1, 2.
Bergagne (Joseph de) II. 268.
Beuken (Jan) II. 238.
Beuningen (Anna van) II. 98.
Beuningen (Coenraad van) II. 98.
Beverwijck (J. van) II. 211.
Bilderdijk I. 147.
Blau-laken (Corn. Wz.) I. 203, 205, 213.
Boetselaer (Rutger van den) II. 107.
Boetselaer (Wessel van den) II. 45, 46, 7, 107, 8, 9.
Boland (J.A.) I. XXIV.
Boot (Dominicus) II. 211, 2.
Boot (Josine) II. 211.
Boot (Mr. J.C.) II. 265.
Bouman (J.) I. 147.
Brandt (G.) I. VI, 4, II. 68, 92, 193, 289.
Brant (Isabella) II. 83.
Brant (Jan) II. 83.
Brederoo (Gerbrand Adrz.) I. 147, 214, 5.
Brinck (E.) I. IV, II. 199 en volgg. 213.
Brosterhuysen II. 62, 90-93, 219, 238.

Bruinvis (C.W.) II. 212.
Brune (J. de) II. 125.
Bruno (Hendrik) II. 312.
Bruyn (M.D. de) I. VIII. XVI, 199, 213, 14.
Burgh (J. van der) II. 90 en volgg.
Burchoutsz (W.) II. 51.
Buyl (Claes van) I. 5.

C.

Calvijn I. 219.
Campen (Aefgen Jans van) II. 31.
Campen (Cornelis van) II. 147.
Campen (Jacob van) II. 31.
Campen (Mr. Jan van) II. 31.
Campen (Machteld van) II. 31.
Cantelmo (Don Andrea) II. 267, 8.
Carlton (Lord Dudley) II. 82.
Casaubonus II. 3.
Cato (Dionysius) I. 118, 119, 221.
Cato (Marcus Porcius) I. 221.
Cats I. III, XXIII, 114, 117, 18, 19, II. 21 en volgg. 29, 30, 114, 15, 125, 6, 7, 8, 132, 148, 173, 185, 6, 7, 193, 220, 278.
Chiflet (Philips) II. 260.
Coomans (Johanna) II. 114, 5, 6, 133.
Coornhert I. 5.
Costa (da) II. 247.
Crombalgh (Allard) I. 5.
Crombalgh (Maria) II. 312.

D.

Dathenus I. 163, II. 148.
Dimmers (Juffrouw) II. 213.
Dorp (Dorothea van) II. 133, 213.
Doublet (G.R.) II. 62, 90, 1, 2, 3, 103, 4, 238, 314.
Dousa I. 4.
Duarte (Catharina) II. 246.
Duarte Diaz II. 247.
Duarte (Diego) II. 246.
Duarte (Francisca) II. 245, 6, 7, 250,
Duarte (Gaspar) gezegd Du Weert de Weert, Duwerte, II. 245 - 50.
Duarte (Isabella) II. 246.
Duarte (Jacob) Gasparsz. II. 246, 7,
Duarte (Leonora) II. 246.

Dijl II. 191.

E.

Edelheer, Edeler (Jacob) II, 283.
Elsevier (Rammelman) II. 309.
Elshaimer (Adam) II. 205.
Erp (Christina van) I. 116, II. 61. 315.
Even (E. van) II. 267.

F.

Frans II, Kon. v. Frankr. I. 42.
Frederik Hendrik II. 161, 219, 20.
Fruin (R.J.) I. 164. II. 314.

G.

Gallée (Dr. J.H.) I. XVIII, 220.
Geysbeek (Witsen) I. 219, II. 247.
Godewijck (Margaretha van) II. 238, 301.
Goethe II. 108.
Goltzius I. XXIV.
Gomarus II. 230.
Gosse (Edmund W.) I. 221.
Gout (Hendrik) II. 205, 6, 7.
Grotius I. III, 118, 9, II. 39 en volgg. 52, 67-72, 241, 314.
Gustaaf Adolf II. 9.

H.

Haeghe (van der) I. 218.
Haga (Cornelis) II. 199.
Hasebroek (J.P.) II. 253.
Heck (N. van der) I. 167.
Heemskerk (J. van) I. IV. XXIII, II. 90, 1, 2, 3, 95 en volgg. 103.
Heerman (F.) II. 229-31.
Heinsius (Daniel) I. III, IV, VII, XIX, 5, 119, II. 3-19, 132, 301.
Heins (Zacharias) II. 108.
Hellemans (Eleonora) II. 316.
Hemelaer (Joh.) II. 241, 2.
Hendrik IV. I. 7.
Hendrickx (Aegidius) II. 247.
Hoffmann von Fallersleben I. 172.
Homerus I. 206.
Honert (Rochus van den) II. 211
Hooft (P. Cz.) I. III, V, XXIII, XXIV, 4, 116, 117, 119, 163, 197, 200, 208, 9, 212, II. 30, 60-64, 108, 131, 2, 148, 191, 212 en volgg. 219, 220, 236, 237, 238, 250, 278, 308, 315.
Horatius I. 189.
Houbraken II. 205.
Houte (J. van den) I. 9, 164.
Huygens (Christiaan), Vader van Const. II. 59.
Huygens (Constantijn) I. III, X, XXII, XXIII, XXIV, II, 31, 32, 34, 35, 39, 42, 45 en volgg. 59-64, 103, 108, 148. 182, 191, 214, 219, 220, 236, 7, 8, 278, 308, 312, 314.

J.

Jager (A. de) I. 148, II. 47.
Jans (Aefgen) II. 31.
Jans (Magdalena) II. 30.
Janus Secundus II. 51.
Jeanne d'Albret I. 7, 13.
Jeune (Le) I. 172, II. 76.
Jorissen (Theod.) II. 61.

K.

Karel IX Kon. v. Frankr. I. 42.
Keppel (Gellia van) II. 200.
Keulen (Geertruyt van) II. 59.
Kiliaan I. 139, 143.
Kneppelhout (J.) II. 315.
Kramm (C.) II. 206.

L.

Lasne (Michel) II. 82.
Leendertz Wz. (P.) I. x. II. 108, 246, 248.
Leeuwen (Simon van) II. 76.
Leicester II. 52.
Lely (Mr. W. van der) II. 224.
Lemens (Elisabeth) II. 283, 4, 5, 6.
Lennep (J. van) I. 119, 174, II. 31.
Limburg (Mr. T. van) II. 68.
Lipsius II. 235.
Lodewijk XIII. II. 70.
Lodewijk van Anhalt II. 200.
Loffelt (A.C.) II. 301.
Lopede Vega I. 8.
Luyt (Jac.) II. 125.

M.

Mander (Karel van) II. 205.
Mantellius (Joh.) II. 253, 4, 5.
Marnix (Amalia van) II. 107.
Marnix (Philip van) II. 107.
Martialis I. 155.

Maurits (Prins) II. 161.
Meerschen (Joh. van der) II. 114.
Meulman (Isaac) I. 204.
Michiels (Joh. van) II. 238.
Minellius I. 213.
Moerentorf (Jan) II. 235.
Moltzer (Dr. H.E.) I. 9, 215, 216, 218.
Montenay (Georgette) I. IX, 7 en volgg. 115, 220, II. 260.
Moretus (Balthasar) II. 235, 6, 7, 241, 254, 259, 260.
Morgue (Matthieu de la) II. 260.

Muller (Frederik) II. 278.
Myle (A. van der) II. 114, 125.

N.

Naey, Ney (Pater J.) II. 278.
Naudaeus II. 3.
Nerven (Maria Willemsd. van) II. 313.
Nicolar (Maria) II. 52.
Nonnius (Ludovicus) II. 295-98.

O.

Oldenbarneveld II. 107.
Orleans (Juffrouw) I. 174.
Oudaan (J.) II. 302.
Ovidius II. 42, 100.

P.

Panderen (Egb. van) I. 203.
Papenbroeck I. 116.
Plantijn (Christoffel) II. 235.
Plassche (van der) I. 214.
Pleyte (Dr. W.) II. 315, 6.
Plinius I. 139.
Ploos van Amstel I. XXIV.
Potgieter I. 8.
Prouning (J.) II. 51.
Puetemans (L.) II. 173.
Puteanus (Er.) II. 3, 265, 6, 7, 8.

R.

Rappard (Jhr. F.A. Ridder van) I. IX, II. 200, 1.
Reael I. III, 4. II. 219.
Reygersbergh (Jan van) II. 52.
Reygersbergh (Maria van) II. 51, 52
Revius II. 76.
Richelieu II. 271.

Rios (Barth. de los) II. 259.
Roever (N. de) I. 220, II. 200.
Roose (P.) II. 271, 2, 3, 277 - 280, 315.
Rooses (Max.) II. 236, 247, 317.
Royaards (Mr. W.J.) I. XV, 7.
Rubens I. XXIV, II. 81 en volgg. 247.
Rutgers (Ermgard) II. 9 en volgg.
Rutgers (Mr. Johan) II. 9. (301.
Rutgers (Wijnand) II. 9.

S.

Salmasius II. 3.
Schagen (Jan van) II. 107.

Scheltema (Mr. Jac.) I. VI, VII, X, 205, 212, 218, II. 9, 13, 30, 68, 82, 97, 214, 238, 302, 308, 315.
Scheltus van Kampferbeke, I. XI, XIV.
Schinkel (A.D.) I. VIII, IX, 7, 9. II. 192, 193.
Schrevelius (E.) II. 307 - 311.
Scriverius I. 119, II. 3, 51, 302.
Seneca Tragicus I. 186.
Serwouter (P.) I. 204.
Silvius II. 91.
Someren (Joh. van) II. 238.
Sommelsdijk (Aerssen Hr. van) II. 39.
Spex II. 191.
Spiegel (L.H.) I. 5, 9, 212, II. 191.
Spinola II. 161.
Stalpaert I. XVII, II. 75 - 78, 223, 4, 5, 6.
Starter II. 76.
Swol (J. van) I. 219.

T.

Tadema (Alma) I. 221.
Tasso I. VI.
Terentius I. 195.
Tesselschade I. III, VI, VIII, X, XXII, XXIV, 4, 5, 144, 147, 199, II. 30, 213 - 215, 238, 260, 302, 308, 312.
Thales I. 206.
Theocritus I. XIX.
Thijm (Alberdingk) II. 31, 76, 224, 248.
Treslong (Anna) II. 308.

V.

Valcooch II. 212.
Valkenburg (Elisabeth van) II. 23.
Velden (Matth. van de) I. 215, 6.
Venne (Jan Pz. van de) II. 125, 167.
Virgilius Maro I. 118, 119.
Visscher (Claes Jansz.) I. 220.
Visscher (Geertrui) I. 4, 5, II. 32, 199.
Visscher (M.T.) zie Tesselschade.
Visscher (Pieter Rz.) I. 3, 220, II. 200.
Visscher (Roemer Pz.) I. X, 3, 4, 5, 115, 6, 7, 144, II. 29, 30, 31, 81, 142, 199, 212.
Vloten (Dr. J. van) I. VIII, IX, 7, 9, 116, 215, 216, 218, II. 76, 193, 225, 277, 279, 312.

V o g e l a e r (Marcus de) II. 59.

Vollenhove (J.) I. VI. IX. II. 67, 193, 289.
Vondel I. VI, XXIV, 4, 9, 117, 18, 19, 144, II. 31, 81, 92, 108, 147, 219, 220, 235.
Voorst (D.C. van) I. VII, II. 9, 10.
Vorsterman (Lucas) II. 82.
Vos (Jan) II. 190.
Vossius II. 103.

W.

Wagenaar I. X.
Westerbaen I. 146.
Wezel, Wesel, Weesel.
(Dominicus Bootvan) II. 211, 308, 312.
(Jan van), Vader van Dominicus B.v.W. II. 211.
(Jan van), Broeder van Domin. B.v.W. II. 212.
(Johannes van), Zoon van Domin. B.v.W. II. 214, 307, 312.
(Lambertus Dominicus van), Zoon van Roemer v.W. II. 313.
(Roemer, Romanus, van), Zoon van Domin. B.v.W.I. IX, II. 213, 289, 307, 313.
Wickefort (Joachim van) II. 191, 215, 315.
Willems I. 172.
Woeiriot (Pierre) I. 219.

Z.

Zevecote (Jac.) II. 15 en volgg.
Zwanenburg II. 91.

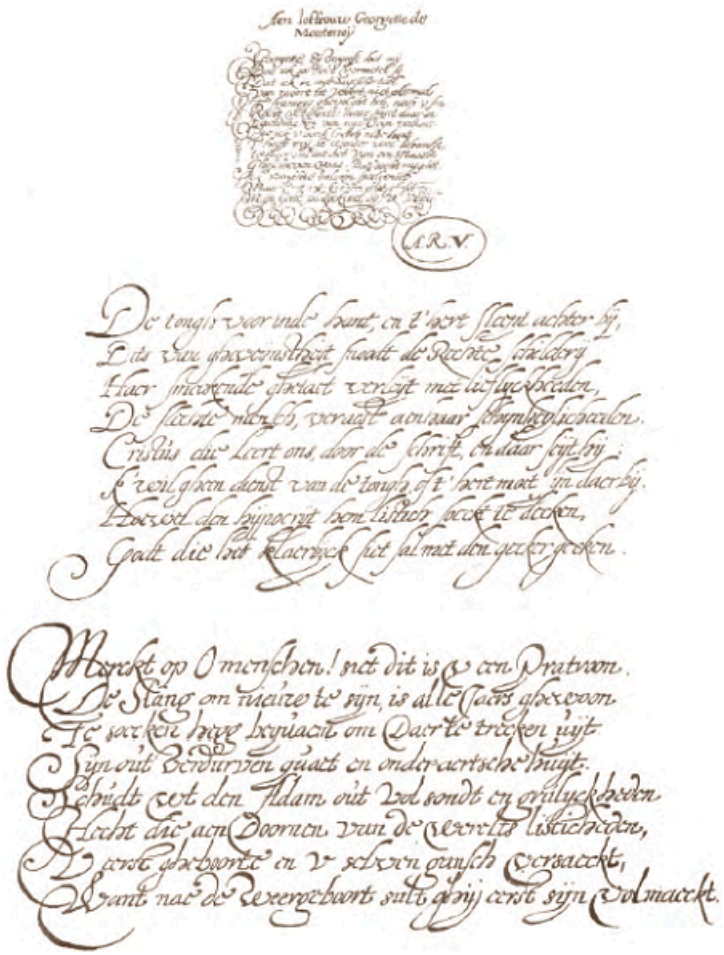

Christ. Zinneb. (Zie: Dl. I. bl. 11. 37. 53.)

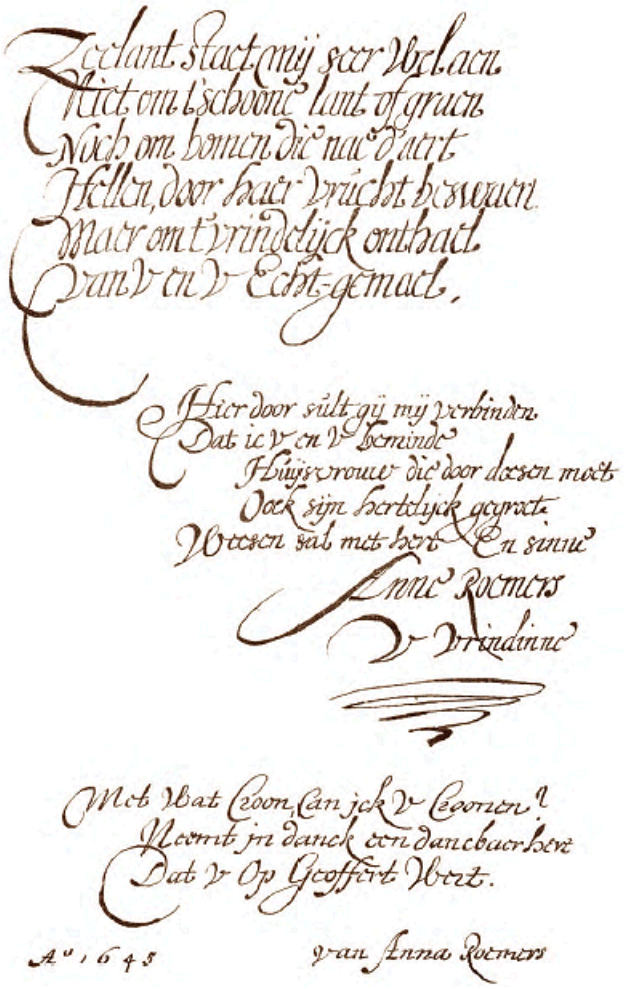
Zeelant staet mij seer Wel aen.
Niet om t'schoone lant of gruen
Noch om bomen die nae aert
Helen, door haer vrucht, bewaen
Maer om t'vrindelijck onthaet
Van V en V Echt-gemaet,
Hier door sult gij mij verbinden.
Dat ic V en V beminde
Huijsvrouw die door dezen maet
Ock sijn hertelijck gegraet.
Wesen sal met hert En sinne
Anne Roemers
V Vrindinne
Met Wat Croon Can jck V Cronen?
Neemt in danck een dancbaer hert
Dat V Op Geoffert Weert.
Anno 1645
van Anna Roemers

Letterjuweel. (Zie: Dl. II. bl. 122. 87. 208.)

Honderd christelijke zinnebeelden naar Georgette de Montenay. Tusschen 1602 en 1614.

Naar het Handschrift.

DAT er te Amsterdam niet slechts een Roemer Pieterszoon Visscher, maar ook een Pieter Roemerszoon Visscher geleefd en geademd heeft, dat de geestrijke koopman, aan wien de vaderlandsche taal en letteren zich zoo zeer verplicht gevoelen, onder zijne kinderen ook een onbeduidenden zoon heeft geteld, die zich gedurende twee honderd jaar heeft doen vergeten, is in de laatste jaren voor belangstellenden waarschijnlijk gemaakt; maar dat hij dochters heeft gehad, op wie een dubbel deel van zijn geest was overgegaan, en die hij zich benaarstigd heeft zooveel van zijn kundigheden toe te brengen als met hetgeen hare kunne vereischte bestaanbaar was en van deze op hare beurt een nieuwen luister ontving, weet in Nederland iedereen. Twee er van, de oudste en de jongste, waren bestemd den naam van zijn geslacht, die reeds om zijnent wil niet vergeten zou zijn geworden, bij den tijdgenoot tot een der gevierdste, bij

het nageslacht tot een der bekendste te maken, en door hare voornamen het denkbeeld van al wat goed en liefelijk is op te wekken. De ‘wijze Anna’, de ‘schoone Tesselschade’ zijn onder ons de typen geworden van vrouwelijke begaafdheid zonder zonderlingheid, gelijk van vrouwelijke deugd zonder smet.[1)]

Wat voor den bloeitijd der nederlandsche letteren, op den Muiderberg, het kasteel van den fijn beschaafden, klassiek gevormden Baljuw van Gooiland wezen zou, dat was voor haar ontwakend leven, op de Geldersche kade, het huis van den ‘ronden Roemer’, als zijne vrienden hem gaarne noemden en Hooft hem nog nagaf in zijn graf, de woning van den ‘tweeden Martiael’, als Dousa hem gestempeld had: een aantrekkelijk middenpunt, daar koesterende stralen van uitgingen. Al wat kunst en kennis liefhad, wat van verlangen brandde om mede te werken aan den opbouw der taal, wat de vonk der poëzie in zich voelde gloren, was er welkom en was er gaarne;[2)] en de rijke en rijpe en mededeelzame geest van den gullen gastheer had, geheel in overeenkomst met zijn lijfspreuk, voor ‘E l k w a t w i l s :’ ernst en jok; vrucht van belezenheid, van ondervinding, van oefening; stralen en vonken van een doordringenden geest, een speelziek vernuft; lessen van levenswijsheid; wenken van schrander oordeel en gevormden smaak; en het zoet gezelschap zijner ontluikende, zijner naar alle zijden

1) De middelste heette Geertrui. - Anna was geb. in 1584, Geertrui in 1588, Tesselschade in 1594.

2) Niet alles echter wat daaromtrent overgeleverd is, kan de proef doorstaan: ‘Vondel’, schrijft Brandt, ‘vertaalde, met hulpe van den Drost en Reaal, omtrent het jaar 1625 de T r o a s of T r o a d e s v a n S e n e k a -: waartoe zy met hun driën, ten huize van Roemer Visscher, den Hollandtschen Martiaal, en voedstervader der wetenschappen, dagelyks byeen quamen.’ Scheltema neemt dit over. Maar in 1625 was R.V. reeds vijf jaren dood en het gansche huisgezin uiteen.

zich ontwikkelende dochters, in wie zich meer en meer het beste, dat in den vader was, maar gereinigd en veredeld, ‘vermaeght, verlieffelickt’, als het uit de pen van een harer bewonderaars heette, begon te hernieuwen. Van de kloekheid van zijn geest en schoon verstand scheen vooral de oudste de vrouwelijke uitdrukking te wezen.[1)]

Roemer Visscher, ofschoon hartelijk vriend van den hervormingsgezinden Coornhert, en met dezen en den van de stoïsche wijsbegeerte doortrokken Spieghel op den nieuwen weg voor taal en dicht voorgaande, was op het stuk van den godsdienst in zooverre bij het oude gebleven, dat hij zich, even als Spieghel, aan de catholieke kerk gehouden had. Hard roomsch was hij echter niet, en men mag hem eene erasmiaansche denkwijze toekennen, maar gewis een slecht kerkganger en, zonder ongodsdienstig te zijn, in den zin der kerk en der ernstig denkenden alles behalve een vrome. Hij had een protestantsche vrouw getrouwd en zijne dochters om en om in de roomsche en in de hervormde kerk doen opnemen. Alzoo waren Anna, de oudste, en Tesselschade, de derde, catholiek, gelijk zij dat, in weerwil van hare vele en hartelijke protestantsche betrekkingen en zelfs huwelijken met protestanten, tot haar dood toe gebleven zijn.[2)]

Wat inzonderheid Anna betreft, van zoo vroeg wij haar kennen, zien wij in haar een ernstig gemoed, een godvruchtige stemming; en zoo zij hierin boven haar vader stond, zij

1) ‘Geboren als ick meen, en menich man gelooft,
Niet uyt u moeders schoot, maar uyt u vaders hooft.’ D. Heinsius.

2) De middelste, Truitje (Geertrui), was, met haar moeder, protestantsch. Zij was het, die van de drie het eerst in 't huwelijk trad; op haar 21ste jaar, met den Amsterdamschen Onderschout Claes van Buyl (1609); Tesselschade trouwde, 29 jaar oud, in 1623, met den zeekapitein Allard Crombalgh; Anna, als wij later zien zullen, op haar 40ste.

heeft zich ook aan de kerk, waarin zij gedoopt was en hare beide kinderen heeft doen opvoeden, gehechter getoond dan waar hij blijk van gegeven had. Deze grootere mate van roomschgezindheid belette haar echter niet het godsdienstig dichtwerk eener strenge hugenote, waar het gemoedsleven, dat zij met haar gemeen had, haar een ‘wonder welbehagen’ in had doen scheppen, van het begin tot het einde in hollandsche verzen over te gieten, met een vrijheid, die, hoewel zich niet aan de woordelijke uitdrukking bindende en ook in de ‘uitbeelding van den zin,’ het ‘goeddunken’ van eigen ‘verstand’ toelatende[1)], nochtans nergens gepoogd heeft de uitdrukking van den protestantschen geest, die het bezielde, te verzwakken, of de hervormde leer, die er in gepredikt werd, te bestrijden. Het met lust en liefde volbrachte vertaalwerk, dat ook door het voortreffelijk schoonschrift, waarin zij het bracht, van die lust en liefde een uitdrukking wezen moest, werd echter door haar niet in druk gegeven, en de catholieke vriend van letteren en oudheden, die meer dan twee eeuwen nadat het geschreven was het geluk had het handschrift te bezitten en de begeerte om het aan de pers toe te vertrouwen, weifelde een oogenblik bij de gedachte, dat de volkomen onpartijdigheid der vertolking op de vertaalster den blaam zou kunnen laden harer godsdienstige belijdenis ontrouw te zijn geworden. Hij besloot er evenwel toe, tot haar eer en onze vreugde, en onder aanvoering van blijken van het tegendeel, die hem gerust stelden. Of een zekere dunne ‘streep met bleeke inkt’ door de acht regels bij het VII^{de} zinnebeeld, het vagevuur betreffende, gehaald en ‘welke afkeuring scheen aan te duiden,’ daaronder mede kan tellen, moet ik nog op anderen grond in twijfel

1) Zie op blz. 11. Aen Joffv. Georgette de Monteneij.

trekken, dan die der onzekerheid of zij ‘van Anna Roemers zelve afkomstig is,’[1] daar ik in het handschrift, thans in het bezit van den heer Roijaards en op dit oogenblik onder mijne oogen, ook door het bijschrift op het XL^{ste} zinnebeeld een volkomen gelijke streep gehaald zie, waar nochtans voor dergelijk ‘billijk en bescheiden verzet eener steeds aan hare kerk getrouwe vrouw’[2] wel geen de minste aanleiding kon bestaan.

De dichteres van het oorspronkelijke, Georgette de Montenaij, was ten jare 1540 te Toulouse geboren. Vroegtijdig ouderloos, werd zij door de zorg en in het huis der kloeke koningin van Navarre, Jeanne d' Albret (moeder van Hendrik IV), grootgebracht, en later onder haar hofdames opgenomen. Het was in het jaar 1571, dat zij, op het voetspoor van Alciati, wiens E m b l e m a t u m l i b e l l u s zinnebeeldige voorstellingen van deugden en ondeugden behelsde, en naar den smaak van den tijd, haar C e n t E m b l e m e s c h r e s t i e n s te Lyon in het licht deed verschijnen, die opdragende aan de vorstelijke meesteres, die zij in het volgend jaar, twee maanden voor den vreeselijken Bartholomeusnacht, niet zonder vermoeden van vergiftigd te zijn, verloor. In dagen van spanning, nood, gevaar, vervolging voor belijders van het Evangelie geschreven te wezen, verraden deze Emblemes op menige bladzijde. Na den dood der koningin, verliet zij het hof en trok zich op haar landgoed terug, waar zij negen jaren later overleed. Haar werk, dat bij elk der honderd niet al te fraai gegraveerde zinnebeeldige voorstellingen, behalve acht fransche versregels, in de uitgave die voor mij ligt, ook een viertal latijnsche bevat, beleefde menigen druk[3] en werd in meer

1) ‘Of die streep, welke afkeuring schijnt aan te duiden, van ANNA ROEMERS zelve afkomstig is, vermeet ik mij niet te beslissen.’ A.D. Schinkel.
2) Van Vloten.
3) Lyon 1571, Zurich 1584, Heidelberg 1602, Frankfort 1619, La Rochelle 1620.

dan eene taal overgezet. De beoefening der letteren en de ernst harer levensbeschouwing[1] schijnen Georgette de Montenay van het huwelijk teruggehouden te hebben, en zij is er hare nederduitsche vertolkster, zelve ook nog ongehuwd, en met wie zij voor het overige, behalve vromen zin en dichtgeest, ook nog het muzikale talent en de aangeboren blijhartigheid gemeen heeft, te liever om. Zij wenschte; zegt de nederlandsche jonkvrouw in het bevallig dichtje[2], waarin zij zich, wegens het vermetele van hare onderneming, bij de fransche verontschuldigt en wat zij hartelijks voor haar gevoelt in de naïefste bewoordingen uitdrukking geeft; zij wenschte zich 'sulcken speelgenoot.' Zou zij, toen zij dit schreef, geweten hebben dat de aldus toegesprokene reeds drie jaren vóór hare geboorte het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had?

Anna Roemers verwisselde het maagdelijk met het huwelijks-leven in het jaar 1624; en wij vinden hare vertaling van Georgette's werk geschreven in een exemplaar van de uitgave van 1602, wel waarschijnlijk geen ander dan waarnaar zij ook vertaald heeft. Dit plaatst dezen haren arbeid met genoegzame zekerheid tusschen haar achttiende en haar veertigste jaar. Wij aarzelen niet hem tusschen haar achttiende en haar dertigste te stellen, en hem te houden voor een harer vroegste oefeningen. Het zooveel drukker gebruik van oude taal- en dichtvormen en haar veel geringer meesterschap

1) Zie Zinneb. XLV.

2) Geen S o n n e t , als een der laatste schrijvers over Anna Roemers het genoemd heeft, hoewel het niet dan het getal versregels met dien dichtvorm gemeen heeft. Die hem wil leeren kennen, leere het met Violante, uit het S o n n e t van Lope de Vega door Potgieter in den eersten jaargang van den Gids zoo geestig overgebracht:

> Gij vraagt me u een proef van die dichtsoort te geven?
> Welaan, Violante! die wensch is me een wet:
> Een veertiental verzen vereischt het sonnet;
> Daar heb ik alreeds de vier eerste geschreven, enz.

over beiden, geeft ons, bij vergelijking met wat wij verder van haar kennen, daartoe alle recht. Het bijvoeglijk naamwoord staat hier nog doorgaans achter, in plaats van voor het zelfstandige, waar het bij behoort. Het nederduitsche vers wil den nieuwen weg wel op, waar een der helden van 't beleg van Leiden, in zijn gedicht op 't af breken van 't slot Vredenburg te Utrecht[1)], het eerst den voet op heeft gezet en die door Vondel voor goed gebaand zal worden, maar moet nog zeer dikwijls, om aan den klemtoon geen geweld te doen, geheel op de wijze der fransche verzen, naar dezen, en niet naar een vast rhythmus gelezen worden, om den aard van een vers te doen hooren, en is zelfs menigmaal, evenals bij Spieghel, door het verzuim der rust, ook daar nog niet mede geholpen. De lezer, die ook in de volgende bladzijden, evenals in de uitgave van den heer Schinkel, het oorspronkelijk bij de vertaling ziet afgedrukt, moge zelf beslissen of hier, naar het gevoelen van den heer Moltzer, ‘de palm wellicht aan mevr. de Montenay zal behooren te worden toegekend,’ of wel dat de heer van Vloten gelijk heeft, wanneer hij, in weerwil van de mindere geoefendheid in den vorm, welke ook voor zijn geoefend oog niet verborgen kon blijven, zich overtuigd houdt, dat ‘men zich bij de vergelijking al aanstonds zal vergewissen’ dat het vertaalde hier het oorspronkelijke dicht ‘in waardij overtreft.’ Hij voegt er bij: ‘In enkele (dezer verzen) - zie bijv. XI, XIII, XXI, XXIII, XXX, XLIX, LXXXVII, XCIV - laat zich reeds de dichteres der oorspronkelijke en bondige bijschriften bij haars vaders Z i n n e p o p p e n niet miskennen.’

1) Jan van den Houte, 1577.

Zie: Dr. J.H. GALLÉE, *Spectator* Jg. 1877. No. 41.
HUYGENS, *Korenbl*. Uitg. 1672. I. 443.
H.J. ALLARD en ALB. THIJM, De Visschers en de Van Wesels. (Geslachtlijsten) *Dietsche Warande* X. bl. 373.
ALB. THIJM, *Portretten van Vondel* bl. 231. 18. 39. aant. 19.
VAN LENNEPS VONDEL VI. Nal. bl. 12. I. 652.
R(AMMELMAN) E(LSEVIER), *Navorscher* V. Bijblad CXXXVI.
HOOFT, *Gedichten* Uitg. Leendertz. I. 177.
DOUSA, *Rijm-Kronijk van Melis Stoke* Voorreden.
HEINSIUS, *Nederd. Foemata*. Uitg. 1618. bl. 36.
Honderd Christ. Zinnebeelden Uitg. Schinkel. De twee voorredenen.
BRANDT, *Vondels Leven*, achter de 4°. uitg. van Vs. Poëzy. bl. 17.
JAC. SCHELTEMA, *Anna en Maria Tesselschade* enz. bl. 5. 77.
Nouvelle Biographie générale T. XXXVI. p. 176, alwaar aangehaald *Biographie Toulousaine* II.
VAN DUYSE *Nederl. Versbouw* I. 35 en volg.
MOLTZER, *Anna R.V. Letterk. Studie*. bl. 9, 10.

Aan Juffrouw Georgette de Monteneij

Georgette, Eij vergeeft het mij
Dat ick soo stout vermetel sij
Dat ick in onse duytsche tael
Van woort tot woort niet altemael
T' francoys ghevolght heb, noch u sin
Recht wt gebeelt: maar smeet daar in
t goetduncken van mijn cleyn verstant.
Doe ick u boeck creech inde hant
T' heeft mij soo wonder-wel behaacht,
te meer om dat het van een Maacht
Gheschreven was. Dat docht my gróót.
Ick wenschte Sulcken speelgenóót
Maar cant int Lichaem niet gheschiên.
Mijn Geest sal Lijckwel bij u vliên.

A.R.V.

I.

*

(Een Gekroonde Vrouw, bouwende aan de muren van een huis.)

Sapiens mulier aedificat domum.

Siet hoe dees Coningin ons voorgaet tot Exempel
Slaet selfs de handen aen en voordert Godes tempel.
Herbercht daer jn de Deucht, hout gauw en vlytich wacht
Dat daer geen ondeucht snoodt ter sluijck wert jngebracht.
Siet Godt maeckt haer bequaem. en alle die begeeren
En jet voornemen tot sijns' naems lof Prijs en Eere
Die ongheveijnst (als sij) nae sijnnen wille leeft,
Hij wt genaed' voor loon het Ewich Leeven geeft.

Voyez comment ceste Reine s'efforce
De coeur non feinct d'avancer l'edifice
Du temple sainct, pour de toute sa force
Loger vertu, et dechasser tout vice.
Notons que Dieu la rend ainsi propice,
Afin qu'il soit glorifié en elle:
Et qu'on soit prompt (ainsi qu'elle) au service.
Dont le loyer est la vie eternelle.

* SAPIENS MULIER etc. Spr. XIV. I. - *dees Coningin*, Jeanne d'Albret, Koningin van Navarre. Zie bl. 7. - *Gauw*, hier zooveel als *wakker*.

II.

*

(Een man van zijn eigen zwaard doorstoken).

Surge.

T' Leven dat ghij u neemt Door wanhoop helsch ghedreven
O onvermogen Mensch! kent ghij u niet weer geven.
De val van Adam (die noch aen ons allen hecht)
Mocht door sijn eijgen Cracht niet werden opgerecht.
T' en waer dat Cristus was tot onse heijl gebooren
Als Duijvels Slaven wij in sonden mosten smooren
En sterven Eeuwichlijck. Daerom was ons van nood
Goodts Soon: Die ons alleen kan vrijen van de Doot.

Cest homme vif s'est bien peu à mort mettre:
Ores est mort. qu'il se face revivre.
Adam pecha, et ne se peut remettre
En pureté: ains eut à peché suyvre.
Ainsi nous tous, tant que Christ nous delivre,
Enfans d'Adam, tousiours souillés serions:
Serfs de peché, par lequel nous mourrions.
Hors Christ n'a rien, qui dure mort ne livre.

* *Onvermogen* (nu: *onvermogend*), machteloos.

III.

*

(Christus voorgesteld als de fontein des levens, waar allen uit scheppen en diinken. Joh. I. 16.)

De plenitudine eius.

Om dat wij jammerlijck van Godt waeren verdwaelt
Soo sandt hy ons sijn Soon, die heeft ons weerghehaelt.
Syn Soon! die hy uijt Lieft, niet wt verdienst ons jonde
In alles ons gelijck: behalven inde sonde;
Wie keeren wil, en die sijn dwaelen quaet beschreijt,
Wie vlieden wil de slaefsche duijvels dienstbaerheijt
Die coom tot Crist, die vrijdt en laeft u met sijn bloet
Dat hij u schenckt om niet. in volle Overvloet.

Pource que tant eslongnés de Dieu sommes,
Qu'impossible est à nous de l'aprocher,
Naistre il a fait son fils semblable aux hommes,
Fors qu'il est net, et exempt de pecher.
Qui se veut donc de peché depescher,
Et de Satan fuir la servitude,
S'en vienne à Christ pour sa soif estancher:
Car nous puisons tous de sa plenitude.

* *sandt*, nu: *zond*.

IV.

*

(Een man, een juk, hem door een hand uit de wolken toegereikt, ontloopende, door den Dood in een strik gevangen.)

Rectum judicium.

Cristus die voor ons heeft soo veele wtgericht
biedt ons sijn juck aen, dat soet, lieflijck is en licht
Maer veel ondanckbaere door hovaert stout ghedreven
Willen tot hun behout, haer daer niet onder gheven.
Bij Godt ist altemael. om niet ghij t' al verliest
Nu ghij O Willens-quaet! Het slimst voort beste kiest.
Die dan hertneckich van het quaet niet sijn te wicken
Vallen Rechtvaerdich in des Doots en duijvels stricken.

Le Fils de Dieu seul iuste et tout parfait,
Nous a son ioug doucement presenté:
Mais cest ingrat, qui conte n'en a fait,
S'est d'un tel bien par orgueil absenté.
Puis donc qu'ailleurs n'est vie, ne santé,
Qui monstrera que Dieu luy ait fait tort,
Si le rebelle en sa temerité
S'est trouvé pris du licol de la mort? -

* *wicken*, afbrengen, (eigenlijk: *bewegen*).

V.

(Een zeilsteen, die een hart tot zich trekt).

Non tuis viribus.

De Seijlsteen treckt alleen, puir ijser nae hem toe.
Maer Cristus treckt oock vaeck des menschen herte, hoe
Verkeert, vuijl, en besmet tot alle boosheijt vaerdich,
Door eijgen Schult vervreemt, sijn goetheijt gansch onwaerdich.
Ach waere Seijlsteen Crist! u berremherticheijt
Vergrammen wy steets met ons boos ondanckbaerheyt.
Sloffe onachsaemheijt die wendt ons tot het quaede
Ghij treckt ons, niet beweecht door wercken, Maer ghenade.

Comme le fer s'esleve par l'aymant,
L'homme est de Dieu par Christ tiré aussi.
Ne soit donc pas rien de soy presumant:
Car rien n'y a de sa nature icy.
Christ vray aymant en haut l'esleve ainsi,
Non sa vertu, ny oeuvre, ny merite.
Ce qui est sien, c'est mal que Dieu irrite.
Bref, il n'a rien que par grace et merci.

VI.

*

(Een gevleugelde zuil op een berg, hooger dan de daarvóór liggende wareldkloot.)

Et hec est Victoria quae vicit (mundum).

T' onwanckel vast Gheloof passeert en heeft victorij,
Over de werelt, en haer valsch gepronckte Glorij.
T' onmachtich ongeloof vol boosheijts overvloet
treet sij grootmoedichlijck verwonnen onder voet.
Sij isser boven op! gheen aenloop mach haer quellen
Van werelt, Duyvel, vlees, noch vrese vander hellen.
Die door t' Geloof an Crist dan Lofflijck triompheert
Is Recht gheluckich. want niet isser dat hem deert.

Ceste foy haute et surpassant le Monde
Est pour monstrer, qu'elle est victorieuse
Sus iceluy, quoy qu'en malice abonde.
Ie say que c'est chose fort ennuyeuse
Que suporter la rage furieuse
Du monde ingrat, Satan et nostre chair:
Mais puis que foy en a victoire heureuse
(Par Jesus Christ) rien ne nous doit facher.

* *sij*, bij vrouwelijke persoons-verbeelding. - *grootmoedichlijck*, oulings z v.a. *stoutmoediglijk*.

VII.

*

(Een vuur, onderhouden door raven, die daarin hun aas komen werpen, en aangeblazen door wolven in monnikskappen. Daarnevens de Levensboom, waar een straal vochts uit schiet.)

Ex parvo satis.

T' gedroomde Vaghevier souw wtgaen en vercouwen
Sonder veel loogens, om de looghen t' onderhouwen.
Dit nu veel Ravens swart is 't aldervetste aes
boeten daer me dit vier, De wolven, met gheblaes
Doen vast haer best, int Cleet van heijlich schijn bedeckt
Doch met dees ydelheyt nu vele wert gegeckt.
T' bloet, dat uijt S' leevens-boom comt overvloedich Plassen
Heeft Crachts ghenoech om al ons sonden aftewassen.

Ce feu, non feu, fondé dessus un songe,
Soufflé de loups d'habits simples couvers,
Où ces corbeaux aportent leur mensonge,
S'en va esteinct. Car par tout l'univers
Les abus sont presque tous descouvers.
Le sang coulant pur de l'arbre de vie
Suffit pour tous purger et mettre à vie,
Et rendre mort ce feu feinct des pervers.

* *boeten*, beteren. Het vuur boeten; door toevoeging van brandstof verlevendigen.

VIII.

*

(Een rots met den naam)
CHRISTUS.
(Daarop een zuil (het Geloof) met het woord:)
JUSTIFICAT.
(Boven aan de zuil, ter wederzijde vleugelen (de Hoop) met de woorden:)
NON CONFUNDIT.
(Op den top, een brandend hart (de Liefde) met den eernaam:)
MAXIMA.

De vaste steen daer Godt belieft heeft op te bouwen
Sijn kerck, dat is Geloof. t' ontwijfelijck vertrouwen
Op Cristus sijnen Soon daer door soo werden wij
Rechtvaerdich, Suijver en van alle sonden vrij.
T' Gheloof dat brengt ons voorts veel treffelycke vruchten,
Als Goddelijcke Liefdt, en Hoope sonder duchten,
Veel ander Deuchden meer baert sij in overvloet
Doot-vyandin vant quaet, Maer Moeder van het goet.

La foy en Christ est celle mesme pierre,
Sur la quelle est basti tout l'edifice
Du temple sainct, comme dit Christ à Pierre:
C'est celle aussi par qui avons justice,
Qui à beaux fruicts produire est si propice,
Que d'elle sort ceste vive esperance,
Puis charité, dont part en abondance
Toute bonne oeuvre, ennemie de vice.

* *sonder duchten*, toespeling op het NON CONFUNDIT (zie boven); ‘de Hope beschaamt niet.’ Rom. V: 5a. - *sij*, bij vrouwelijke persoonsverbeelding.

IX.

*

(De steenrots Christus, met Sempervivum bezet.)

Sine operibus mortua est.

Het levende Gheloof, ghelijckt dit groene kruijt
Dat altijt wederom schiet nieuwe blaeden uijt.
T' en is gheen Recht Gheloof dat sterft in tegenheden.
Het Rechte leven-cruijt bloeijt al ist afgesneden.
Goe wercken toonen dat t' Geloof noch vruchtbaer leeft.
Wercken sonder Geloof, doot en verdoemen gheeft.
Sonder die men t' Geloof voor doot gheloof moet houwen,
En die alleen en moetmen nimermeer vertrouwen.

De ceste foy sort une Tousiours-vive,
Monstrant par là n'estre point chose morte,
Ce n'est pas foy celle qu'on voit oysive,
Et qui beaux fruicts en sa saison n'apporte.
Sainct Iaques donc accorde en ceste sorte
Avec Sainct Paul, que la foy justifie;
Rien de justice à l'oeuvre ne rapporte.
L'oeuvre est peché sans la foy, ne t'y fie.

* *nimermeer*, sic.

X.

(Twee gevleugelde zuilen, te midden van een hagelstorm. De een, door een hand uit de wolken vastgehouden, met het opschrift:)

NON CONFUNDIT,

(ongeschonden; de andere, doormidden, met het opschrift:)

NOLITE CONFIDERE.

Geen bulderige storm, noch schrickelijck onweer,
Dat aertsche dingen brosch stoot sticken en smijt neer
Vermogen niet met al: De Werelt sal vergaen,
Als noch de Vaste hoop blijft onverwickbaer staen.
Ach sotte mensch! onvast en ijdel ist t' betrouwen
Dat ghij op Princen gunst, of eijgen deucht wilt bouwen.
Maer die op Godt sijn hoop en vast betrouwen stelt,
En werden nimmermeer beschaemt noch neergevelt.

Nulle rigueur, tempeste ny orage,
N'ont offensé ceste haute esperance,
Mais la terrestre a receu grand dommage;
Ainsi sera tousiours la recompense
De l'homme fol, qui a sa confiance
Aux princes grands, ou mesme en sa vertu;
Mais qui en Dieu mettra son asseurance,
Il ne sera confondu n'abatu.

XI.

(Een man staande in een zeilend scheepje, met den schoot in de hand; rondom, woeste golven; achter, blazende winden; vooruit, een hand uit de wolken met een brandende fakkel).

Quem timebo.

Int midden van de Zee daer Dulle winden maken
Een Schrickelijck tempeest, is Godt dees man sijn baken.
Daer seijlt hij Recht op toe. noch klip, noch drooge Zant,
En deert hem. (Daer soo menich duijsent schip op strant.)
Die vast op Godt vertrouwt gaet nimmermeer verlooren.
Hij wil hem helpen en altijt in noodt verhooren,
Maer die Godt niet vertrout, moet weeten voor gewis,
Datt daer gheen plaets voor Hem sonder Perijkel is.

Du grand peril des vens et de la mer,
Cest homme a bien cognoissance tresclaire,
Et ne craind point de se voir abismer,
Puis que son Dieu l'adresse et luy esclaire.
Nul, qui en Dieu remet tout son affaire,
Ne se verra despourveu de secours.
Mais cestui-la, qui fera le contraire,
Sera confus par son propre recours.

XII.

(Een pelgrim met zijn staf. Achter hem een kasteel. In 't verschiet een geopende poort.)

Sed futuram inquirimus.

Dees Pelgherim (met staech te gaen) benaersticht hem,
Om haest te comen in het nieuw Jerusalem.
Geen schat, noch heerschappij en mach te Rugh hem houwen
(Daer meest de weerelt sich verdoolt op gaet betrouwen.)
Ontslaet hem van die moeit want hy weet voor ghewis
Dat hier beneden gheen blijvende plaets en is.
Jammerdal vol eelendt, vol leet, vol druck, vol Clagen
Seijt hij, en sucht! wanneer werd' ick van u ontslagen?

Ce pelerin peu à peu s'achemine
Pour arriver à la cité celeste,
Et n'a regret qu'autre que luy domine
Ses champs, chasteaux, et que rien ne luy reste.
Voicy, qui fait, que rien ne le moleste,
Considerant que maison permanente
N'avons ça bas, mais bien mortelle peste,
A tous qui n'ont plus haut mis leur attente.

XIII.

*

(Een man, die een ladder beklimt, gelegd over een bruisende zee, steunende op een rots en reikende tot in de wolken, uit welke een hand komt, die de zijne grijpt.)

A quo trepidabo.

Dees man soo t' schijnt beklimt een sorchelijcke leer
Lijckt los ghenoech te staen om bof van boven neer
te tuymelen om laech. Noch vreest hij niet met allen
Hij weet, als Godt hem hout heeft hij gheen noot van vallen.
O Cristen-menschen! Reijckt nae Godt toe met u hant,
Bidt met vertrouwen dat hij u bewaer voor schant
Want sonder hem moet ghij t' met vallen suier bekoopen,
Stut, heijl, noch salicheijt is buijten hem te hoopen.

Cest homme icy, prest à tumber en bas,
Et se froisser, au moins en apparence,
Monte tousiours, et rasseure son pas,
Sachant que Dieu le soustient d'asseurance.
Que tout Chrestien donc prie en confiance
Dieu, qu'il le tienne, et ne le laisse point.
Car s'il nous laisse, il n'y a esperance
D'aucun salut iusqu'à un petit poinct.

* *suier*, zuur.

XIV.

(Een schutter, zijn pijlen verschietende op een reusachtig aambeeld, waar zij gebroken van afstuiten.)

Operam perdere.

Vermogen pijlen iet teghen ghetempert stael
Wtsinnighe schutter? neen! alschoot ghij Duijsentmael,
te laet ghij klaegen sult mijn aenslach wil niet Lucken
Als al u Pijlen brosch ghebrijselt sijn, en stucken.
De vijanden van Cristus kerck, Gemeijnt, en Bruijt
En winnen nimmermeer hun Zeer begeerde buijt.
Om niet ist en vergeefs dat s' oijt hebben begonnen,
Godts Soon die stercke Helt, sal nimmer syn verwonnen.

A cest archer insensé sembloit bien
Qu'à chef viendroit de la chose entreprinse:
Mais sur l'enclume il ne proufite rien,
Pleignant trop tard la peine qu'il a prinse.
Les ennemis de Christ et son Eglise
Lairront ainsi arc, flesches et escu:
Car trop vaine est toute leur entreprinse.
Le fils de Dieu ne peut estre vaincu.

XV.

*

(Aarden potten, door de zon beschenen).

Hoc sermo veritatis est reprobis.

Ghelijck de schone Son droocht d' ongebacken Pot:
Soo droocht het herte van de boosen. als haer Godt
Raet, Dat sij haer intijts tot hem souden bekeeren.
Sy Passen daer niet op willen Verhert niet leeren.
Sijn goetheijt Roeptse, en haer alle hulpe biedt,
En seijt, voorwaer De doot des sonders wil ick niet.
Ghij die door ongheloof Recht schuldich gaet verlooren,
Moet kennen, overtuijcht, Dat ghij noijt Wilde hooren.

Comme les pots se sechent au soleil,
Ainsi les coeurs des pervers s'endurcissent
Oyans la voix et le divin conseil
De Dieu, qui veut qu'à luy se convertissent.
Il les appelle et ils aneantissent
Tant qu'en eux est, de Dieu la verité.
Confessent donc maintenant, qu'ils perissent
Tresiustement par incredulité.

* *kennen,* erkennen, belijden.

XVI.

(Een vliegende kraai, die een noot uit den bek laat vallen boven een steenen tafel.)

Sic fiet filiis iniquitatis.

Souw oock de Noot hem Wel gheluckich achten mogen,
Om Dat een kreij met hem was Hemel-hooch ghevlogen?
Neen! als hij meent te sijn van laecheijt alderverst
Soo laet de kreij hem los dan valt hij dat hij berst.
Alsoo laet Godt wel toe Der godtloosen verheffen,
Op dat Haer hooghe val met meerder slach souw treffen.
Hij plet haer Hoovaert trots vermorselt haer tot stof,
Verweckt sijn volck hier Door om hem te singen Lof.

La Corneille a en soy ceste finesse,
De monter haut pour sa noix mieux casser
Dessus la pierre en plus grande rudesse.
Ainsi Dieu laisse aucuns pervers hausser,
Pour tout à coup les desrompre et froisser
Plus grievement, à fin qu'il soit notoire
Que tout orgueil luy seul fait abaisser,
Et ce voyant qu'on luy en donne gloire.

XVII.

*

(Een man, met een steen in elke hand, de verzenen slaande tegen een paar aan een boomstam bevestigde ruitersporen.)

Durum est tibi.

Die dul hartneckich stoot tegen de scherpe spooren
quest pijnnelijck hem self. De moeite is verlooren
Van d'onrechtvaerdige, en verdt ist daer van daên
Hoeseer sy woeden, om te moogen houden staen
Haer ketterij. want om gelt, en Eersuchts begeeren
Souden wel tegen Crist het onderst boven keeren
Van D'Eelementen al. maer dits Haer loon, met schant
Werptse Godt Eeuwich in D'onlesschelijcke brant.

Ce regimbeur contre les éperons
Nul tant que luy en ce faisant offense.
Par tel miroir monstrer nous esperons
Combien l'inique est loing de ce qu'il pense.
Pour maintenir ce qui farcit sa panse,
Voudroit troubler tous les quatre elemens
Encontre Christ: mais pour sa recompense
Ne s'est acquis que peines et tormens.

* *verdt, verde,* nu: *ver, verre*. - *daên*, sic.

XVIII.

*

(Een man met een splinter in 't oog; een ander, het aangezicht bedekt met een balk, door een uit een wolk voortkomende hand hem voorgehouden.)

Ehce primum trabem.

Die door onwetenheijts onkunt Goetdunckent dwalen,
Willen wt ijders ooch een Cleyne splinter haelen.
Tot sulck een Cristus seyt: O ghij nueswijse Schalck,
Siet ghij niet in U oogh de groote plompe balck?
Ghij syt tot bouen toe vol gruwels en afgrijsen
gheprópt: en Wilt verwaent een ander onderwijsen.
Betert u selven eerst. en Dan een Aer bekeert:
Woorden die sijn maer Wint. Maer voordoen Crachtich Leert.

Cest ignorant ne cognoissant son mal,
Vouloit tirer de tous yeux le festu,
Ne voyant pas en soy le principal:
Mais par ce bois Dieu luy dit, Que fais tu?
Qui de tout vice et mal es abatu,
Et neantmoins veux autruy corriger?
Corrige toy: sinon seras batu.
Qui n'a vertu, ne peut autruy renger.

* *onkunt,* onkunde. Zoo ook *lieft* voor liefde, enz. - *schalck*, knecht.

XIX.

(Een man, met kroon en schepter, gezeten op een paard, dat gespannen is voor den boom van een pers, waartusschen de wereldkloot. Daarnevens, de bazuin aan den mond, de Dood, die de strengen door komt snijden.)

Si dominus voluerit.

Hoe opgheblasen ghij de Weerelt wilt verdrucken,
Gheweldighe Tyran, ten sal u niet ghelucken.
Int midden van u lust, alst wel gaet na u sin
Sal D'onverwachte Doot heijmelijck sluijpen in
Snijden u Leeven af. Ghij grooten sijt ghedachtich
Dat een veel grooter heer, u allen is te machtich
Die u voornemen Weet, en Crachticht wederstreeft
En aen Den sijnen Soo, sijn hulp te kennen gheeft.

Cest homme fort prend tout son passetemps,
Et met sa force à ce monde presser.
La mort le trompe, et coupe avant le temps
Tous ses cordeaux, luy faisant tout laisser.
Princes et Rois ont bien dequoy penser
Qu'un roy tresfort et tresiuste est leur maistre,
Qui sait et peut leurs desseins renverser,
Et son secours aux siens faire cognoistre.

XX.

*

(Een personaadje met witteen baard, schepter en lauwerkrans geeft, zittende op een troon, bevel aan een voor hem staanden persoon met gehoornden hertekop, die een trompet in de hand houdt.)

Cane.

Een suffert van een Prins, die onverstandich dof,
Niet weet, niet siet, niet hoort, Maer achteloos en slof
Na t' hooren seggen van een ander Recht gaet spreeken
En self niet onderscheijt de Deuchden en gebreeken,
Dees Prins (slechs met de naem) moet weeten dat hy wis
Geen hooft van sijnen Raet, maar slehs trompetter is.
Die dan vertrouwt sijn om Goodts Wetten wt te deelen
Moeten met sulcken Prins, in alles veel Verscheelen.

Le Prince vieil, ignare et non savant,
Qui n'a de soy aucune experience,
Sus voix d'autruy son peuple va jugeant,
Sans que du faict ait nulle cognoissance.
Tel Prince on peut nommer, sans qu'on l'offence,
De son conseil non chef, ains trompeteur,
Qui de la loy du vray Dieu se dispense,
Pour estre veu de ses serfs serviteur.

* *slehs*, sic.

XXI.

(Een uil, die met eene aan het uiteinde van een stok bevestigde hand, door een venster heen, een brandende lamp gaat uitblusschen.)

Sic vivo.

Een anders hant ghebruijckt Dees uijl om blussen uijt
De Lamp. op dat daer nae de olij wert sijn buijt.
Haet alle licht en heeft in duijsterheijt behagen,
Van vrese datmen hem souw sien en fluckx verjagen.
Soo meent de schalcke en vervloeckte AnteCrist
Door koningen die hij noch Daegelijckx ophist
Te dempen Godes Woort, licht boven alle Claerheijt.
Om dat hij Logens leert, soo haet hij alle waarheijt

Par main d'autruy la lampe veut esteindre
Ce Chahuan, qui hait toute lumiere,
Pour puis apres à boire l'huile atteindre,
Sans qu'on le puisse au iour chasser arriere.
Or l'Antechrist cuide en ceste maniere
Esteindre aussi par Rois le fleurissant
Regne de Christ, clarté vive et entiere,
Pour devorer puis apres l'innocent.

XXII.

*

(Een vrouwengestalte met ezelsooren aan 't hoofd, een vuilpot uitgietende over een wereldkloot.)

Coinquinat.

Hoewel onweetenheijt niet seer en is te prijsen
Nochtans men die verschoont. maar ijder heeft afgrijsen
Van die (t' fij hun) wel beter weeten, en niet doen.
Verdreijen t' goede, jae de waerheijt: om te voên
Haer giericheijt vervloeckt. wie soude die niet haten?
O doemelycke sondt! O boose Appostaeten!
Ghij die u Godt versaeckt, gheloof en salicheyt,
Besmet de werelt met Pracht en hovaerdicheijt.

Simple ignorance aucuns encor' excusent,
Mais ceste-cy crasse et malitieuse,
Crasse la dy, de ce mot duquel usent
Les anciens, pour la rendre odieuse.
Des apostats est ceste vitieuse
Le vray pourtraict, Car pour remplir leur panse
Reiettans Christ, font sa voix tenebreuse,
Souillans le monde et eux par la bobance.

* *Pracht* en *hovaerdicheijt,* het verouderde fr. *bobance* in twee woorden.

XXIII.

*

(Een Babelstoren, van boven door den wind bestookt, van onderen door ettelijke personen gebeukt en ondergraven.)

Quid superest.

Dees kloecke graevers, (van de werelt seer veracht,)
Sijn naerstich in de weer, en werken Dag en Nacht
Om krencken Babel: met haer trots hovaerdich brallen
En brodroncken ghebouw. hoe hooch t'oock is t' moet vallen
Door t' eerste [dat] haer stoot. Siet kinders! twert ghedaen.
De wint die blaest daer op, t' vier komt daer tegen aen,
Om te vernielen haer, en al die t' met haer houwen;
Jae soo! Dat nimmermeer haer iemant op sal bouwen.

Les pionniers du monde mesprisez
Ont tant sapé ceste grand' forteresse
De Babylon, et ses appuis brisez,
Qu'elle va cheoir, pour petit que la presse
Le vent d'enhaut, qui contre elle se dresse.
Sortez enfans, voicy le feu qui vient
Pour consumer elle et qui la soustient,
Sans que iamais en nul temps se redresse.

* *Om krencken*, om te krenken - *ghebouw,* hier z.v.a. *bouwen, bouwerij.*

XXIV.

*

(Een mager paard, door vliegende insecten vervolgd.)

Frustra curris.

Al vliet ghy noch soo seer, ten kan u doch niet baten.
T' verdrietich wesp-gheswerm en wil u niet verlaaten,
O onghevallich beest! de boosen, of hij sust
t' geweeten quaat Int slaep ten wil, noch kan geen Rust.
Van binnen, seer benaut duysent onrusten krielen
Van buijten, gramme wraack die volght hem op de hielen
Somma waar hy hem wendt Jae waer hij oock vlucht heên
De wespen vant ghemoet hem knagen tot het beên.

Le cheval, maigre en quelque part qu'il aille,
Ne trouve point de la mousche allegeance,
Et le meschant, combien qu'il se travaille,
Ne peut fuir la tresiuste vengeance
De Dieu sur luy, par folle outrecuidance:
En tous lieux donc il se sent poursuyvi:
Mais plus qu'ailleurs dedans sa conscience.
Le mal voulut, et le mal l'a suyvi.

* *onghevallich*, ongelukkig. - *de boosen, of hij sust* enz. Of de booze 't kwaad geweten al in slaap sust, het wil noch kan rusten. - *beên*, sic.

XXV.

*

(Een non met den rozekrans aan den arm, dragende een tong voor zich uit, en sleepende een hart aan een koord achter zich aan.)

Frustra me colunt.

De tongh voor inde hant, en t' hert sleept achter bij,
Dits van gheveijnstheyt snoodt de Rechte schilderj.
Haer smeekende ghelaet verleijt met lieflijckheeden,
De slechte mensch, veraest aen haar schynheylicheeden.
Cristus die leert ons, door de schrift, en daar seijt hij:
K' wil gheen dienst van de tongh, oft' hert moet sijn daerbij.
Hoewel den hijpocrijt hem listich soeckt te decken,
Godt die het klaerlijck siet sal met den gecker gecken.

La langue aux mains et le coeur loing derriere,
D'Hypocrisie est la droite peinture,
Elle seduit par sa douce maniere,
Et rit mordant la simple creature.
Or Christ apprent en la saincte escriture
Que rien ne sert la langue sans le coeur,
Donc l'hypocrite a povre couverture.
Dieu clair-voyant rend moqué le moqueur.

* *De slechte*, den eenvoudigen, onnoozelen. - *veraest aen* enz., die zich aan hare schijnheiligheden vergaapt heeft. *Zich ver-ezen* (= *ver-azen*), in N. Holl, nog in de volkstaal gebruikelijk voor *zich over-den, te veel eten*.

XXVI.

*

(Een man, met een kruisboog gewapend, aanleggende op een naakt en zittend kind.)

A malo castigaberis.

Onmachtich is de macht des werelts t'saem vergaert,
Om quetsen dat de goe en stercke Godt bewaert.
De gifte pijl die ghij gaet op d'onnosel micken
Keert Godt tot u: en breeckt u quaet voornemen sticken
Hier van een spiegel is t' vereende neederlant
Bestormt met groot ghewelt: door Goodts vermogen hant
bleef staende tegens hoop. O Godt u is de Eer
Ghy hoedt d'ootmoedighe. de stoute smyt ghij neer.

Ce Philisthin s'est par orgueil armé,
Et veut tirer contre simple Innocence:
Mais Dieu a fait son traict envenimé
Tourner sur luy, brisant son arrogance.
O beau miroir aux yeux de nostre France!
Pour contempler du grand Dieu des hauts cieux
Le prompt secours, la iustice et puissance,
Qui garde l'humble, et abat l'orgueilleux.

* *Om quetsen,* om te kwetsen. - *vermogen,* vermogende.

XXVII.

*

(Een rijkgekleed manspersoon dragende een zak met geld, waarop een hart.)

Illic erit et cor vestrum.

Naturlyck elck een is ghenegen en gesint,
Sijn hart te hangen Aen t' gheen dat hy meest bemint.
Om wel te beelden wt een vreck en gierich mensche
Sijn hert moet op sijn tas. want gelt is al sijn wensche.
Een waere Cristen is den Hemel al sijn lust
Sijn hert op synen Godt en salichmaecker Rust.
Daer sijn, syn Schatten. die bij D'aertsche veel verscheelen
Die mot noch Roest en quetst, Gheen Dief en kanse steelen.

De toutes gens est la nature telle
Qu'ils ont le coeur à ce qu'ils aiment mieux,
Dont cestuy-ci dedans une escarcelle
Appartient bien à l'avaricieux.
Or le Chrestien a mis le sien aux cieux:
Car son thresor est là, et tout son bien,
Où le larron, la rouille, et l'envieux
N'ont tel pouvoir qu'en ce val terrien.

* *Naturlyck,* van nature.

XXVIII.

*

(Twee leeuwen loerende op een lam, maar door een hand uit de wolken aan een breidel teruggehouden.)

Deus superbis resistit - humilibus dat gratiam.

Twee Leeuwen fel en wreet hadden een schaep gaen Rocken
En Roven uijt de kudd', om vratich op te slocken.
Maer siet de herder trouw neemt wacker op haer goom
Verrast de Roovers en bedwingtse met een toom.
De groote herder Crist, heeft Dees vereende Landen
Soo menichmael verlost wt de tyrannen tanden
Bloedich op haer gewet. Weest danckbaer en verbreijt
O volk! aen ijder een Godts groote goedicheyt.

Ces fiers lions un agneau ia tout grand
Avoyent ravy, s'en cuidans bien repaistre,
Mais son berger, la bride leur tirant,
Les empescha de la dent sur luy mettre.
Ainsi t'a fait le grand Pasteur et maistre
Desia deux fois, ô Prince debonnaire.
Ne sois ingrat, mais fay à tous cognoistre
Que tu le sers d'un coeur tresvolontaire.

* *Rocken,* rukken. - *goom nemen,* acht geven.

XXIX.

*

(Een manspersoon, met een hart in beide handen, geknield voor den duivel; een lichtende wolk boven de duivelsfiguur, met den naam Jehova)

Impossibile est.

Dat niet ghedeelt mach sijn, men aen gheen twe kan gheven
Men kan niet godtloos en met een godtsalich leven.
Een die twe heeren dient doet nimmermeer te deech,
De een die is altijt de ander inde weech.
Godt is Jalours, O mensch! ghij Cuent het soo niet maeken,
Ghij moet hem Dienen heel. of moet hem heel versaeken
Hij wil het altemael, Hert, Lichaem, Geest en sin,
Lijdt niet dat iemant El heeft part noch deel daer in.

Voicy qui fait d'un seul coeur deux offrandes:
Faisant partage entre Dieu et le diable.
O toy Chrestien, Dieu veut que tu entendes
Qu'il est ialoux, et n'est point supportable
De te souiller en chose abominable:
Car tu ne peux servir à deux seigneurs.
Or Dieu veut tout. car, n'estant partissable,
Des hommes veut et les corps et les coeurs.

* *cuent,* kunt. - *iemant El,* iemand anders.

XXX.

*

(Een hand uit de wolken, houdende een hart, waarop een kroon.)

Dominus custodiat introitum tuum.

Om uwer Sonden wil en leven Goddeloos,
O volck! soo gheeft u Godt een koning quaet en boos.
Klaecht dan niet over hem, betert veel eer u leeven,
Vertrout Godt, en hij sal u beter Coning gheven.
Ghij fransen looft den Heer. De koning van u lant
Is jonck van jaeren, maer volcomen van verstant.
Bidt, dat hij Cristlijck mach en wijslijck u Regeren.
Want 'Conings hert en macht is inde hant des Heeren.

Le coeur du Roy est en la main de Dieu,
Qui le conduit selon son bon plaisir.
Se plaindre donc du Roy, n'a point de lieu.
La cause en nous plustost devons choisir,
Quand ne l'avons selon nostre desir.
France, à ton Roy vieil de sens, ieune d'aage,
Un regne heureux Christ donne, et le loisir
De se monstrer treschrestien, preux, et sage.

* *de koning van u lant*. De fransche dichteres kan geen ander dan Karel IX op 't oog hebben, ten jare van de eerste uitgave van haar werk, 1571, een-en-twintig jaar oud, en aan zijn broeder Frans II op zijn tiende jaar opgevolgd. - *volcomen*, volwassen, rijp. - *Cristlijck-Regeren*. Het *se monstrer treschrestien* van het oorspr., als toespeling op den bijzonderen titel der fransche koningen, is in de vertaling verloren gegaan.

XXXI.

*

(‘Het rad van avontuur’ in stukken gebroken door een hand uit de wolken, houdende een bos vederen.)

Frangor patientia.

Daer schied niet by gheval van goe of quade dingen
Die dickmaels onvoorsiens u schijnen te bespringen.
Als ongheluck u treft en t'quaet sich tot u haest,
Seght dan, ghy doet het Godt dies ben ick niet verbaast
(Want in een Cristen hert, t'Gheloof plant sulke Reeden,
Godt weet wat ons nutst is door sijn voorsienicheden.)
De heijlighe man Jop, die was daer me vervult
Patroon en spiegel van waerachtich sterck gedult.

Je ne tien point cas fortuits les maux
Qu'on void souvent assaillir la personne:
Car l'affligé doit dire en tous assaux,
C'est toy, Seigneur, donc point ie ne m'estonne.
Au coeur Chrestien la foy cecy raisonne
Que Dieu fait tout par sa grand' providence.
L'exemple avons en Iob, saincte personne,
Tresbeau miroir de vraye patience.

* *schied niet,* geschiedt niets. - *Patroon*, voorbeeld.

XXXII.

(Twee handen, houdende olijftakken, saamgebonden en tusschen twee vleugelen geplaatst.)

Non quaeras dissolutionem.

Handen ghebonden met eens-willens stercke lijn,
Is om te toonen dat daer Enicheijt moet sijn,
Onder de Cristenen. en waere Liefde heijlich.
Om volgen Cristum nae haer trouwe leijtsman veijlich.
Daer kentme Goodts volck aen t' is hun een stercke wacht
Datmen vindt onder haer de Goddelijck' Eendracht
Daer die niet is, hoe kan daer Lieft of Goodts-vrucht wesen?
Soeckt vree. en wilt vervaert de twist vlieden en vreesen.

Ces poings liez en une volonté
Sont pour monstrer l'union qui doit estre
Entre Chrestiens en saincte charité,
Ensuyvant Christ, leur seul patron et maistre.
Telle union des siens nous fait cognoistre
Ainsi qu'il dit, et la dilection
Accomplit tout. qui veut donc en haut estre,
Cherche la paix, fuye dissention.

XXXIII.

*

(Een hand uit de wolken, houdende aan een snoer een gevleugelde trompet, waaraan een vaandeldoek met het opschrift:)

A deo recipiam.

Een vliegende trompet daer mede wert beduijt
T' snelle Gherucht, dat Eer en schant can blaesen uijt.
Want fluckx vliecht over al de goedt' of quaden name
Van loffelijcke Deucht of lasterlijcke blaeme
Die dan iet meerder is als anderen vermaert
Siet toe dat hij hem wacht voor smettende hovaert,
Die al t' voorgaende licht van Deucht souw doen verblinden.
Een vaste goede naem is maer bij Godt te vinden.

La main qui tient ceste trompe volante
Veut figurer la bonne renommee,
Qui vole ainsi qu'une trompe sonante,
D'où la personne est bien ou mal nommee.
Celle qui est sur toutes estime e ,
Doit bien garder à orgueil donner lieu.
Car d'elle n'est ce qu'elle n'est blasmee.
Le bon renom n'est d'ailleurs que de Dieu.

* *hovaert*, hoovaardij.

XXXIV.

*

(Een man met een blank hart in de hand en een zwart hart op de borst. Een hand uit de wolken wijst op een spreukrol het woord:)

Vae.

Wat helpt het of ghij toont een Hert goet schoon van schijn,
Als ghy van binnen draecht een ander vol fenijn?
Dees doemelijcke sondt is meer Dan ghij moocht dencken,
U selven ghij bedriecht, en soeckt een aer te crencken,
Godt siet het klaer ondeckt, en hij vermaeledijt
Het dubbelt herte van de boosen hijpocrijt.
Laet ons dan bidden dat de goe Godt ons wil gheven
Een Hert dat suijver is om nae sijn wil te Leven.

Cest homme monstre un coeur beau d'apparence
Et par dedans en porte un tout infect:
Ce mal est bien plus grand que lon ne pense.
Car autruy trompe, et soymesme defait.
Et Dieu qui seul descouvre tout son faict,
Luy a donné sa malediction.
Or prions donc ce bon Dieu seul parfaict
Qu'il nous en donne un net sans fiction.

* *sondt*, voor *zonde*, gelijk *lieft* voor *liefde* enz.

XXXV.

*

(Een visscher, met het hengelsnoer in 't water. Eenige wegzwemmende visschen.)

Non sum in culpa.

Die wel versien van aes sijn anghelroe wtschiet
Heet, kout, en nat verdraecht gheen ongemack ontsiet,
Als lijckwel noch de visch niet aende hoeck wil bijten
Men kant de visscher niet, noch oock t'ghereetschap wijten.
Soo oock een leeraer Goodts die vlijtich doet sijn best
Op hoop of t' godtloos volck bekeeren mocht int lest
Hout aen preeckt en vermaent, de moetwillighe dooven
De feijl is niet aen hem, maer haer die t'niet ghelooven.

Son devoir fait de bien sa ligne tendre,
Et ne s'espargne en chaleur ny frescheur,
Si le poisson l'amorce ne veut prendre,
Coulpable n'est l'engin ny le pescheur,
Ainsi est il du fidele prescheur,
Il tend vous prendre à Dieu par la parole:
Mais le coeur dur de l'obstiné pecheur
Se destournant, la tient comme frivole.

* *lijckwel*, evenwel. - *kant*, kan 't.

XXXVI.

(Een blindeman, door de heldere zon beschenen; in de hand een fakkel en een open boek, op welks bladeren de woorden:)

Res omnes caecis sunt tenebrae.

De klaere Son, de toorts, noch oochtroostende bril
Baet niet die blint is of willens niet sien en wil.
Het open waerheijts boeck kan niet profijtich weesen
Voor die niet kunnen, of die t' on-aendachtich leesen.
En menen dat het maer klucht, droom, of fabel is
T' is voor hun duijster ooch, maer dicke duijsternis.
D' onweetende en kan t' Gheloove niet ghenaken
Ten sij dat Godt hem doet De Waerheijt sien en smaken

Le clair soleil ny la torche en la main
A un aveugle en rien n'est proufitable,
Le livre ouvert aussi tient il en vain:
Car il ne sait si c'est mensonge ou fable.
Cecy vous soit donques à tous notable,
Qu'à l'oeil obscur tout est obscurité.
L'ignorant donc ne doit estre croyable:
Car il ne voit goutte à la verité.

XXXVII.

*

(Een manspersoon, zittende met den rug naar een welvoorzienen disch, verdiept in de beschouwing van aan den muur geschilderde spijs en drank.)

Propterea captivus ductus est populus.

Dees Sot sijn honger wel mach boeten en versaên
Aen eeten, wel ghecookt, en lecker versch ghebraên.
Maer siet tantwaetrich aen, gheschildert na het leeven
Spijs, die hem Reuck, noch smaeck, noch voetsel en can geven
T'is te beclaegen, Dat nu alle daach gebuert,
Dat menich Cloecke geest onnut sijn tijt verleurt:
En sijn verstant vergeefs, polijst op ydel droomen
Veracht de Waerheyt, (die hem noodt) met niet te coomen.

Ce phantastiq a dequoy sustenter
Ses appetits, s'ils estoyent raisonnables:
Mais comme fol s'ayme mieux contenter
De vivres peincts, plaisans, non profitables.
On void tels cas auiourd'hui deplorables,
En maints gentils et sublimes espris,
Qui se paissans de mensonges et fables
La verité solide ont en mespris.

* *tantwaetrich*, watertandende. - *verleurt*, aan leuren (nietigheden) verdoet, verbeuzelt. - *polijst*, hier zooveel als: *slijpt*.

XXXVIII.

*

(Een man met de hand aan den ploeg, omziende.)

Non aptus est regno del.

Die op het doen van dese arbeijtsman neemt merck
Die siet wel dat hij hert noch sin heeft tot syn werck
Als Lots onwijse vrouw, gaet hij syn tijt verlueren
Met om te kycken Wat daer achter mach ghebueren.
Gelijck of jemant seij, Mijn vader, ick wil gaen
In uwen wijngaert: maer bleef onverwickbaer staen
Siet dit is de manier, Onder veel valsche gerijnsen
De werelt gaet vermom, wiens wysheijt is maer veijnsen.

Ce charretier monstre, à sa contenance,
Avoir le coeur ailleurs qu'au labourage.
Le regarder derriere desavance,
Comme a veu Lot en sa femme mal-sage.
Celuy avoit un semblable courage,
Qui dit, Ie vueil, pere, en ta vigne aller,
Et n'y alla. Voyla quel est l'usage
Du mondain sage en son dissimuler.

* *Mijn vader* enz. Zie Matth. 21 v. 30. - *vermom*, vermomd.

XXXIX.

*

(Een lelie onder de doornen.)

Sic amica mea inter.

Waer sich dees Lelij wendt sij is doch nergens vrij.
Beset aen alle kant met Doorenen, die sij
Niet Can ontwijcken. Maer haer wortels deucht sal gheven
Met suijver Wit verciert onderhout om te Leeven.
Het klene hoopjen dat twemael ghebooren is,
Blijft levendich in Godt. al lijt het hindernis,
En wert verdruckt: van die haer heer en Godt versaken
Die met de Doornen oock int vier sullen gheraken.

De tous costez de ronces et d'espines
Ce povre Lis se void environné:
Mais la vertu de ses vives racines
L'entretient vif, et de blancheur orné:
Ainsi est-il du troupeau deux-fois-né
Vivant à Dieu, et pressé des bastards:
Lesquels ayant leur Dieu abandonné
Comme l'espine à la fin seront ars.

* SIC AMICA MEA INTER. Hoogl. 2. v. 2. - *twemael ghebooren*, wedergeboren.

XL.

*

(Een slang, naar welke door een manspersoon met de spies gestoken wordt, kringsgewijze opgerold; de kop onder 't lijf verborgen.)

Estote prudentes.

Wij sien hoe dat jnt t' geen ons dagelijckx aenstoot,
Wapens van voorsicht en van wysheyt sijn van noot.
T' gebruijck daer van wy best aen Cristus sullen leeren
Die wij als t' eenich hooft van alle wijsheijt eeren.
De Slang, wanneerse siet haer vijant comen aen
Om haer te doden: Soo sijt' niet en mach ontgaen
Deckt sij voor al haer hooft, dat soeckt sij meest te wachten
Leert, wil de wijsheijt van t' Serpent oock niet verachten

Voyant livrer l'assaut iournellement,
Il est besoin de s'armer de prudence,
Ainsi qu'avons de Christ enseignement,
Qui est seul chef, et nostre sapience.
Quand le serpent voit le bras qui s'avance
Pour le meurtrir, et que sa vie y pend,
N'a de son corps, ains du chef souvenance.
Aprenons donc prudence du serpent.

* *jnt t' geen*, schrijffout voor *jnt geen* of *in t' geen. - wachten*, hoeden.

XLI.

*

(Een slang, die zijn huid heeft afgestroopt.)

Derelinque.

Merckt op O menschen! siet dit is u een Pratroon.
De Slang om nieuw te sijn, is alle Jaers ghewoon
Te soecken hegg bequaem, om Daer te trecken uijt
Sijn out Verdurven quaet en onder-aertsche huijt.
Schudt wt den Adam out vol sondt en grulyckheden
Hecht die aen Doornen van de werelts listicheden,
U eerst gheboorte en u selven gansch versaeckt,
Want nae de Weergeboort sult ghij eerst sijn volmaeckt

Un bel exemple avons en la coleuvre,
Laquelle laisse au hallier sa peau dure,
A celle fin qu'une neuve recoeuvre.
Ostons ainsi avec sa pourriture
Du vieil Adam la perverse nature,
Pour au second estre nais et refaicts:
Car du premier nous n'avons rien qu'ordure,
Mais au second sommes rendus parfaicts.

* *Pratroon* (*patroon*), hier *voorbeeld* ter navolging. - *onder-aertsche*, sic. Schrijffout voor *ouder-aertsche?*

XLII.

(Een te vuur staande en overkokende pot.)

Qui se exaltat humiliabitur.

T'geen in Dees heete pot men opgheblaesen siet
Valt schielijck inde asch, en is dan gansch tot niet.
Soo mede die hem selfs hoovaer delyck laet dencken,
Nu bral ick braef om hooch! nu kan mij niemant krenke.
Vergeet de goede Godt daer al ons heijl hangt an
Die sulcken hoochmoet stout wel haest verneren can
Vergeefs Clauter hy op tegen Godts wil. jnt endt,
Sal hij hem storten neer in d'uijterste Elendt,

Ce pot bouillant s'enfle, et si haut escume,
Qu'en retombant sa liqueur il respand:
Ainsi en prent à celuy qui presume
Par trop de soy, et qui plus haut s'estend,
En oubliant que de Dieu il depend,
Et non d'ailleurs. Donc il faut qu'orgueil cesse.
Car cestuy-la, qui sans Dieu va grimpant,
Tombera bas en douleur et tristesse.

XLIII.

*

(Een klokkenhuis, waarin een man die de klok trekt. Boven den ingang de woorden:)

Multi sunt vocati.

Dees klock Roept overluijt, Coomt altemael te kercken
Een Weijnich coomter maer. niet Door nodige wercken
Verlet. neen! maer onnodich slof en traech wtstel
Denckt nu mach Ick niet gaen morgen koom icker wel.
Cristus Roept, komt tot mijn; Al die begeert te leven:
Wat daer toe is Van noodt sal ick om niet u geven
Wt mijn Ghenaeden-vloet schept Coever en de vult -
Als wij niet komen Dan ist niet ons eijghen schult?

Tous appelez sont bien par ceste cloche,
Et toutesfois n'y vont tous qu'elle appelle.
Ce n'est raison poutant qu'elle ayt reproche:
Car elle fait tout ce qui est en elle.
L'Evangile est de condition telle,
Qui à salut tout le monde convie:
Mais nul ne veut parvenir iusqu'à elle,
Fors ceux que Dieu a choisis à la vie.

* *Coever*, overvloed. - *vult* (*vulte*), volheid, volop. (Heemskerk. Mengeldd. bl. 429. *vult* = bekomst.) - *Alt wij niet komen Dan* enz. versta: *Als wij Dan niet komen*.

XLIV.

*

(Een dood paard ten prooi aan roofgevogelte.)

Speculum fidele.

De Aerents om het Crengh vergaeren. dat sij eeten
Tot Levens onderhout, met smaeckelijcke beeten,
O Cristens altemael! en werdij noch niet graech?
Met dierbaer spijs te voen, geen hongerige maech,
Maer ziel? vergaert u t' saem; maer niet om eenen doden
Een levent lichaem is tot Leven u van noode
Cristus geeft u so milt sijn heijlich vleijs en bloet,
Dat niet vergancklyck is en Eeuwichlijcken voedt.

Sur un corps mort et puante charongne
Les aigles ont le sens de s'assembler
Pour vie avoir, et n'en ont point vergongne.
C'est beau miroir pour les coeurs enflamber
De tous Chrestiens, non pour leur ressembler:
Car au corps mort n'a rien pour le fidele,
Mais au corps vif qui les veut rassembler
Pour les nourrir à la vie eternelle.

* *werdij*, wordt gij.

XLV.

*

(Een gevleugelde Amor, met in de eene hand den boog, in de andere een strik waaraan de wereld hangt.)

Sublato amore omnia ruunt.

De Alvermoghen Lieft van Goddelijcker Aerdt
Is die de werelt Schpt, onderhout, en bewaert.
De Liefdt bestuirt het al. t' was anders niet met allen,
Sonder de Liefde, most de weerelt sticken vallen.
Die door opmercking dan, soo verre sijn ghebracht,
Datse verwonderen Godts Liefde! die veracht
De sot onwijse Min. Jae haetse tot het sterven
Als oorsaeck van veel quaet, en t' wterste verderven.

Par vray amour tout l'Univers est faict,
Et par luy seul tout est entretenu:
Par luy aussi tout conduict et parfaict,
Et de luy seul aussi tout soustenu.
Qui à ceci cognoistre est parvenu,
En admirant ceste bonté divine,
Reiettera ce fol qu'on bande nu,
Cause de mal, et de toute ruine.

* *Alvermoghen*, alvermogende. *Schpt*, schrijffout voor *schept.* - *sticken vallen*, aan stukken vallen. - *verwonderen*; nu zegt men: *bewonderen.* - *veracht* - *haet*, enkelv. voor 't hier vereischte meervoud. Zie het oorspr.

XLVI.

(Een man op een bergtop, aan lager staanden de hand reikende.)

Trahe fratres.

Die nu alrede is int hoochste van den top
Wenckt met sijn hant en gheeft haer moet te klimmen op
Den bergh; die sijn om laech. So moetmen onderwijsen
Sijn broeder: en t' Gheloof hem hoochelijck aenprysen.
Ghedenckt dat Cristus ons soo Vriendlijck is en goet
Dat hij ons kinders van sijn Vader werden doet.
Hij straft die weten en D'onwetende niet Leeren
Sijt ghij bekeert? so wilt u broeder oock bekeeren.

Celuy qui a ia monté la montagne,
A ceux qui sont en bas tende la main.
Qui est instruit de Dieu, son frere enseigne.
Coulante soit la foy de main en main.
Souvienne toy que Christ est si humain,
Qu'il nous a faits tous enfans de son pere,
Et qu'il punit le coeur lache inhumain.
Toy converty, conferme aussi ton frere.

XLVII.

*

(Een braamstruik, wiens top weder wortel vat en een boog vormt over een mensch, die te halver lijve in den grond steekt.)

Ex natura.

De Breem-haech nae sijn aert, eerst weelich wast Recht op
Maer buijcht allensjens weer en Wortelt met sijn top.
De mensch (hoe schoon hij schijnt) is van de aerdt genomen
Hij Rust niet voor hy Weer tot Aerde is ghecomen
Godt geeft ons te verstaen dat al ons levens tijt,
Niet aers is als verdriet en een Ghestaeghe strijt.
Wij moeten Vlijtich, gauw ons swacke geest opwecken
Of door versuijm souw t' vlees haer me nae d'aerde trecken.

Comme la ronce, ensuyvant sa nature,
Va derechef racine en terre prendre,
Tout homme aussi, terrestre creature,
Ne peut de soy plus haut qu'en terre tendre:
Combien que Dieu assez luy face entendre
Que d'icy bas ne vient rien que martyre.
Mais au bien est l'esprit si foible et tendre,
Que la chair forte en bas tousiours le tire.

* *Breem-haech*, braamstruik.

XLVIII.

*

(Een leeuw, een schaap en een wolf, zich te goed doende aan een zelfde schoof.)

Foedere perfecto.

T'onnosel Schaep, de wolf, en trotse Leeuw hoochmoedich
Weijden met vrede t' saem. hoe comt de Leeuw so goedich
Die Eertijts was soo fel? O mensch verwondert niet!
T' is Goodes macht. daerdoor men Wel verenicht siet
Jood, Grieck, Heijden, en Turck, Cristenen met Barbaeren,
Wt alle hoecken sal Cristus sijn volck vergaeren.
De Duijvel is verbaest dat hij hem siet bespot.
T'geen ons onmochlijck dunckt, is moochelijck bij Godt.

Le loup, l'agneau, le lion furieux
Paisiblement repairent tous ensemble.
Le Iuif, le Grec, le doux, le vicieux,
Au vray repas Dieu par Christ tous rassemble:
Au coeur Chrestien estrange point ne semble
Qu'unis soyons renez par l'Euangile.
D'un tel accord Satan estonné tremble:
Mais nous savons qu'à Dieu tout est facile.

* *verwondert niet*, verwonder u niet. - *hem siet bespot*, zich ziet bespot.

XLIX.

(Een krijgsman op gebogen knie voor een afgod, voor welken hij een kaars ontstoken heeft, en met den rug gekeerd naar een wereldkloot, en naar een lichtwolk met den naam Jehova.)

Non ex te.

De hovaerdij die maeckt de mensch soo buijten sinnen
Dat hij door sijn verdienst den hemel seijt te winnen
Daer pocht, daer trotst, hij me Arme, verwaende sot
Wat hebt ghy, dat ghij niet ontfangen hebt van Godt?
Ghy selfs hebt geen geloof, en wilt gelooven leeren
Ghij selfs sijt onbekeert en wilt een aer bekeeren.
Betrouwt op sulc een niet, die wt hem selven spreeckt
De kaers en geeft geen licht, als men hem niet ontsteeckt.

L'homme endurcy, par son orgueil deceu,
Dit que son oeuvre au ciel le iustifie.
O fol, qu'as tu que tu n'ayes receu?
Si l'as receu, donc ne t'en glorifie,
Et à cela, qui n'est rien, ne te fie.
Car à celuy semblable ie te voy,
Qui ne croit rien, et à tous certifie
Le monde avoir esté creé par soy.

L.

*

(Een man, een wijnstok uit den grond rukkende.)

Non est culpa vini.

Wert jemant door goe wijn een vol en dronken snuijt
Moetmen daerom de stam en wyngaert trecken uijt?
Salmen D'heylige Schrift vol Goddelycke Raeden
Verwerpen omdat sy valt quellich aen den quaeden?
Neen! Nochtans vint me wel soo boos, verkeert, en vals
Die Paulus wenschte toe: het breeken van sijn hals
Doe hij vant' paert viel. Om dat hij haer vuijle vlecken
Wijst met de vinger aen. Die sij soecken te decken.

Si d'un bon vin quelcun s'est enyvré,
Faut-il pourtant que la vigne on arrache?
Le sainct Escrit seul bon, droit, iuste et vray
Faut-il oster pource qu'aux malins fáche?
Non: mais plusieurs ont eu le coeur si láche
De regreter que le col n'eust rompu
Sainct Paul tombé, par ce qu' au vray la táche
Il monstre au doigt que couvrir ilz n'ont peu.

* *snuijt*, snoet; d.i. *pars pro toto*, zwijn. - *quellich*, lastig. - *Doe hij vant' paert viel*. Op den weg naar Damascus, waar de overlevering hem zich gaarne voorstelt als te paard gezeten.

LI.

*

(Een vrouwelijke gedaante, de lendenen gegord, twee brandende kaarsen in elke hand; ter wederzijde, in het donker zittende personen met ezelsooren.)

Vigilate.

De fluckse wackerheijt ons afgeschildert wort,
Met kaerssen jnde hant en kleren opgeschort.
Toelichtster van die sijn in duysterheyt gheseeten;
Opweckster van de luij en vadsige nietweeten.
Niet dat sij is vermaeckt met sulck geselschap seer
Sij waeckt veel liever en verbeijt haer Godt en heer.
Eij! laet ons oock alsoo onachsaemheijt verjagen,
Ons Heer en meester coomt. siet het begint te dagen.

Voicy qui est troussee sur ses reins,
Voulant par là monstrer sa diligence.
Chandelles a brulantes en ses mains,
Les opposant à l'obscure ignorance.
Elle n'a point avec elle accointance:
Ains veut veiller en attendant son maistre.
Veillons aussi, et chassons nonchalance,
Le maistre vient, et ia se fait paroistre.

* *nietweeten*, weetnieten.

LII.

*

(Een hand uit de wolken, een wereld in brand stekende met een boek.)

Si iam accensus.

Het Evangelij werd Recht bij een vier gheleken,
Dat vaerdich metter ijl de weerelt can ontsteken,
Wanneer de Predicant dat nae sijn Plicht verbreijt.
De goeden nement aen: De Rest daer tegen seyt.
Dit dubelt snijdent swaert, en vier doorloopt de landen
Blaeckert allom en proeft, wat Can of niet verbranden
Suijvert silver en gout, stryckt al het vuijl daer af,
Verbrant en maeckt tot niet stroo, stoppelen, en caf.

L'Euangile est comme feu estimé.
Car aussi tost que lon va le preschant,
Le monde en est tout soudain allumé.
Mais cela vient de la part du meschant.
Ce feu brulant, glaive à double trenchant,
De tous costez vivement coupe et brule.
De l'une part purge l'or et l'argent,
D'autre il consume et la paille et l'estule.

* SI IAM ACCENSUS. Zie Luk. 12 v. 49.

LIII.

*

(Een man naar zijn schaduw omziende.)

Socior blande.

Soo lang t' moij weer is en de Son schijnt helder claer
Dan volght D'ontrouwe Schaeuw het lichaem altijt naer.
Soo wt het gure Noort, of mottich West, comt drijven
Een wolckje voor de Son, hij sal niet langer blijven.
Een schijn-vrient kaldt u nae de mont: houdt quaet voor goet
Maer oock niet langer Dan als ghij in weelde wroet.
Een trouw vrients waerdt is meer dan alle koninckrijcken.
Godts vrintschap heeft noch by al Desen niet te Lijcken.

L'ombre suyvant en toutes pars son corps,
Est le patron d'un amy contrefaict.
Car le flateur a langue à tous accords,
Iusques au temps que son cas est parfaict.
Soit bien, soit mal, il tient tout pour bien faict.
Mais l'amy vray, au mal point ne consent.
Heureux qui a en Dieu amy de faict.
Sur tout les grands ont tel thresor absent.

* *mottich*, vochtig, nevelig. (*mottig weer*, vochtige mist met fijnen regen, *motregen*.) - *kaldt*, kalt, praat. - *waerdt*, waarde, gelijk *lieft* voor *liefde* enz.

LIV.

(Een man, houdende eene kaars in de hand, onderste boven, uitgaande en druipende.)

Quod nutrit me consummat.

Goet, auerechts gebruijckt wel dijen kan tot quaet.
Ghelijck ghij siet dees kaers door Voetsels overdaet
Is ouerstelpt en wt, nochtans mocht hij niet leven
Of t' gene dat hem doot, most hem het leven gheven.
T' verstant wel aangeleijt ons door t' gheloove brengt
Int Eeuwich leven. maer t' vernuft die ghene krenckt
Die met sijn ongheloof de waerheijt wil verbloemen,
Dat goet was dat wert quaet en leyt hem int verdoemen.

Ce qui estoit pour nouriture tue,
Comme voyez ceste belle chandele.
Ainsi en prend à cestuy-la qui mue
La verité de Dieu, par sa cautele,
Bonne de soy: mais est par l'infidele
Souvent tournee à sa damnation:
Et au croyant donne vie eternele,
Lequel la tient au coeur sans fiction.

LV.

*

(Een man in den tabberd eens wijsgeers, '*Philosophum longo simulans vestimine*', met een donkere zon in de hand.)

Lumine carens.

Soumen niet seggen nae het siên van buijten an
Dat dees gheleeck een Vroom oprecht en deuchdich man?
Die waerheijt berght soo t' schijnt onder sijn slechte kleeren.
Nochtans laet hij syn Son t' behoorlijck licht ontberen.
Schijn is een ijdel niet. Het weesen dat is wat.
Dees Roemt van Deuchden, en Veraest aen ondeucht sat.
Cristus de waere Son altijt syn Licht sal gheven,
Waer dat Gheloof is volght een vroom Rechtvaerdich Leeven.

Voicy qui veut que preud'homme on le pense
Pour son habit, monstrant simplicité.
Verité cache, et n'y a apparence
Qu'en son soleil ait rien qu'obscurité.
Ainsi en vain d'avoir Christ s'est vanté
Tout mal vivant, se nourissant en vice:
Christ vray soleil n'est iamais sans clarté.
Où est la foy, tousiours suit la justice.

* *siên*, sic. - *Veraest aen ondeucht sat*, eet zich aan o. zat. Zie bl. 37. *Waer dat Gheloof is*, Daar waar Gheloof is.

LVI.

*

(Een man, het zinnebeeld der wereld op den schouder torsende, en de tafelen der wet als een blok aan 't been nasleepende.)

Nemo duobus.

Dees groote Plompert buijcht onder des Werelts last
Sleept Godts wet aen syn been daer hij niet op en past,
Menschen gheboden swaer die neemt hy aen te dragen
Nae Goodts gheboden, Neen! Daer mach hij niet nae vragen
De goede meening hij Godt Reekent voor betaelt,
Die Salicheijt soo soeckt, het tegendeel behaelt.
Dit swaere pack hun maer tot Doot en schant sal keren
Die Cristus niet en ken, noch niet wil kennen Leeren.

Ce gros lourdaut courbé dessous sa charge
Treine à ses pieds la loy de Dieu sans honte:
D'humaines loix tout ainsi lon se charge,
Cuidant que Dieu reçoit le tout par compte,
Du droict divin cependant ne fait compte,
Où il devroit plustost salut chercher.
Tel fardeau donc luy tourne à mort et honte,
En ignorant Iesus-Christ et sa chair.

* *niet op en past*, geen acht op geeft. - *De goede meening* enz. versta: Hij rekent Gode de goede meening als betaling toe.

LVII.

*

(Een man, nevens een open graf in diepen slaap. Boven zijn hoofd, Christus met een brandende fakkel.)

Surge, illucescet tibi Christus.

So lang als Cristus niet met melijdent ghesicht
Aensiet de arme Mensch en weer ontsteeckt het licht
Door Sondt gheblasen uijt. soo lang machmen hem tellen
Onder de dooden en gevangens vander Hellen.
O onbegrijplicke Ghenaede die ons weckt
Door t' levende Geloof dat ons wt duijster treckt
Int' licht en doet met ernst ons bidden en begeeren
Ach Godt wilt nimermeer u Aenschijn van ons keeren.

Si Iesus Christ n'eust esclairé nostre ombre,
Comme cestuy, nous serions endormis,
Et reputez d'entre les morts au nombre:
Mais de sa grace il ne l'a point permis.
Puisqu'il nous a hors de tenebres mis,
Et donné foy pour à luy nous conduire.
Prions tousiours que n'y soyons remis,
Et que sur nous sa clarté face luire.

* *sondt*, zonde, zooals *liefdt, lieft* voor *liefae* enz.

LVIII.

*

(Een hooge boom, geknakt door den wind; een klein gewas overeind gebleven.)

Deposuit potentem et exaltavit (humilem).

De styve Eijken trots wert door de wint ghebroken
Maer t' swack en dweghe Riet heeft wijselyck ontdoken
Des Hemels onghenae: Recht Hem weer ouerent
Als de onbuijghsaem Boom js in den gront gheschent.
Ootmoedicheyt beleeft Haer nae Den tyt can voegen.
Corsel Hovaerdicheyt maeckt spijt en onbenoegen.
Die blaesen teghen hem met Schrickelijck onweer,
Godt heft de ootmoet op. De Hoochmoet stort hij neer.

Cest arbre grand et puissant est rompu
Au souffle seul du vent plus que luy fort:
Mais l'arbrisseau ainsi briser n'a peu,
Qui s'est ployé sous un si grand effort.
Humilité apporte grand confort:
Orgueil ne fait qu'attirer mal et perte.
L'humble tousiours aura de Dieu support:
De l'arrogant la ruine est aperte.

* *dweegh*, buigzaam, medegevende, gedwee.

LIX.

(Een moeder met kinderen aan de borst, in den arm en om den schoot.)

Non est fastidiosa.

NON INFLATUR.
NON EST PROCAX.
NON INVIDET.
BENIGNA EST.
PATIENS EST.
NON QUAERIT QUAE SUA SUNT.
NON IRRITATUR.
NON COGITAT MALUM.
NON GAUDET DE INJUSTICIA.
SED CONGAUDET VERITATI.

Besiet met ernst en vlijt dees waerde vrouw vermaert
t' is Goddelijcke Lieft, die al de Deuchden baert.
Seijt jemant ick geloof, en toont gheen Cristen wercken
Die heeft een doot Gheloof, aen liefde moetment mercken.
De Liefde (seg ik) het Gheloof int leeven hout.
Maer die niet van een Turck of Heijden, die is kout
En Sonde. Dan s'is nut hoochnoodich en bequaeme
Voor alle vroomen die sich Roemen Cristi naeme.

En contemplant ceste femme, voyez
Que charité est une oeuvre excellente.
Qui dit, I'ay foy, sans charité, croyez
Que faussement d'estre Chrestien se vante.
Charité (dy-ie) de foy vive naissante:
Non celle-la d'un Turc, ou infidele.
Car c'est peché, quoy qu'elle soit duisante,
A tout Chrestien qui n'attend salut d'elle.

LX.

(Een man in krijgsgewaad, in een boot op zee, met een breekijzer aan een rots arbeidende, om zich een weg te banen tot een op den top staande vrouw, die een zuil in den arm klemt en in de hand een vaandel houdt met het opschrift:)

Invia virtuti nulla est via.

De ijverighe Lust ontsiet geen dinck. (hoe swaer)
Om comen bij het geen daer bij men garen waer.
Dees Man doet alle vlijt om by de Deucht te Raken
De herde Rots hij Slecht om effen wech te maken.
De Deucht, wijst hem nae Godt: en maeckt sijn lust soo groot
Dat hij om daer te sijn, en vreest haet, smaet, noch doot.
T' Geloof dat maeckt hem sterck, om welgemoet te varen
De sorchelijcke zee van werelts woeste baren.

Cest homme icy, selon qu'il s'achemine,
Monstre qu'il veut à vertu parvenir,
Marchant en mer, la roche brise et mine
Pour son chemin applanir et unir.
Celuy qui veut iusques à Christ venir,
Doit tout ainsi par actes vertueux
S'acheminer, et de foy se munir,
Pour rendre aisé ce roc tant perilleux.

LXI.

*

(Een man, die met den bijl een zwaren tak van een boom slaat.)

Cui gloria.

De bijl gemaeckt bequaem om ijet wat af te houwen
Heeft selver Cracht, noch macht, men mach hem niet vertrouwen
Een Riet te kappen af: moet Roesten en vergaen,
Door hulp van handen kan hij hacken, kerven, slaen,
En groote dingen doen. Soo is de mensch onmachtich
Hoe wel hij is bequaem om goet te doen waerachtich,
Maer als hem Godt ghebruijckt, als een sijn Instrument
Maackt met verwondering Godts Crachten dan bekent.

Au bras qui tient de sa main la coignee,
De droit est deu de ce beau coup l'honneur,
Quoy qu'à couper ne se soit espargnee.
De soy n'avoit ny force ny vigueur,
Ne l'homme aussi, sinon par le Seigneur.
Où sera donc de l'homme le merite?
En Dieu, qui est sa force et enseigneur.
Qui le previent et à bien faire invite.

* *een sijn Instrument*, een werktuig van Hem. - *verwondering*, bewondering.

LXII.

*

(Een dorre boom, bij den voet afgezaagd, en met de kruin in het vuur.)

Quae non facit bonos fructus.

Noch hout, noch blaeden gheeft de Ooftboom eenich Lof
Soo men geen vruchten goet, pluckt t' sijnder tijt daer of
Een mensch hoe heijlich, jae hoe schoon hij weet te kallen
Brengt hij geen wercken voorts, gelooft hem niet met allen.
Alsmen d'onnutte boom vergeefs doet alle Cier
En noch draecht hij geen vrucht, hout af en werpt int vier
Seijt Cristus. alsoo oock de mensch die de getrouwen
Raet Godts veracht, Die wert met Recht oock afgehouwen.

L'arbre on cognoit volontiers par le fruict
Bon ou mauvais, c'en est le tesmoignage.
Et l'homme aussi par l'oeuvre qu'il produit,
Tant contrefaict que soit le sien langage.
De Christ mettant la sentence en usage,
L'arbre mauvais il faut au pié couper,
Et mettre au feu. Ainsi l'homme mal sage
Et endurci, par droit faut extirper.

* *Brengt hij geen wercken voorts*, versta: Brengt hij verder geen werken. *doet alle Cier*, alle goed doet.

LXIII.

*

(Een wereldkloot met de zinnebeelden van geld en goed, waarbij een naakt kind, dat een hart op een roede opsteekt naar een lichtwolk met den naam Jehova.)

Beati pauperes.

Cleijn, weerghebooren, kints, onnosel van het quaet.
Die heft sijn hert tot Godt daer al sijn hoop op staet.
Rijckdom en Eer, daer me de werelt is beslommert
En gaet hem gansch niet aen. eenvuldich, onbecommert,
Met vast betrouwen in den Hemel hij verwacht
Sijn blijtschap. Daer een Rijcke werelt-wijs me lacht.
Hoe Salich is hij, die hem selven Can versaeken,
De werelt afgaen om in Crist hem Rijck te maken.

Cest innocent mettant son coeur a Dieu,
N'a nul soucy de toute autre richesse:
En luy aussi presomption n'a lieu:
Car haut au ciel est toute sa liesse.
Plusiuers icy errent par leur rudesse,
Prenans les sots pour les povres d'esprit.
Sage est celuy qui renonce et qui laisse
Le monde et soy, pour estre riche en Christ.

* *kints*, kinderlijk. - *onnosel van*, onkundig van, *het quaet.* - *afgaen*, verlaten, opgeven. - *hem Rijck te maken*, zich r.t.m.

LXIV.

(Een krijgsman met een hart voor de borst, waarboven een lauwerkrans en waarin de naam Jehova.)

Glorificate et portate.

Niet jn hem Selfs moet zich de Arme mensch behaegen
Maer jn sijn Godt. en die waerdich int herte draegen,
Die hem herbaert, en leert sijn quae begeerten doôn,
Om te ver-Eenigen met Cristo Synen Soon.
O wel gheluckich Mensch! daer Godt jn bouwt sijn Tempel
Vliet, schuwt, ontwijckt, de plaets: die u door quaet Exempel
Mocht troonen tot het quaet; en locken t' kitlich oor,
Tot nieuwicheijt. Maer geeft jnt minst doch geen ghehoor.

Non pas en soy faut que se glorifie,
Mais en son Dieu, cil qui le porte au coeur,
Qui le reforme, enseigne et mortifie,
Pour le conioindre à son fils seul Seigneur.
L'homme à qui Dieu aura fait cest honneur
De le choisir pour en faire son temple,
Fuye tous lieux remplis de deshonneur,
Qu' induict ne soit à mal par tel exemple.

LXV.

*

(Adam onder en tegen een vijgeboom op de knieën, het gelaat met de hand bedekkende.)

Ubi es.

Als D'onherbooren Mensch wanhoopt aen Godts genade
So schuijlt hij naeckt van deucht onder de vijgeblade.
Maer neen! de Diepe zee, noch holle bergen hooch
Kan sondt verberghen voor Godts aldorsichtich ooch.
Soo ghij U sonde deckt en niet en Wilt belijen
En meent Godt siet niet eens u snoode schelmerijen.
Ach onbedachte! Laes! dan vint ghij eerst de stof
Die U tot alle sondt gheeft voorts te doen verloof.

Adam pensoit estre fort bien caché,
Quand il se meit ainsi sous le figuier.
Mais il n'y a cachette où le peché
Aux yeux de Dieu se puisse desnier.
Se vante donc, qui voudra s'oublier,
Que Dieu ne void des hommes la meschance.
Ie croy qu'à rien ne sert tout ce mestier,
Qu'à se donner à tout peché licence.

* *aldorsichtich*, sic. - *verloof*, sic. In weerwil van het daardoor gebrekkig rijm, de oudere, wel gewettigde, vorm.

LXVI.

(Een man, eene roos plukkende.)

Ex malo bonum.

Ghelijckmen Vande scherp-steeckende Dóóren pluijckt
Een overschoone Roos die heel soetguerich Ruijckt.
Soo can Godt wt de snoode Wercken van de quade
Goet trecken als hij Wil door syn groote genaede
Ghebruijckt Vaeck tot sijn eer haer boos en quae begeert
Als Roede: die sijn volck weer ijverich bidden leert
Die door onachtsaem weeldt haer Godt souden vergeten
Godt doet altijt ons best al willen wij t' niet weeten.

On tire bien des espines poignantes
Rose tresbonne et pleine de beauté.
Des reprouvez et leur oeuvres meschantes
Dieu tire aussi du bien par sa bonté,
Faisant servir leur fausse volonté
A sa grand' gloire et salut des esleuz,
Et par iustice, ainsi qu'a decreté,
Dieu fait tout bien: que nul n'en doute plus.

LXVII.

*

(Drie weerloozen, tusschen moordenaars met dreigende zwaarden, op hun luimen liggende honden, en een brandend vuur.)

Per multas afflictiones.

Vier, Water, strop, en Swaert, oock menich boose hont
Die sijn veeltijt ontrent, en schicken haer jnt Ront
Om de Rechtvaerdigen. haet, Nijt, verdriet en quellen,
Benautheyt, suchten, Pyn, sijn hun staghe ghesellen.
Maer siende door t' geloof de heerelijcke kroon
Die nae veel lijdens hun belooft is tot een loon
Verdragent met ghedult. Vinden (met Paulus) goet
T' geleij t' geen Dat hun brengt bij Cristum die t' versoet.

Feu, glaive, mer, maint chien malicieux,
De tous costés les iustes environne.
Rien il n'y a en ce monde envieux,
Qui avec dueil ce torment ne leur donne:
Mais de la foy l'oeil voyant la couronne
A eux promise apres l'affliction,
Avec sainct Paul trouvent la guide bonne,
Qui meine à Christ, nostre salvation.

* *quellen*, kwellingen, vexaties.

LXVIII.

*

(Een opgepronkte vrouw met een overloopenden beker op de hand, gezeten op een zevenhoofdigen draak. Zie Op. XVII.)

Abundabit iniquitas, refrigescet charitas.

Laes, Ongerechtigheijt! nu pronckt ghij wel ondieft
Opt' seven-hoofdich beest, verkouwt in alle Liefdt,
Tot overlopen is u kop vol gift geschoncken,
Van t' martelaeren bloet, O hoer! soo sijt ghy Droncken.
De Liefde Goodts verkluemt, en is van kouw schier doot
Haer vlammen heet ghij door u Couwt fenijn wt goot.
Noch troost ons Cristus koomst, die nae syn welbehagen,
De werelts duijsterheyt en ondeucht sal verjagen.

Ce vase plein de toute iniquité,
La beste aussi et celle qu'elle porte,
Ont si tresfort refroidi charité
Par leur poison, qu'on la tenoit pour morte:
Mais une chose y a, qui nous conforte,
C'est que prochain est Christ, où elle abonde.
Ia sa clarté nous apparoit si forte,
Qu'elle destruit les tenebres du monde.

* *ondieft*, naar den eisch. - *kop*, beker. - *haer vlammen heet*, haar heete vlammen. - *ghij door u Couwt* enz. hebt gij door uw koud venijn uit gegoten (gebluscht).

LXIX.

*

(Twee balansen met weegschalen. Een man stapt uit een der schalen van den eenen balans in een schaal van den anderen over. In de tegenover hangende schaal bevindt zich het zinnebeeld van 't geloof.)

Ex fide victurus est.

T' gheloof dat hout de Mensch die door sijn Deuchden licht
strack vallen most omlaech, in Juijste tegenwicht
Helaes! door quae ghewoont werter nauw een ghevonden
Die niet prop-vol en steeckt va helwaerdighe sonden
t' is onse schult alleen, Godt en natuir syn goet.
Hij komt ons swackheyt noch so vriendelyck te moet
Dat door t' Geloof aen Crist, (hoewel wij t' syn onwaerdich)
Al onse moetwil snoot suijvert en maeckt Rechtvaerdich.

La foy, qui fait un iuste d'un meschant,
En le rendant d'infidele fidele,
N'a rien trouvé en luy, tout bien cherchant,
Qui n'attirast sur luy mort eternelle:
De sa nature estoit à Dieu rebelle.
Donc ne pouvoit satisfaire à la loy:
Mais maintenant par Christ a grace telle
Que iuste il plait à Dieu, et vit de foy.

* *door sijn Deuchden licht*, d.i. door zijn (te) lichte deugden. - *va*, sic. Het streepje boven de *a* (= *n*) vergeten. - *Dat door*, versta: *Dat hij door*.

LXX.

*

(Een ondergaande zon, en twee mannen, in elke hand een olijftak, elkander omarmende.)

Sol ne occidat super iram vestram.

De broederlijcke Lieft eenheijt en Waere vreede
Mach niemant schaden, ja behaecht Godt selver mede
Want hij belooft ons te vergeven ons misdaet
Soo Wij ons even mensch vergeven. Laet ons haet
Wt roijen wt ons hert. en planten daer beminnen.
Eij! eyder wil voor sich, en van hemselfs beginnen.
Want die sijn naesten haet, Doet tegen Godts ghebot
Die hier een vijant heeft, heeft niet een vrint by Godt.

La paix en vraye union fraternelle
Ne peut autruy, ne Dieu mesme offenser.
Dieu fait pardon, et sa promesse est telle,
A qui est prompt à pardon s'avancer,
Comme ceux-cy que voyez s'embrasser,
Ains qu'à la nuict le iour quitte son lieu.
Celuy qui plus laisse haine embrasser
N'accomplit point la iustice de Dieu.

* laisse haine *embrasser*, sic. Drukfout voor *embraiser?*

LXXI.

*

(Een magere vrouwengestalte, in elke hand een gevulden geldzak, op de knieën voor het gouden kalf.)

Idolorum servitus.

T' vervloeckte gulde kalf noch door sijn goude Luijster
Soo menich duijsent Oogh maeckt schemerich en duijster
blint sijnde, werden sij al spelende gherockt,
In d'helsche mont, die hun met siel en lijf opslockt.
Afgoderij is vuijle hebsucht vreck en gierich
Paulus die, waer schout ons met ernst daerom so vierich
Hij seijt die op sijn schat stelt al sijn hert en sin
Die kunnen swaerelyck ten Hemel Coomen in

De tout son coeur le veau d'or elle adore
Ceste affamee et source de tout vice,
Qui des humains ames et coeurs devore
Par doux attraits et subtile malice.
Qu'idolatrie, au vray, soit avarice,
Sainct Paul le dit: dont l'avaricieux
Du ciel ne peut voir l'entree propice:
Car ses thresors ont aveuglé ses yeux.

* *gherockt*, gerukt. - *Hij seijt* enz. Dat gierigheid afgoderij is, heeft Paulus te kennen gegeven (Ef. 5 v. 5), en dit herinnert de fransche dichteres; maar het woord, hem door de nederlandsche toegeschreven, is van den Heiland zelven (Mark. 10 v. 24).

LXXII.

*

(Een Bijbel bekranst, gevleugeld, in de zon geplaatst, en waaraan een stuk van een verbroken keten hangt. Satan, met het overige van de gebroken keten in den afgrond verzinkende, enz.)

Et usque ad nubes veritas tua.

De Duijvel van t' begin heeft met veel loose treken
Ghesoch, en soeckt noch vast de waerheijt te versteken
Om met der sonden bandt gheschaekelt aen melcaer
Van al d'ondeuchden sterck, te trecken ons int naer
En aecklich duijster hol, vol knerssinge der tanden.
Maer ghij O goede Godt! bevrijtse in u handen,
Ghy tilts' om hooch, en toont hoe dat ghij neder velt
De Satan. en al dat hem tegen Waerheijt stelt.

Satan a fait et fait tous ses efforts
De supprimer et cacher Verité,
Pour nous tirer avec ses liens forts
Aux creux manoirs remplis d'obscurité:
Mais du Seigneur la divine bonté
L'a elevee, et si haut mise en monstre,
Que voyons clair Satan precipité,
Et ses suppos, qui ont tant hurté contre.

* ET USQUE AD NUBES etc. Ps. 36 v. 6. - *Gesoch,* gezocht. - *noch vast,* nog steeds. - *al dat hem,* al wat zich.

LXXIII.

(Een toornig man met getrokken zwaard, en een ander, die hem vriendelijk een drinkschaal aanbiedt.)

Prunas enim congregabis.

De daet van Weldoen ghij daer mede niet bedient
Dat ghij bermhartich sijt en weldoet aen u vrient.
Daerom seijt Crist: O menschen wilt ghedencken
Dat ghij beminnen moet van herten die u krencken.
Siet ghijse in ghevaer, soo helptse in haer noot
berght hun het leven die niet soecken als u doot.
Dese weldaeden en levende offerhanden
Die sullen Coolen heet opt' kouwe hooft doen branden.

Que faites vous plus que les peagers,
Si vous aymez seulement voz amis?
Pource, dit Christ aux hommes mensongers,
Aimez de coeur non feinct voz ennemis:
Secourez les aux perilz où sont mis.
Car leur offrant vivre et tout bien honneste,
Embraserez aux haineux ennemis
Charbons de feu allumés sur leur teste.

LXXIV.

*

(Een pottebakker, een stok zwaaiende boven vaten van verschillende grootte en gedaante.)

Quis tandem es?

Een Potte-backer dreijt de potten nae sijn sin
Hooch, Laech, lang, breet, wijt, nauw, diep, vlack, d'een meer, D'aer min
Eijder bequaem daer toe de meester hun wil schicken
Jae so hij Wil mach hij die weeder breeken sticken.
Ghij menschen die soo brosch sijt als een Aerden Pot,
En murmureert noch vaeck misnoegent tegens Godt,
Die u van Aerde maeckt, en weer tot aerd sal keeren,
Leert met ootmoedicheijt Godt uwen schepper Eeren.

Ces pots son faits par un mesme potier,
Grands et petits selon sa volunté,
L'un à honneur, l'autre à autre mestier,
De mesme argile en simplesse et bonté:
Or si quelcun estoit si effronté
Que d'estriver encontre son facteur.
De le briser est en sa liberte.
Soit donc chacun humble à son createur.

* *dreijt*, draait. - *daer toe*, tot hetgeen, waartoe. - *misnoegent*, nu: *misnoegd.* - *sal*, daaronder staat in 't H S., als variant: *kan.* - *keeren*, transitief, z.v.a. *doen keeren*.

LXXV.

*

(Een man den handspiegel, dien hij zich voorhoudt, bespuwende.)

O ingratum.

Om siên en wasschen af heeft dees een spiegel gladt
Sijn vlecken. maer in plaets van kijken; hij bekladt
Die met syn spuwen soo, Dat hij niet kan beschouwen
Sijn smetten. die dees Sot Moetwillens wil behouwen.
De weerelt is ons oock een spiegel algemeijn
Daer in wij moogen sien, hoe vuijl, besmet, onreijn
Wij syn ten aensien Goodts volcomen schoon met waerheijt
Maer spusel van hovaert, bevleckt de spiegels Claerheijt.

Pour bien de soy voir la laideur, ou tache,
Cest homme avoit miroir propre et luisant:
Mais comme fol contre la clarté crache:
En lieu d'y voir il le va mesprisant.
Au monde avons miroir tressufisant
Pour nous monstrer clairement qui nos sommes,
Et la grandeur de ce Dieu tout-puissant,
Mais tenebreux le rend l'orgueil des hommes.

* *Om siên* (sic) *en wasschen af* enz. Om zijn vlekken te zien en af te wasschen, heeft deze een gladden spiegel. - *die met* enz., nl. den spiegel. - *een spiegel algemeijn*, een gemeenschappelijke spiegel. - *hovaert*, hoovaardij.

LXXVI.

*

(Een man, met allen ijver een put gravende nevens een springende fontein, die hij den rug toekeert.)

Converte oculos.

Dees Sot laet onbedacht de Levende fonteijn,
Daer uijt hij drincken mach, soet-Smakend water Reijn,
Verslijt sijn tijt om niet, jn Swaer en moeilijck Slaven,
Om een stinckende poel, en Dode Put te graven.
D'aenslagen sijn van hun ydel, vergeefs, en mis,
Die soecken buijten Crist, t' gheen daer niet buijten is.
Hy is de waere brun des Levens. en (ten kortsten)
Die wt hem drinckt sal inder Eeuwicheijt niet Dorsten.

Ce sot laissant la tres vive fonteine
Se cave un puits, qui l'eau ne peut tenir,
Dont tout le mieux qui lui puisse venir,
C'est que son temps il pert avec sa peine.
Ainsi pour vray l'entreprinse est tresvaine
De ceux qui vont hors Christ chercher recours.
Christ est la source et la vraye fonteine.
Lui seul est tout, d'autre n'avons secours.

* *laet onbedacht*, denkt niet aan, *de Levende fonteijn;* doet of zij er niet is. - *ten kortsten*, op het kortst gezegd.

LXXVII.

*

(Een man met de rechterhand een hart tegen het zinnebeeld der wereld drukkende, waar achter de Satan zit, die hem aan een om zijn hals gaande keten houdt, en met de linker beginnende een kuil te graven)

Tibi imputa.

De mensch die staech sijn hert de boose Weerelt gheeft,
begraeft hem selfs, en maeckt de kuijl daer in hij sneeft,
Hij denckt niet eens dat pracht en overvloedich pralen
De schalck' aenlockster met groot woecker doet betalen,
De Duijvel keetent hem onsienlijck bij de krop
En treckt hem dat hij t' hooft niet eens Can bueren op,
Als dan de gracht is diep (door sijn ghestadich wercken)
Soo valt hij bof daer in, eer dat hijt eens Can merken.

L'homme qui tient tousiours son coeur au monde,
Soy-mesme enterre en la fosse qu'il cure,
Et n'en sent rien, car en bombance abonde:
Mais asses tost en payera l'usure.
Satan le tient lié de chaine obscure,
Ployant son col que haut il ne regarde,
Tant que la fosse ait sa droitte mesure,
Lors tombera qu'il ne s'en donra garde.

* *hem selfs*, zichzelv'. - *sneeft*, valt. - *onsienlijck*, onzichtbaar. - *Hij denckl niet eens* enz. Hij denkt er niet aan dat de schalke (ondeugende) aanlokster (de wereld) pracht en overvloedig pralen met grooten woeker betalen doet.

LXXVIII.

*

(Een man, die zich een gezwel uit laat drukken.)

Difficilis exitus.

Als vuijlicheijt vergaert allensjens meer, en meer,
Int lichaem van een Mensch, en wert een quade sweer
Mem moet wanneer s'is Rijp, (om erger noch te schuwen
Al ist met groote pijn) Daer wt de etter duwen.
D'ondeuchden door ghewoont versamlen in ons hert
Sij Ruijmen oock niet licht, maer Vaeck met wee en smert
Druckte Godt die niet wt, wiens vinger kan ontsteeken
Verstant, Oordel en Lieft, Wij bleven vol ghebreeken.

Le mal qui est de long temps amassé
Se vient en fin reduire en apostume,
Puis estant meur et du doigt fort pressé,
Vuide dehors, mais non sans amertume.
Ainsi le vice assemblé par coustume
Dedans le coeur, n'en sort pas aisement,
S'il n'est pressé du doigt vif, qui alume
Le sentiment d'amour ou iugement.

* *Mem*, sic. - *schuwen*, ontgaan.

LXXIX.

*

(Een man op een berg neergeknield en biddende; ter wederzijde handen uit de wolken, die zijne opgeheven armen ondersteunen.)

Fulcrum optimum.

De mensch Helaes! die Is int quaet doen soo Verwent
Dat hij hem selven niet Can houden ouerent
T' en sy dat Cristus helpt sijn swacheijt onderstutten
Hij soude Eeuwichlyck in sonden sitten Dutten.
Moijses Die heijlich van Godt seluer wert ghegroet
most Luenen of hij wert oock moede van het goet
Ghestut so badt hy Godt. en Doe won Israhel.
Op Crist verwinnen wij Sond, Duyvel, Doot, en Hel.

Tout homme en soy est si lache et debile,
Qu'il a besoin d'estre appuyé d'en haut.
Moise estoit sainct homme et bien habile,
Mais au besoin autre force luy faut.
Or pour pourvoir à cestuy sien defaut,
Fut soustenu, et sur la pierre mis:
Lors Israel veinquit l'ennemi caut.
Fondés sur Christ veincrons tous ennemis.

* *Luenen*, leunen; gelijk doorgaans *ue* voor *eu.* - *doe won Israhel*, Exod. 17 v. 12, 13. - *Op Crist*, nl. leunende. Zie het oorspr.

LXXX.

*

(Een brandend fornuis, waarbij een man die het vuur met den blaasbalg wakker houdt; op het vuur een smeltkroes; daar boven een hand uit de wolken met een schuimspaan.)

Sic demum purgabitur.

T' gout eert ghesuijvert is, Is niet van sulcke waerde
Alst' geen gesmolten, en ghereijnicht is van aerde
En ander snoodt metael. al meent de mensch te met
Iet goets in hem te sijn, tis nochtans vuijl besmet
En moet gheloutert syn. Ten sij hij wert herbooren
Gesmolten en geschuijmt, hij soude gaen verlooren
Het Schuijmspaen ist' geloof dat sijn ondeuchden schift
En wt werpt van het goet, en hem jn Cristo grift.

Dieu qui promet refondre nostre escume,
Ostant ce plomb au bon metail contraire,
Monstre qui est cestuy-la qui presume
Ouvrer de soy rien qui luy seust complaire:
Car puis qu'il faut le refondre et refaire,
Voire convient estre nay derechef,
On voit assez quell' oeuvre lon peut faire
Sans avoir foy, qui nous conioint au chef.

* *snoodt*, gering, verachtelijk. - *grift*, inplant (*griffen, griffelen*, enten).

LXXXI.

*

(Een man, een hart in een schaal ophoudende naar een hand uit de wolken, die het uit een schenkkan begiet.)

Beati mundo corde.

Die met vertrouwen nae den Hemel heft syn hert,
Ernstich bidt en begeert dat het ghesuijvert wert,
Die sal God mildelijck en Overvloedich deijlen
Water, dat Reijnicht alle smetten, Vlecken, feylen.
D' heylighe Geest ons baedt jnt t' bloet van Jesus Crist
Dat ons herbaert, hermaeckt, en onse Sondt wtwist.
Maeckt ons tot goeden Reuck, voor Godt den heer almachtich.
Cristus doet dit alleen: niemant is aers Soo Crachtich.

Non sans raison le Seigneur attribue
Beatitude à qui est net de coeur:
Mais notez bien que d'enhaut distribue
L'eau qui le lave ostant tache et laideur.
Ce lavement est l'Esprit du Seigneur
Au sang de Christ, qui seul nous regenere,
Reforme, et fait que sommes bonne odeur
A Dieu par Christ, ce qu'autre n'eust peu faire.

* *sondt*, zonde. - *niemant is aers*, niemand anders is. - *int 't*, schrijffout. Zie bl. 52.

LXXXII.

*

(Een hart, daar een hand uit de wolken een peillood in nederlaat.)

Quas iam quaeras latebras.

Soo d'onbedachte mensch ontwijffelijck vertroude
Dat Gode al sijn doen en voornemen Aenschoude,
Jae Peylde met sijn Hant sijns 'hertsen-gront te met
T'en soude niet met soo veel Sonden syn besmet
Dan sijn verkeert vernuft (daer by hijt' al wil meten)
Dat seyt hem staech Godt Cant Juijst Altemael niet weten
O Sot wat dat ghij Doet. men Can wel licht vermoen
Dat hy Ghenoech met sijnen Hemel heeft te doen.

Si l'homme estoit en soy tout resolu,
Que Dieu voit tout, et les plus fins coeurs sonde
Iusques au fond, il ne seroit pollu
Par tant de fois aux ordures du monde.
Mais sa raison, sur laquelle il se fonde,
Lui dit tousiours, Penses-tu qu'il le voye?
O fol, ton sens, où ton erreur abonde,
Te fait entrer où n'a sentier ne voye.

* *Gode*, hier verkeerdelijk voor: God. - *sijns 'hertsen*, zijns harten. - *vernuft*, verstand, vg. H.D.

LXXXIII.

(Een krijgsman, door wereld en duivel bestookt, met een groot schild gedekt.)

Resistite fortes.

Op op! ghij Cristenen ter wapen. met ghewelt
Coomt u de Duijvel, en de werelt, nu te velt,
En levert storm op storm. maer wederstaetse Crachtich
Door vast gheloof dat hun maeckt weerloos en onmachtich.
Soo sult ghij raeken strack de sotte dronckerts quijt,
Van t' bloed der heijligen, dat aen Godt wraeke krijt.
U Hooft en Cappiteijn wilt mannelijck na treden,
Hebt moet, verwacht, hij koomt die voor u heeft geleden.

On voit assez combien grandes alarmes
Satan, le monde, ont iusqu'ici livrez
A tous Chrestiens: mais, comme bons gendarmes,
Resistez forts par foy: car delivrez
Serez bien tost de ces fols enyvrez
Du sang des saincts, qui crie à Dieu vengeance:
Ainsi par foy Christ, vostre chef, suyvrez.
Voyci, il vient: courage en patience.

LXXXIV.

*

(Een hen, met kiekens onder hare vleugelen. Een wouw in de lucht.)

Ibi licet esse securis.

De Hen vergaert en deckt onder haer vluegels trouwt
Haer kieckxkens: Als sij siet de Roof-gerighe wouw.
De vroomen sullen oock aen Cristus hulpe vinden
Als haer den AnteCrist, hun vyant wil verslinden.
Ach menschen! Leert met ernst doch mercken en verstaen
Dat ghij sijt buijten Crist ghevangen en verraen
U onbedachtsaemheijt moet ghij dan Duier becoopen
Ghy wert uws' vijants buijt. ghij kent het niet ontloopen.

Comme la poule assemble sous ses ailes
Les poulets siens, du Milan les gardant,
Ainsi aussi le Seigneur ses fideles,
De l'Antechrist leur ennemi mordant.
Le Chrestien soit à ceci entendant.
Que si ailleurs il cherche seureté,
Cuidant fuir, il tombe sous la dent
De l'ennemi par sa temerité.

* *trouwt*, sic. - *Roof-gerighe*, nu: roofgierige. - *kent*, kunt.

LXXXV.

*

(Een vogelaar omringd van kooien; het net gespreid; een vlucht vogels in de lucht; een open hand uit de wolken.)

Sic fraudibus scatent eorum domus.

Ghelijck de vogels die men gaet in kouwen setten
Om locken anderen die opt t' bedroch niet letten,
Soo sijn de huijsen van de boosen vervult (och!
T'ot al de weerelts schae) met ondeucht en bedroch.
Die leggen Laegen, Jae die hebben groot verlangen
onder gheveynst ghelaet D' eenvoudighe te vangen
En te verderven. Maer Godt jaechtse met sijn hant
Ver van die stricken. en hoedt haer voor Schae en schant

Comme d'oiseaux les cages sont remplies,
Ainsi aussi les maisons des pervers,
D'iniquitez, fraudes, fureurs, folies,
Remplies sont, troublans tout l'univers.
Ils vont guettans les iustes de travers
Pour les surprendre et leur porter dommage:
Mais Dieu les tient dessous sa main couvers,
Et tost cherra sur les malins orage.

* *Om locken*, om te lokken. - *opt 't*, zie bl. 52. - *T'ot*, schrijffout voor *Tot*.

LXXXVI.

(Twee handen uit de wolken. De een houdende een kleinen, de andere een grooten drinkkop, beide tot den rand toe vol.)

Sufficit.

Dees koppen ongelijck, d'een groot en d'aer wat min
Sijn beijde boorde-vol dat daer niet meer mach in.
De kleijn sal op de Groot niet smalen stuirs noch spijtich
Sijn volheijt hem vernoecht is d'ander niet verwytich
Soo sijn de heijlgen in Des Hemels erffenis
Hoewel de een wat meer, en d'aer wat minder is
te vreen met het ghedeelt dat Godt haer heeft ghegeven
Want sij sijn heel vervult met vruecht van t Eeuwich Leven.

Ces coupes sont pleines grande et petite,
Et ne pourroient rien tenir davantage:
L'une pourtant n'est ne l'autre despite,
Pour se voir moins et à l'autre avantage.
Les saincts aussi au celeste heritage
Si l'un a moins, et que l'autre en ait plus,
Sont neantmoins contens de leur partage:
Car remplis sont de gloire tous esleus.

LXXXVII.

*

(Een geleerde, met opgeblazen wangen, houdende de Heilige Schrift in de eene hand en met de andere op het geschrevene wijzende. Twee kinderen bij een brandend vuur.)

Scientia inflat.

O opgheblasen Mensch ten heeft niet te bediên
Dat ghij met u vernuft, hebt wel te deech doorsiên
De Heijlighe Schriftuir. men Rept niet van een tittel
Ghij weet fluckx waer het staet jnt hoeveelde Cappittel
Maer dat is niet ghenoech, O sot! De letter Doot.
Jaecht wech de duijsterheijt die bij u is so Groot.
De Geest maeckt Levent, en de Liefde moeter weesen
Die sal u van t' ghebreck, vermetenheijt geneesen.

Pour avoir leu longuement l'escriture,
L'homme souvent en vain se glorifie.
Car science enfle: et qui n'a que lecture,
N'a pour cela l'esprit qui vivifie,
Ouvre le sens, et le coeur mortifie.
Chassant d'iceux tenebres d'ignorance.
Où est l'esprit, charité edifie.
Où il n'est point, il n'y a qu'arrogance.

* *vernuft*, verstand, vg. H.D. - *doorsiên*, sic.

LXXXVIII.

*

(Een vette os, met den prikkel voortgedreven.)

Ex corpore ruina.

Een os die vet is en den vollenhouw ghewent,
Noecht qualijck alsmen hem Door dwang ten arbeijt sendt.
Een mensch die Rijck is en jn Weelde ruijm gheseten
Souw Godt, sijn eeven-mensch, en weldoen, wel vergheten.
Maar Godt die t' al om best, en niet en doet om niet:
Weckt Die vaack op door Ramp, tegenspoet en verdriet.
En dat beweecht haer Dan, tot waaken, bidden Clagen,
T' benaut Hert maeckt de ziel ootmoedich en verslagen.

Ce beuf est gras, et pourtant il se fáche
Quand l'aiguillon le pousse à travailler.
L'homme enrichi à bien faire est si láche,
Qu'il ne vaut rien, si Dieu pour l'esveiller,
Ne vient à poinct quelque coup luy bailler
De l'aiguillon d'affliction poignante,
Pour l'inciter à prier et veiller,
De láche coeur se part l'ame dolente.

* *den vollenhouw*, het volop in stal of weide. - *Noecht qualijck*, is slecht tevreden. - *om niet*, zonder reden.

LXXXIX.

*

(Een man met behulp van den Dood uit het zinnebeeld der wereld uitstappende; vóór hem een berg, waarop de wolk met den naam Jehova rust, met een gebaand pad dat zich in die wolk verliest.)

Desiderans dissolvi.

Dees man verlangt nae t' geen dat vele Angstich vreesen
stapt uijt de werelt om haest bij syn Godt te weesen
Hij buijcht sich nae de Doot die weet hij dat hem leijt
De wech nae waere Rust, heijl, vruecht, en Salicheijt.
Eyder, die maeckt de Doot goet, of quaet, met syn Leven
De vromen vreesen niet. De boosen Sidrich beven
O soete doot! die de Geloovigen verquickt,
O bitter Doot! ghij de godtloosen seer vershrickt

De grand desir d' aller bien tost à Dieu,
Cestuy se void presque sorty du monde:
Crainte de mort en son endroit n'a lieu,
Ainsi qu'elle a au coeur sale et immonde.
La mort n'est plus au chrestien saint et monde
Qu'un doux passage à conduire à la vie
Et vray repos, où toute grace abonde:
Mais charité modere telle envie.

* *haest*, weldra. - *sidrich*, van sidderen, z.a. in de spreektaal, *beverig* van beven. - *vershrickt*, sic.

XC.

(Een rijke, met de eene hand een aalmoes uitreikende, met de andere een trompet aan den mond houdende.)

Ne tibiis canatur.

Dan is u Almoes eerst ten Rechten wel besteet
Als d' eene hant gheeft dat de ander niet en weet.
Maer blaest ghy de trompet en Laet een yder hooren
De weldaet die ghij doet: dan hebt ghij die verlooren
Godt is ghetuijch en siet de wercken die ghij doet,
Ghij selfs vint oock ghetuijch in u gerust gemoet.
Soo int verborgen ghij u gaet bermhertich toonen
Godt salt int oopenbaer u Duijsentfout beloonen.

Quoyqu'en tout temps l'aumosne soit utile
Aux souffreteux, point ne faut de trompette
A l'annoncer, comme dit l'Euangile.
La charité de coeur vraye et parfaite
Ne veut tesmoins de son oeuvre bien faicte.
Car il suffit que Dieu bien apperçoit,
Que l'indigent de ton bien a disette.
Le publiant son salaire reçoit.

XCI.

*

(Een wilde olijfboom, en een tamme, waarop takken van den wilden geënt zijn.)

Noli altum sapere.

Wanneer d' olijfboom wilt ge-ent wert in een goet
En vruchbaere Olijf, Die met sijn sap hem voedt,
De vruchten, die hij draecht daer mach hij niet me brallen
Als van hem selfs, O Neen! sijn Cracht is niet met allen.
De Sondaer (door genaedt) jn Cristo jngelijft
Siet toe dat hij verwaent hem selfs niet toe en schrijft,
Soo hij iet goets doet. van hem selfs is hij ocharmen!
Niet waert, dat Cristus sich souw ouer hem Eerbarmen.

Cest olivier de nature sauvage,
Pour estre enté en ce bon olivier,
Ne doit pourtant s'eslever en courage:
Car de soy n'est venu s'y allier.
Ne vueille donc, Chrestien, tant t' oublier,
Que mespriser quiconque ne s'accorde
Encor à Christ, qui peut l'humilier,
Pour (comme toy) avoir misericorde.

* *genaedt*, genade; z.a. *liefdt* voor *liefde*, e.z.m.

XCII.

*

(Twee mannen, de een in vuur en vlam; de ander zijne vlammen met een blaasbalg aanwakkerende.)

Patere.

Wanneer de sotte Mensch ontsteken is tot quaet,
En brant van gramschap, soo dat hij syn broeder slaet
Aen d' eene wang, sal hij hem d' ander dan toe keeren?
Neen! want dat was maer om sijn toren te vermeeren.
Ghelijck het vier meer brant, en hoger vliecht in top,
Wanneer het door de wint, wert stijf geblaesen op.
Waerme volbrengt men dan dees wet, na Goodts behagen?
Maer datmen Lijdtsaem, en Patientich leert verdragen.

Quand l'homme fol est par ire enflammé,
Et vient à tort faire à son frere outrage,
Comment seroit le batu estimé,
De luy bailler à souhait son visage?
Car ce seroit luy accroistre sa rage
Comme le feu en le souflant 's'allume.
Que veut donc Christ de luy en ce passage?
Qu'en patience à peine on s'accoustume.

* *Maer datmen*, slechts daardoor, dat men.

XCIII.

*

(Een man, met een brandende fakkel bij helderen zonneschijn.)

Quid vero agis.

Het klaerste dat de Mensch oijt scheen in sijn ghesicht
Dat is de schone Son! die al de werelt licht.
En dees wil met een toorts sijn Claerheijt noch verrijcken,
Wiens licht daer bij verdooft en voor de son moet wijken
Het Evangelij dat Cristus beschrijven Liet,
Goodts geest ghetuijcht daer van t' hoeft ander tuijgen niet
Menschen goetvinding gheeft dees Son geen meerder Crachten,
Dees dwaeling Rust int t' hert en kettersche ghedachten.

Rien ne voyons si clair que le Soleil,
Et cestuy veut sa clarté augmenter:
Ainsi font ceux un erreur tout pareil,
Qui osent tant encore se vanter,
Qu' ils ont voulu authorité prester
Aux saints escrits pour les rendre authentiques,
Et du Soleil les forces augmenter:
Mais tel erreur loge en coeurs heretiques.

* *Wiens licht*, nl. dat van de toorts. - *int t'*, zie bl. 52.

XCIV.

*

(Twee mannen; de een wakker voortschrijdende, een stevigen stok in de hand, het oog op een lichtwolk, waarin de naam Jehova; de ander ter aarde liggende bij een klein doorntakje.)

Facile difficile.

De wech die nae Godt leijt, is effen Recht en slecht
De vromen lustich gaet, de boos ghevallen Lecht.
Wat is hem jnde weech? sijn hoovaerdighe sotheijt
stoot aen een veseltge, en seijt dat daer een block-leijt.
Soo ondersoeckt de Schrift de boose mensch verhart,
Niet met begeerte dat Goodt eer verbreijdet wart:
Maer om vervullen eijgen Eersuchts groot verlangen
Door duijster woorden. om d'eenvoudighe te vangen.

De Dieu la voye est droite et trespolie;
Le iuste y passe et le meschant trebusche.
Qui fait cela? son orgueil et folie,
Qui d'un festu fait une lourde buche,
L'homme endurci les saints escrits espluche,
Non pour desir de gloire à son Dieu rendre,
Mais pour remplir sa sotte coqueluche
De mots obscurs, pour l'innocent surprendre.

* *Lecht*, ligt. - *veseltge*, vezeltje. - *Goodt*, moest zijn *Goodts*.

XCV.

(Een hand uit de wolken, met den vinger het oor van een manshoofd aanrakende.)

Sed ex me.

Die hem laet duncken dat hij kan verstaen, en hooren
De stem van Godt, in sijn vervuijlde Dicke ooren,
die is verdoolt. want wij soo lange doof syn tot
T' inwendich oor gheraeckt wert vande goede Godt.
Dan hooren wy t' Musyck van Godts Woort Ackoorderen
En vloeijen in ons ziel. Dan leeren wij Godt Eeren:
En luijstren vlijtich toe nae t' geen hy ons ghebiet
Maer Raeckt hij ons riet aen soo hooren wij gans niet

Qui de soy cuide entendre et bien ouir
La voix de Dieu, n'a rien que fol penser:
Tous sommes sourds, dont ne savons iouir
Du doux accord qu'en nous veut compasser,
S'il ne luy plaist de son sainct doigt perçer
Iusques au fond l' oreille interieure,
Lors l'entendrons et l'orrons sans cesser.
Qui n'a ce don, tousiours sourd il demeure.

XCVI.

*

(Een hand uit een lichtwolk met den naam Jehova, met den vinger het hart aanrakende van een man, wien van den anderen kant door een mond uit de wolken in 't oor geblazen wordt.)

Frustra.

De wint blaest in ons oor, en vliechter weerom uijt.
Soo oock de stem van Godt. wij hooren wel t' geluijt
Dan laes! ten dringt niet duer, het hert en kant niet voelen
D' ondeuchden daer te Dicht om dringen en krioelen.
Maer als ons herte van Goodts vinger wert gheraeckt
Hij t' ongeloof verjaecht, en ons Gelovich maeckt
Dan hooren wij Godts Geest ons onderwijser vlijtich
Want sonder die is ons gheen Leeringe Profijtich.

Comme le vent souvent nous bat l'oreille,
Et n' attaint point iusqu'au dedans du coeur,
Ainsi la voix du grand Dieu, nompareille,
N'a dedans nous ne force ne vigueur,
Si nostre coeur n'est touché du Seigneur,
Pour en chasser toute incredulité:
Et sans l'Esprit de Dieu nostre enseigneur,
Nous n'en tirons aucune utilité.

* *duer,* deur, door.

XCVII.

*

(Een vijgeboom met uitspruitende bladeren aan alle takken.)

Discite.

Door ondervindinge weeten en seggen wij
De vygheboom loopt uijt De somer is nae bij
Soo kunnen wij wel siên, (Indien wij willen mercken)
Dat Cristus koomste naeckt. aen sijne wonder wercken,
Wij sien hoe dat sijn woort verbreijt wert en geleert
De grootste godtloosen, verwonnen en bekeert
Hy sent de waerheijt die belooft is aen den vroomen
Wij sijn verseeckert Dat'nu Cristus haast zal komen

Quand le figuier met hors son rameau tendre,
Vous cognoissez que prochain est l'esté:
Ainsi devons semblablement entendre
Ce que par Christ monstré nous a esté.
Nous donc voyans l'Euangile planté,
Les plus meschans convaincre en toutes sortes,
Ainsi qu'avoit promis la Verité,
Soyons certains que Christ est à noz portes.

* *siên,* sic; als telkens.

XCVIII.

(Een herder, een wolvennest uitroeiende.)

Etiam usque ad quartam generationem.

Als d'oude wolf en de wolfinne syn verslaegen
En Rust dees herder niet, maer gaet hun jongen Jaegen:
Om dempen tenemael dat Schadelijck gheslacht,
Daermen doch niet als schae en hinder af verwacht.
Godt seijt alsoo! Ick wil streng en sonder ghenaede,
straffen int vierde Lit de kinders van den quaede
Die mijn Ghebot versmaet en lasterlijck veracht
En niet met waer berouw nae mijn ghenaede tracht.

Ce grand vieil Loup et la Louve nuisante
L' homme ne veut abatre seulement,
Mais aussi veut la race, si meschante,
Des Louveteaux estaindre entierement.
Dieu dit aussi que rigoureusement
Il punira les enfans et la race
De l' homme qui le sien commandement
A en mespris, et ne cherche sa grace.

XCIX.

*

(Een vliegende engel, de bazuin blazende, van de vier winden omringd.)

Venite.

Door de trompets-gheblaes, en luijde stijve stem
Van de vier winden, soo vergaert Cristus tot hem
Al sijn Gheloovighen. Die Eeuwich Sullen Leeven
Die luijdt het soet. maer Ach! hoe Angstich doet het beven
De quaden, die op deesen Rechtdach moeten gaên,
Om nae haer wercken boos Rechtvaerdich Loon t' ontfaen.
Dees Dach! die wert verhoopt van al Goodts wtvercooren.
Dees Dach! die wert ghevreest van al die gaen verlooren.

A haute voix de trompe Christ assemble
Des quatre vents à soy tous les Fideles.
Partout s'entend, dont l' adversaire tremble:
Car elle adiourne à bref iour les rebeles
A recevoir les peines immorteles:
Et les esleus à la possession
De Christ, des cieux, des ioyes eterneles.
Aux seuls croyans promet sálvation.

* *gaên,* het samentrekkings-teeken hier, in plaats van op het volgende *ontfaen*.

C.

(Een ledikant, waarin een bed bedekt met doorntakken.)

Patientia vincit omnia.

Wie dat aen Dooren Roert doetse met steeken leet,
Pickt met haer scherpe spits wel door een dubbelt Cleet.
Vintmen die dan int bedt, (Daermen sich meent met lusten
Gheheel ontkleet seer sacht en mackelijck te Rusten)
Daer quetstse aldermeest. Doorens ghelijck, de haet
Steeckt vinnich waerse Coomt en doet aen eijder quaet
Maer meest jnt Houlijck. Daerse t' saam-gegroeijde herten
Van een treckt. en voor Lieft brengt pijnelijcke smerten.

Partout on sent les espines poignantes,
Et ne peut nul, fors Dieu, les amortir:
Mais dans le lict sont plus qu'ailleurs piquantes:
Car de plus pres elles se font sentir.
Parler en peut, et au vray, sans mentir,
Qui a gousté que vaut affliction:
Mais ceste-ci fait le coeur hors partir,
Quand pour amour on rend oppression.

Bij haar vaders sinnepoppen. 1619.

Naar de Uitgave zonder jaartal.

Aende Achthaete, Weerde Gonat-rijcke Jonckviou Anna Roemers.

Anchises lam en stram door veelheyt zijner daghen,
Wiert opten kloecken hals van zijnen Soon ghedraghen,
  Dies is den Troyschen Helt, om zijn beleefden aert,
  Van yder hooch geacht, de Werelt deur vermaert.
Een Roomsche vrou behielt haer Vader in het leven,
Met in zijn ouden mondt haer teere borst te geven;
  Dies maeckt een yder een van hare daet ghewach,
  Nae soo veel hondert Iaer, noch heden opten dach.
Twee daden (nae my dunckt) die geene daet en wijcken.
Noch derf ick u met beyd' ô ANNA, vergelijcken.
  Ghy draecht, niet voor een reys, u Vader hier of daer;
  Ghy draecht den ouden man gheheel het ronde jaer.
Ghy draecht met ganscher kracht uws Vaders swacke leden,
Ghy draecht, met zoet ghedult, zijns geestes swackicheden,
  Ghy draecht, en ghy verdraecht al watmen draghen mach;
  Ghy zijt de gansche vreucht van zijnen ouden dach.
Aeneas heeft ('t is waer) zijn lieve Vrouw verlooren
Doen hy zijn Vader droech. Ghy geenen man verkooren,
  Om met te vryer hart te draghen desen man,
  Die niemandt nu en heeft die hem meer draghen can.
Al geefdy mette borst, u Vader niet te suygen,
Ghy hout syn leven op. Wy zijn u des ghetuyghen,
  Wij weten, dat zijn lijf sou ligghen sonder ziel,
  Indien u heus onthael niet beyd' en onderhiel.
Zijn Ouders goedt te doen wert wel te recht ghepresen,
Noch kanmen nu en dan van sulcke dochters lesen.
  Die haren Vader draecht, is hier en daer noch een,
  Maer, *die haer Vaders Boeck verbetert*, ghy alleen.

I. CATS I.C.

‘**E**mblemata te inventeeren’ en met bijschriften toe te lichten, was in het begin der 17de eeuw, in navolging der Latijnen, Françoysen en Italianen, ook in Nederland aan de orde van den dag en zou nog geruimen tijd in den smaak blijven. Wij zagen op dezen weg eene Georgette de Montenay, met blijkbare ingenomenheid, door eene Anna Roemers nagetreden. Ook haar vader had er zich op begeven, maar het voorloopig bij het ‘inventeeren’ gelaten. ‘Sonder eenighe uytlegginge oft glose’ daar bij te voegen, en niet dan tot ‘vermaecklijkheyt van (sijn) sinnen’ had hij van tijd tot tijd een paar honderd zinnebeeldige voorstellingen op losse papieren doen ‘conterfeyten of malen,’ die hij zich verder een genoegen maakte, ‘altemet een goedt Vriendt te vertoonen, met de mondt beduydende wat (sijn) meeninge was.’ Een druklustige drukker werd er belust op, en de goede vrienden, door dezen opgemaakt, baden, ja ‘geboden’ hem

‘eenige kleyne glosekens of bedietselen daer op te willen geven,’ hetwelk ‘met onlust’ door hem gedaan werd, en waar in hij zichzelven niet heeft ‘konnen vernoegen.’[1)]

Zoo kwamen dan in het jaar 1614, met een goedmoedig ‘vaert wel, leeft vrolijck, ende schimpt heusselijck,’ ook Roemer Visschers S i n n e p o p p e n , - met dezen naam drukte de dichter der Q u i c k e n , T u y t e r s , J a m m e r t j e n s , T e p e l w e r c k e n , enz. liefst en, naer hem dacht, beter uit, wat ‘in 't Italiaensch I m p r e s a , in 't Griecx en Latijn E m b l e m a geintituleert’ werd,[2)] - den gretigen lezeren zijn er in 't zelfde jaar uitgegeven B r a b b e l i n g h [3)] onder de oogen; goed geteekende, zuiver en scherp gegraveerde prenten, met daarnevens korte verklaringen in proza, kernig proza, van het zuiverste en beste, dat ooit in Holland geschreven is. Er waren er driemaal zestig, en op ieder zestigtal[4)] nog een, als toegift.[5)]

Het briefje, waarmede onze dichteres dit werk van haar vader aan haar jonge vriendin Christina van Erp, nu sedert een jaar of vier Hoofts (eerste) echtgenoote, toezond, door Dr. van Vloten, onder Papenbroecks papieren, op de Leidsche Boekerij ontdekt en aan 't licht gebracht, moge ook hier een plaats vinden:

> Gunstige vrindinne. Als de achterjaarighe tijt[6)] UE begint te beletten de soete wandelinghe, het lustich aenschouwen van de schoon gecoluerde bloemen, de bomen berooft van hun drillende bladen, de wegen diep en onbequaem om te gebruicken,

1) Voor-reden, tot den goedthertighen Leser.
2) ‘die daer mede niet soo volkomen de sin en roeren, als het woordt of tytel, die wy ghestelt hebben,’ - en dat in ‘onse suyvere Moeders tale, die wij ghenegen zijn te volgen, en na ons vermogen te verrijcken.’ Voorreden.
3) Een gedeeltelijke uitgave van den inhoud van dit boekdeeltje had in 1612, buiten toedoen van den dichter, onder een anderen titel het licht gezien.
4) *Schock*.
5) *Beslach*.
6) *achterjaarighe tyt*, najaarstijd.

de gure wint en mottighe reegen UE benodigen[1] in huys te blyven, soo sal u believen dese Sinnepoppen van mijn vader eens te overzien, die, mijns bedunckens, al[2] een kleyn vermaeckelyckheytjen by hun hebben; hoope dat ghy in danck sult ontfanghen dese kleine eerkentenisse van mijn goede gonst en genegentheyt t' uwaerts. Sijt Godt bevolen met u lieve egade en kint; wt Amsterdam,
den 15 September;
UE gunstige vrindinne
ANNA ROEMERS.
Aen de eeren-rijcke en deuchtsame joffrcuw
CRISTYNNA VAN ERP *in eygen handen*.

Het laatst en degelijkst werk van den vader, was bestemd voor het eerste openlijk optreden der dochter den weg te banen. Na een vijftal jaren verscheen een tweede druk, maar door Anna verbeterd, en verrijkt[3]

De verbetering bestond vooreerst in een nieuwe rangschikking. Er waren onder de S i n n e -p o p p e n een tiental, die, als gelijkelijk op het gebied der liefde betrekking hebbende, een afzonderlijke rubriek konden uitmaken. Zij werden uitgeschoten en onder het opschrift M i n n e -p o p p e n achteraan geplaatst. Maar ook ondergingen enkele der gegeven uitleggingen eenige uitbreiding of eene wijziging in haar voordeel, of wel de gedachte, die zij in proza aangaven, werd in dichtmaat uitgewerkt. Voor de als M i n n e p o p p e n uitgeschotene moesten, om het zestigtal volledig te houden, nieuwe S i n n e p o p -

1) *benodigen,* noodzaken.
2) *al*, wel.
3) De titel dezer uitgave voert geen jaartal; maar zij moet begonnen zijn na haar moeders en vóór haar vaders overlijden, d.i. in 't jaar 1619. Dit blijkt uit het vers van Cats, met den *Geboortezang* van *Vondel*, vóór deze uitgave geplaatst. Dat zij echter in datzelfde jaar niet geheel voltooid, maar eerst in het volgende (Roemers sterfjaar) tot stand gekomen kan zijn, bewijst de toevoeging op de *laatste* bladzijde van het *Grafschrift*, beginnende 'Roemer Visscher rust hier binnen,' zijnde een der twee door Hooft op hem geschrevene, hetwelk hier echter zonder den naam van dezen dichter voorkomt.

p e n bedacht en ingevoegd worden, en hierbij kwamen van Anna's hand verklaringen, in een proza, dat in kracht en klaarheid voor dat haars vaders geenszins onderdeed, of ook in verzen, zooals hij er nimmer geschreven had.[1)]

Reeds dit was verrijking; maar eene doorloopende verrijking was teweeggebracht door de toevoeging aan ieder S i n n e - of M i n n e p o p van een distychon, zekerlijk niet altijd even puntig of ongemeen, maar doorgaans krachtig en treffend, en nimmer zinledig of flauw.

Het zijn deze bijschriften en rijmspreuken, welke der bij hun in 't licht verschijnen vijfendertigjarige Anna Roemers bij een Vondel den naam van eene Sybille[2)] verworven hebben en haar bij een Maro, bij een Cato hebben doen vergelijken; het is deze arbeid, aan het werk eens bijna zeventigjarigen vaders ten koste gelegd, die hare kinderlijke liefde door eenen Cats, in dichtregelen, welke in later tijd aanleiding gegeven hebben tot groot misverstand[3)], heeft doen verheffen boven die van eenen Eneas, die den ‘door veelheydt zijner dagen lammen en strammen Anchises, op zijn kloecken hals’ uit het brandende Troie wegdroeg, boven die der Romeininne, welke den grijsaard, wien zij 't leven dankte, met de melk haars boezems laafde, loftuitingen, die door hare onmatigheid der verstandige vrouw niet dan een glimlach zullen hebben afgeperst, en die haar dan ook even weinig hebben geschaad als de ‘verstomming’ van Grotius, de verwondering van Hooft en de vergelijking bij Pallas en Sappho, haar, naar de verklaring van den prins onzer dichteren, wegens

1) ‘De’ in de plaats van die haars vaders komende ‘proze bij Ionckvrouw Anna Roemers ghemaect, zijn onderteekent met A.R.’ Voorreden. Hetzelfde gold ook van hare uitleggingen in dichtmaat.
2) Ghy mede, mijn Sibyl, -
De *Tortsen van Alard Krombalck*, *en Tesselscha Roemers*.
3) Zie hierna, de inleiding op het *Sonnet aen de Sang-goddinnen*.

dit ‘cieren der P o p p e n en uytbeeldingen haars Vaders’ te beurt gevallen.

Het vers van Cats hebben wij hiervoor op de keerzijde van het titelblad dezer afdeeling laten afdrukken. Uit Vondels gedicht: ‘Op de gheboorte van onse Hollandtsche Sappho,’ door van Lennep verkeerdelijk bij die van het jaar 1624 geplaatst, sta hier het volgende:

V.

Der kunst-bemind'ren oogh zal gaen de muren vryen,
Die rijck'lijck zijn bekleed met uwe schilderyen:
De Spiegelglazen die te cierlijck zijn vermaelt:
De Boecken ghestoffeert met duyzenderley dinghen,
Vol kunst, vol Printen, en verscheyden teeckeninghen:
De zijde stoffen die ghezielt zijn van uw naeld.

VI.

Maer dit zal 't minste zijn, wanneer de Faem zal loven
Uw rijm, en Proze, dat zijn ziel ontfingh van boven,
Als GROTIUS verstomt: als CATS zoo bril toekijckt:[1)]
Als HOOFT verwondert staet: als HEYNS met zijnen SCHRYVER[2)]
Uw gulde Veerzen leest, en d'een uyt groten yver
By PALLAS, d'ander u by SAPPHO verghelijckt:

VII.

Wanneer ghy met uw dicht verdient de lauwerbladers,
En ciert de POPPEN, en uytbeeldingen uws Vaders
Die uw in wijsheyds School van jonghs heeft opghequeeckt,
Wie dan uw Spreucken, en uw Rijmen komt t'erkouwen
Zal roepen: dit's geen maeghd, noch van't gheslacht der Vrouwen,
'T is MARO die hier zinght, 't is CATO die hier spreeekt.

1) *Zoo bril toekyckt*, zoo verwondert opziet.
2) SCHRYVER, Petrus Scriverius, vriend, en bezorger van de Uitgave der *Nederduitsche Poemata* van Daniel Heinsius.

t' Loff vande Mutse, ende van een blaeuwe scheen; Met noch ander ghenoeghelicke Boerten ende Quicken, enz. Tot Leyden. By Ian Paets Iacobszoon. Anno 1612. Langwerpig formaat. (Hiervan een nadruk, Delft 1647.)
Brabbelingh van ROEMER VISSCHER. *By hemselven oversien*, *en meer als de helft vermeerdert*. Amsterdam, bij Willem Iansz. op't water in de Sonnewijser. 1614. kl. 8o.
Sinnepoppen van ROEMER VISSCHER. 't Amsterdam, Bij Willem Iansz. op't water inde Sonnewyser, 1614. Langwerpig formaat.
ROEMER VISSCHERS *Zinne-poppen*; *Alle verciert met Rijmen, en sommighe met Proze: Door zijn Dochter* ANNA ROEMERS. T'Amsterdam By Willem Iansz. op't water inde Sonnewyser. Kl. 8°. *Zonder jaartal*.
HETZELFDE, T' Amsterdam, By Johannes van Ravesteyn, op't water in't Schryff boeck. A° 1669. Klein 8°.
HETZELFDE, T'Amsterdam By Sander Wybrantz, en Andries Vink, in Compagnie 1678. Klein 8°.
VAN VLOTEN, *Tesselschade Roemers en hare vrienden in* 1632-1649. Leiden 1852.
HOOFT, *Gedichten*. Uitg. van P. Leendertz. Wz. I. 177, 178.
VONDEL, Uitgave v. Lennep. II. bl. 187, 210, 211.

Het eerste schock.

I.

*

(Een hand, een anders ledige, met den naam Jehova geteekende flesch, maar die ‘vol bedwonghen luchts’ blijft, met den mond nederwaarts onder water drukkende.)

Iovis omnia plena.

Onder het groot ghewelf des Hemels, is niet wan,
De wonder volheyt Godts het al vervullen can.

II.

*

(‘Een blaesbalck blasende om een vier te doen barnen dat slappelijck aen 't roocken is.’)

Ventilante doctrina.

De vonck des Deuchts schijnt vaeck benevelt en bedampt,
Die als goe lering blaest, weer helder brant en vlamt.

* *Schock,* zestigtal, zestig op een hoop. - *is niet wan*, is niets ledig.

* Wat hier en vervolgens, hetzij ter beschrijving van de *Sinnepop*, hetzij tot opheldering van Opschrift of Bijschrift, tusschen ‘ ’ voorkomt, is aan Roemer Visschers ‘glosekens of bedietselen’ ontleend.

III.

(Een ploeg.)

Evertit, sed aptat.

Een man van Raedt, doorwroet de wetten van het landt,
Om die te brengen tot het recht gebruyckx verstant.

IV.

*
(Kinkhorens en mosselschelpen.)

'tls misselijck waer een geck zijn gelt aen leyt.

Verquistinghs sinlijckheyd, koopt duyr en voor luweelen,
Dit, datmen eertijts gaf de kinders me te speelen.

V.

*
(Tulpen.)

Een dwaes en zijn gelt zijn haest ghescheyden.

De lust kost seker veel. Dees tuylighe bloemisten,
Om een zoo teeder waer, hun herde gelt verquisten.

* *misselijck*, hier z.v.a. zonderling, curieus. - *sinlijckheyd*, neiging.
* *tuylig*, brooddronken, mal. ‘Tis niet dan tuylery,’ dolle weelde.

VI.

(Een kompas.)

Sans autre guide.

O Christus! waer Compas, de Vroome veyligh varen
Met u geleydt alleen, door 's werelts woeste baren.

VII.

*
(Bekranste schermdegens.)

Voor lichte eere, lamme leden.

Die om dees luchtigh' eer zijn leden niet en spaert,
Is geck. Want seker, 't sop en is de kool niet waert.

VIII.

*
(Een raket.)

'Ten vangt gheen vis.

't Netten gebruyck men vandt om visschen te belagen,
Maer dit's een averecht net om visschen wech te jagen.

* *sop*, vleeschnat.
* *averecht*, 1. aavrecht.

IX.

(Een kam.)

Purgat et ornat.

Een wijse Landt-vooght ciert zijn landt door goede wetten,
En straft baldadighe, die hun daer teghen setten.

X.

(Een gescheurde pot met een sierlijk deksel.)

Hoe arger hoer, hoe beter geluck.

Aen vromen, de Fortuyn haer gaven dicwils spaert,
En storts' in overvloet, op die het minst zijn waert.

XI.

*
(Een dorre en een groene boom.)

Keur baart angst.

In twyfelighe keur, schied dickmael by gheval
Datmen kiest 't slimst voor 't best, 't bevallen is het al.

* ‘soo sietmen dat die te keurboom gaen mach, dicwils tot vuylboom komt.’

XII.

*s
(Twee handen uit de wolken, houdende een wan.)

Fora villiaco.

De goede zijn verbluft door menicht van de quaen,
Maer Godt zal wannen, en 't kaf uyt het kooren slaen.

XIII.

*
(Op een kandelaar een brandende kaars, waar, van afstand tot afstand, spelden in gestoken zijn.)

By glasen om.

Dat wint de snappert, die meer kakelt dan 't betaemt,
Met onlust hoortmen hem, of vaeck men hem beschaemt.

* ‘Ick bid de goede lieden die het woort *Fora villiaco* wat schrickelijck in de ooren valt, datse het mijn ten besten houden, ghy hebt hier gheen noot.’
* ‘Alsser een Kaeckelaer (die de woorden alleen heeft) in 't ghelagh is, soo steecktmen wel (om hem te beschamen) een speld in de keerse; en als de keerse soo verre verbrandt is datse de speld uytworpt, dan seytmen: by glasen om, soo heeft de Kaeckelaer zijn tijdt gehadt, een ander moet oock eens spreken. Dit is ghenomen uyt de Zeevaert, daermen alle tijdt by glasen meet, omdatse gheen klock en hebben.’

XIV.

(Een boot aan 't schip.)

Sit oneri erit usui.

Verdraecht gheduldelijck, wat last en ongherief,
Van dat u inde noot, kan dienstich zijn en lief.

XV.

*
(Een schip voor de haven.)

Revelasti parvulis.

De ootmoet plomp in 't Oogh, verstaet en mijdt de zonden.
Een werelt-wijs verzeylt sich meest op zulcke gronden.

XVI.

*
(Een heugel met voetheugel.)

Galick en meewarich.

Bill'ke bescheydenheydt, en recklijck buyghsaem voeghen,
Bevreedicht veel, en geeft aen yder goet genoegen.

* ‘De grove plompe lieden, en niet de groote gheleerde mannen, hebben de wetenschap de Havens in ende uyt te seylen, ende hun schepen van de gronden te wachten’....

* *galick*, geschikt, gemakkelijk, nuttig. - ‘de Heughel gaat op en neder, ende de Voutheughel gaet breedt ende enge, ghevoeghelijck nae de potten ofte ketels, daermense toe te ghebruycken noodigh heeft.’

XVII.

*

(Krukken, stok, houten been; ‘hulp van buyten’....)

Diese minst behoeft, isser best aen.

Voor die niet anders mach. Maer best is hy daer an
Die (schoon met magre staet) hem selfs bedropen kan.

XVIII.

(Een diamant op een gouden ring, en een molensteen.)

Lof meulenaers acker, by heeren poppegoedt.

De noodelooze steen, met goudt om hoogh ghestut,
Verdient niet zulcken lof, als Meulensteens hoogh nut.

XIX.

(Een schutsluis.)

Exonerat et arcet.

Een vroom Vorst door goe wet en goe Justici, weert
Het snoo ghebоeft, en schut dat het niet weer en keert.

* *bedropen*, nu zegt men *bedruipen*.

XX.

(Een nog draaiende en een uit-gedraaide tol.)

Elck zijn tijdt.

Vol arbeydt is ons tijdt, noch wenschtmen, jae elck lust
Dit dwarligh dreyen dol, voor still' en zachte rust.

XXI.

*
(Een luit bij een hoop boerenfluiten.)

Niet hoe veel, maer hoe eel.

De Raedt van een wijs man, is nutter om te hooren
Dan van veel Sotten, daer de reeden is verlooren.

XXII.

(Een bijl op een blok.)

Rust ick, soo roest ick.

Vadsighe leedicheydt, het kloeck verstant verwoest,
Dat stadigh oefnen houdt, als 't yser uyt de roest.

* *van een*, 1. van één.

XXIII.

*

(Een groote lantaren zonder, en een kleine, met licht.)

't Scheelt te veel.

Zoo veel dit slonsje kleyn de groot te boven gaet,
Oock boven rijck en schoon 't verstant te loven staet.

Die beminders van het ghemeene beste, zeggen, datmen wel mach bidden dat rijcke en hoogh-ghebooren lieden wyse kinders krijghen, want zy raken op 't kussen, niet tegenstaende het altemet groote Lantaerens zonder licht zijn; Daer een kloeck verstandt in een man van laeghe staet zoo veel mee verscheelt, als een kleyn Slonsjen, maer vol lichts, dat men in de handt moet nemen, om zijn scheenen niet te stooten teghen zulcke onnutte ballasten, die braef en rijckelijck toonen zoo lang het dach is, maer inde nacht, dat is inde noodt, alsmen raedt en licht van doen heeft, en doen zy niet 't geen zy schijnen te belooven, en daer zy om ghemaeckt zijn.
A.R.

* De uitlegging van den Vader, waar bovenstaande van de Dochter voor in de plaats gekomen is, luidde aldus:
‘Dit beteykent, dat verstant in man of vrouwe, meer te prysen is dan rijckdom; schoonheydt, edelheydt sonder vernuft of wetenschap.’

XXIV.

*

(Een brandende lont.)

Evanescet.

O werelts ydelheydt! die met een lichte fluyster,
Voor onze oogen blict, en laet ons voorts int duyster.

Het lachen van Democritus, en 't schreyen van Heraclitus had een reden. De eene achte voor kindtsche zotterny het wroeten, het hoopen, het vreezen, het waken, het zorghen, het sweeten en duyzent moeyelijckheden meer, die de menschen uytstaen om 't gefluyster van een licht en haest verdwynent vlammetje van des werelts glory. De ander had deernis, en het jammerde hem, dat hy kinderen sach met grauwe baerden, die hun geen arbeyt, moeyte, noch ghevaer en ontzaghen, om een dinck dat zy zelfs wel weten dat zoo haest weer verdwijnt.

A.R.

XXV.

(Kroon en schepter.)

Die my koopt, en kent my niet.

Schoon-schynende gheluck! daer moeyt en dienst in schuylt,
Die u verkrijght, voor zorgh zijn soete rust verruylt.

* Roemer Visscher had geschreven:
'Dit behoeft gheen beduyt, om dat elck een bekent is, hoe haest vier van buskruyt met zijn roock vervlieght. *Alsoo verdwijnt des wereltds glorie.*'
fluyster, gefluyster, flikkering. Verg. het Eng. *fluster*, hitte, gloed.

XXVI.

*

(Een versche hoop hooi.)

Goe voer, goe vaelt.

'T werdt niet ghemist, of schoon in 't veen een turruf spilt,
Men neemt ruym, daer 't ruym is, de handt die wint is milt.

XXVII.

*

(Een schaal met fruit.)

Vroech rijp, vroech rot.

't Duyrachtich komt laet toe. Dat vroech rijp is vroech rot.
't Kindt dat een wijs man lijckt, een man wert kints en zot.

XXVIII.

(Een zwaard, van gouden penningen samengevoegd)

Potentius ictu fulmineo.

Geen sterckte, macht, ghewelt, zijn by mijn kracht te lijcken,
Waer ick die slechs vertoon, gaet elck eerbiedigh wijcken.

* *spilt*, verspild wordt.
* '*t Duyrachtich komt laet toe*, het duurzame komt laat aan. - *vroech rot*, verrot spoedig. - *een man wert kints en zot*, wordt een kindsch en zot man.

XXIX.

*

(Een avegaar.)

Constantia et labore.

De naerstige schuyft ruym van hem de armoets noot.
Daermee de luyaert nau verdienen kan drooch broot.

XXX.

*

(Folianten en kwartijnen.)

Kruyt voor de wilde woeste.

Zulck kruyt was 't Moly, dat Mercurius gaf (dunct my)
De t'huyshaeckende Grieck, voor Circes tovery.

XXXI.

(Een zee-ton.)

Dummodo prosim.

Lof wonder goetheydt Christ, die om ons salicheedt,
Van duyvel, hel, en doodt gewilligh d'aenstoot leedt.

* *aviger*, avegaar, groote boor der scheepstimmerlieden, ‘die door grooten en ghestadighen arbeyt, een gat in een Balck maeckt, daer de arbeyders op de scheeps-timmerwerven by elck gat gheloont worden.’

* *moly*, Gr. moolu. Odyss. X. 302 en volgg.

XXXII.

(Huisraad en keukengereedschap.)

Sorght voor de koele wijn niet.

Het noodigh moeter zijn, 't onnoodigh niet begint,
Tot dat ghy door fortuyn, of neeringh, rijckdom wint.

XXXIII.

*
(Een ledig vat, waarboven een hand met een hamer.)

Een vol vat en bomt niet.

De yle weet-niet, klapt en kakelt zonder maet,
Een wijs-man swijght, zoo lang zijn spreecken komt te staet.

XXXIV.

(Een raamzaag in een balk gezet.)

Rectum per dura carpit iter.

Een vroom sterckmoedigh man treckt nijt noch spijt hem aen,
Hy zal om lief noch leet, geen kromme gangen gaen.

* *zoo lang* enz. d.i. zoo lang tot dat zijn spreken te stade komt.

XXXV.

(Een weerhaan op een toren.)

Onghestadigh, maer nut.

De onghestadigheyt is somtijdts oock een deught,
Die (alst van nood is) sich nae tijdt en stonde veught.

XXXVI.

*
(Een glasvenster.)

Licht en dicht.

Op menigh deughdigh hert, des werelts buyen stuyten,
Maer 't licht van Godes woordt, en sluyt het geensins buyten.

Dit is de Zinnepop van een goedt oprecht en deuchdelijck Christen, wiens hert is als glas, dat de Zon van Gods heylighe woordt laet binnen komen, en het licht van de waerheydt in hem schijnen, maer teghen alle winden van valsche leeringhen en ketterijen is het dicht: Zy blazen daer tegen aen, doch stuyten met schande weer te rugh.
A.R.

* Bij Roemer Visscher heette het:
‘De glasen vensters in Kercken en Huysen zijn licht, laten de lucht ende de sonne deur hen schynen, en zijn dicht voor de windt, die zy buyten keeren. Dit en behoeft gheen vorder uytlegginghe, dan een yeder mach het ghebruycken daer 't hem te passe komt.’

XXXVII.

*

(Een paar dansschoenen.)

Daer hoort meer tom dans.

De schoenen dansen niet, ist lichaem niet daer by,
Mijn ouders gunst is windt, hebt ghy gheen gunst van my.

XXXVIII.

(Een spinrokken en spil.)

Teeringh na neeringh.

Wie raedtsaem overleydt, en teeren set beneen
Zijn inkomst ofte winst, leeft rijck en wel te vreen.

XXXIX.

(Een spaarpot, met een hamer stuk geslagen.)

Vroegh meester, laet knecht.

Die broodroncken misbruyckt zijn goedt t'onrechte tijdt,
Lijdt armoet, want als hy 't van doen heeft is hy 't quijt.

* *tom*, tot den; saamgetr. uit *to dem*, even als Hd. *zum*, uit *zu dem*.

XL.

(Een watermolen.)

Ut emergant.

Een Prins die om 't ghemeen, veel is te dulden vaerdigh,
Bedient te recht zijn ampt, en is alleen staet waerdigh.

XLI.

*
(Een ledige geldbeurs.)

Doleur non pareille.

Die achteloos en slof wanradigh 't zijn verslort,
Die krabt zijn hooft te laet, wanneer hy komt te kort.

XLII.

(Een volle bokaal.)

Noch ick, noch de wijn.

Wat knorj' en morje' op my? en raest dus onverduldigh,
Daer ghy o gulsigaert! zelfs zijt alleen aen schuldich.

XLIII.

(Een bankschroef, waartusschen een zwaard.)

Jussa fortiter meum est.

Verwickt niet van u Eedt, maer houdt grootmoedigh vast
Het geen u is vertrout, tot datmen u ontlast.

* *wanradigh*, onberaden. - *verslort*, versleurt.

XLIV.

*

(Een klok.)

Telt wat ick segh.

Zulck een is wijs die nauw en gauw gist zijn gety,
En bruyckt de tijt, die a'ers slipt steelsgewijs verby.

Een recht wijs man telt wat de block slaet, dat is te segghen; dat hy zijn tijdt waer neemt, en niet een uyr laet verby slippen zonder yet loffelijcx te doen. Men ziet ghemeenlijck dat luyden die den dach alderonnutst doorbrenghen, hun meest beklaghen van de kortheydt der selver, want als zy haer tijdt verquist en vergist hebben, meenen zy dat het noch maer op de middagh is van haer leven; en dan ist met haer al dickmaels laet op den avont. De giericheyd is een groote ondeucht, behalven int ghebruycken van de tijdt is zy alleen prijswaerdigh.
A.R.

* Bij Roemer Visscher luidde het Bijschrift aldus:
‘Hier by leertmen den tijdt onderscheyden; te kennen ghevende wat ure dattet is, soo wel by nacht als by daghe, nut voor alle ambachten, om met elckander ghelijck aen 't werck te gaen. Dat is te segghen, elck moet zijn ghetyde gissen, wat, ende op wat tijdt, elck dingh moet ghedaen worden: waer op hier een spreeckwoordt plach te wesen: *Hy heeft in oude joosten baen gegaen, hy weet wat de klock heeft.* Als of men wilde segghen: Hy verstaet hem zijn stuck wel, hy weet zijn weetjen wel.’
behalven, edoch.

XLV.

(Een wasdrager.)

Niet verder dan u ban.

Benaude herten die Tyran of duyvel quelt,
Vertroost u, want Godt heeft haer tijdts besteck ghestelt.

XLVI.

*

(Een open-brief met afhangend zegel.)

Dat cera fidem.

'k Hou niet van die met schoon beloften ons verdooven,
Daer doen het zeegel is, daer moet ick het gelooven.

XLVII.

(Een graftombe.)

Pracht voor 't gheslacht.

Vervloeckte hovaerdy! waer zalmen ootmoet leeren?
Als ghy aldus beheerst ons alderdiepts verneeren.

* *daer moet ick het gelooven*. De nadruk op *moet*.

XLVIII.

*

(Een vat, waarin de kraan steekt, kannen enz.)

Haec illa est remora.

Dees Remora ontwijckt, al lijckt hy sonder macht,
Dickmael verlet het veel, 't geen datmen weynigh acht.

XLIX.

(Een draaiboom.)

Principiis obsta.

Onachtsaem sloffe mensch, ghy hebt te lang gemert,
Sluyt noch voor Sondt, de wegh, eer dat het erger werdt.

* *Remora*. 'Plinius schrijft datter een kleyn visken in de Roode Zee is, dat een schip kan houden ligghen met volle seylen: ja beter dan eenighe anckers en touwen: welck visken ghenaemt is REMORA.'
Bij Kiliaan (Nomina Piscium), *Schip-beletter*.

L.

*

(Een kous, die aangetrokken wordt.)

Al safjens soetjens.

Wyse zachtsinnigheyt voordert en brenght te weech
Dat korsel haesticheydt doch selden doet te deech.

LI.

*

(Baggernetten.)

Et sic parantur opes.

Kael armoe nimmermeer een naerstich man bedroeft,
Want zulck, met bag'gren oock, meer windt als hy behoeft.

LII.

(Een liqueur-kelder met vijf volle flesschen daarin; de zesde leeg op den vloer.)

Soo langh daer wat in is.

Soo langh ghy geven moocht u elck een dienstbaer groet,
Als gh' uytghesoopen zijt, stoot elck u met de voet.

* SAFJENS, voor *saftjens*. Verg. Hd. *sanft*, Eng. *soft*.
* *want zulck* (zulk een) *met bagg'ren oock*, des noods met *baggeren*.

LIII.

*
(Een gulden lampet en dergel.)

Ad tragoedlas, non ad vitam.

De opgeblazen pracht verwijt haer minder, 't geen
Hun luckich maeckt, en vrijdt van treurspel en geween.

LIV.

(Een toorts, lustig brandende; een dunne kaars, uitgegaan in den wind.)

Meerder lijdt gheen pijn.

Gelijck best by gelijck, want kleene stoot verplet
Den kleenen licht, die nauw den grooten treft of let.

LV.

(Een muntstuk.)

Nescis quid valeat.

Elck woedt en wroet om gelt, nau isser een die tracht
Nae 't Recht ghebruyck en waerd, van 't gheen hy zoo waerd acht.

* *haer minder*, haren minderen.

LVI.

(Een sleutel.)

'tVertroude trouwelijck.

Zoo u yet wert vertrout, bewaert dat troulijck tot
De rechte sleutel weer ontsluyten komt het slot.

LVII.

*
(Verwaarloosd krijgstuig.)

Utinam sic semper.

Zoo lang eendrachtigh wy de vreede zullen eeren,
Zal 't oorlogh gaen beroyt, in qua verscheurde kleeren.

LVIII.

*
(‘Een Vierslot, daer oock een Lont of Swamslot by is: alsoo dat, als het eene faelgeert, soo gaet het ander seecker af.’)

'tIs een arm muys, die maer een hol heeft.

Wanneer een wijs man yet misluckt of sportelt tegen,
Zo redt hem zijn verstant, dat laet hem niet verlegen.

* L.W. geschreven onder het 12-jarig Bestand, 1609-1621.
* *dat laet hem niet verlegen*. De nadruk op *dat*.

LIX.

*

(Een unster.)

Saepe solaecismum.

O Godt haelt niet ons doen en beste werck int licht.
Daer zijn misslaghen veel, gelijck de Onser-wicht.

LX.

(Een tros touw, met bekranst eind.)

Ist eynd goet, soo ist al goet.

Hoe schoon 't begin ooc is, de vroede prijst het endt,
Want met quae uytkoomst is al 't goe begin gheschent.

Beslach.

*

(Eenige ballen op een speelbaan geworpen.)

Metam properamus ad unam.

Door duyzent moeyelijckheen ons levens speelgenoots,
Elck met geswinden loop spoeyt nae het honck des doodts.

* ‘De Ontserwicht, om dat hy met een luchtighe handt moet ghehandelt zijn, soo kan hy soo effen niet weghen als de Balance ofte de Evenaer doet.’ - *wicht*, hier z.v.a. weegtuig; Kil. *libra*.

* *Beslach*, toegift, toeschep. - ‘Honck, dat is in Latijn *Meta* te segghen; ofte anders in Duytsch *Punt* of *Peghel*.’

Het tweede schock.

I.

*

(Een roemer (ROEMERS naamgenoot) tusschen een wijn- en een waterkan; zoodat ‘een yeder zijn beecker met water mach temperen nae zijnen smake.’)

Elck wat wils.

Die wijslick yder een, toelaten can wat wils,
Die hout sich selfs gherust en voorcomt veel geschils.

II.

(Een groote visch.)

Dom is driest.

Vergeeft een Plompert; daer is geen berispen an,
Want hy is doch zoo dom dat hy 't niet mercken can.

* ELCK WAT WILS. Roemer Visschers zinspreuk. Vondel maakt er een aardig gebruik van in zijn Bruiloftslied voor Tesselscha. *Tortsen van A. Krombalck en T. Roemers.* v. 252. Van Lenneps Vondel II, bl. 191.

III.

*

(Een meermin, blazende geld uit een kinkhoren.)

Hacht maer sacht.

Die reuckloos avontuirt, wert al zijn goedt licht quyt,
Die niet en avontuirt verwacht oock geen profijt.

IV.

(Ketels.)

Wrijft u niet.

Het vuyl besmetlijck roet, der quaden wandel vlucht,
Men wert door quaden quaet, ten minsten quaet berucht.

V.

(Een raaf.)

Nutten sonder krassen.

Die zijn gheluck niet swijght, die werdt daer door benijt,
Of lockt een schalcke Vos, die 't hem maeckt listich quyt.

* ‘Ausonius seyt: *Fortunam reverenter habe*, dat is: als boven gheschreven wordt, met vryheydt ghetranslateert.’ - HACHT, waagt; geb. w. van *hachen?* wagen, waarvan *hachelijk* en *een hachje*.

VI.

*

(Een damhek.)

Duycken en ghenoeghen.

Die wel te vreeden duyckt in laecheydt onbeslommert,
Leeft beeter, als die staech des hoogheyds sorgh bekommert.

VII.

*

(Kroon, kromstaf, schepter, zwaard.)

Ghenoegh is meer.

Wat 's slaefbaer hooge staet? wat 's schat? wat werelts
En zulck afgodery? voorwaer, *genoegh is meer*. [eer?

VIII.

(Een hand, in wier palm een open oog, boven een lauwerkrans.)

Dapper gaet voor.

Daer dapperheyt en deuchts uytmuntentheyt voor gae,
Daer volght de eer altijdt gelijck de schaduw nae.

* *laecheydt*, hier z.v.a. lage staat.

* GENOEGH IS MEER. Anna's zinspreuk, naar 't getuigenis van een tijdgenoot: Hoor, wat de spreuke seyt van 't oudste Roemers kind:
Genoegh is meer als veel.
Westerbaen (geb. 1599 overl. 1670), *Ockenburgh*. Uitg. Utr. 1835. bl. 49.

IX.

*

(Een kat den kandelaar lekkende.)

Elck zijn waerom.

Niemandt doet wat om sunst, 't heeft altijdt zijn waerom,
Al lijckt het somtijts aers; want yder gaet vermom.

X.

*

(Een takje eikels in een goed rond.)

Slecht en recht.

Ghy hielt u zelfs gherust, door luttel onderwinden,
O slecht en recht! maer ach! waer zijt ghy nu te vinden?

* ELCK ZIJN WAEROM. Tesselschades zinspreuk; zie het facsimile bij Scheltema tegenover bl. 210, en verg. Schock II, XX. - *om sunst,* om zonst, voorniet, zonder reden. In Noordholland bij het volk in algemeen gebruik. (Zie *de Volkstaal* in N.H. door J. Bouman. Purmerend 1871). Men ontmoet het bij Breeroo, en ook bij Bilderdijk. - *vermom*, vermomd.

* 'De menschen in de gulden Eeuwe waren slecht en recht, ghinghen naeckt: aten voor haer spyse Aeckers ofte Boecken, - O heylighe goetrondsheydt,....'

XI.

*

(Koren-aren in een goed rond, met loof omzet.)

Sin en wits.

Beleeftheyt van 't ghebruyck van Kooren, wijn en zout
En is te prijzen als 's haer in goet rontsheydt hout.

XII.

*

(Een marsepein in een valsch rond, van harpijen en ‘giegauwen’ omringd.)

Of 'twalght of 'tbijt.

Verwaende courtoizy, ick acht u niet een mijt,
Van voor ghy vleyent lacht, maer achter vinnigh bijt.

* SIN EN WITS, ‘'twelck in onse tale is als Sinnelijckheyd [neiging] en wetenschap.’ - akkerbouw: ‘beghinsel van Beleeftheydt [beschaving], dat is, dat het volck beghon te verstaen hoe zy met elckander leven moesten’...

* *giegauw*, krul tot opschik, nietig versiersel. Zie de Jager, *Verscheidenh*.

XIII.

(Een uil. ‘In dese Landen gereeckent voor een schandt Voghel - door de wyse Atheniensers de Goddinne Palladi toegheeyghent.’)

Weest dat ghy zijt.

Dat hy niet wezen wil, dat zal hy werden wis;
Die veynzen wil, en niet wil wezen dat hy is.

XIV.

(Een hond, die door een hoepel springt.)

Magister artis venter.

De kloecke hongers list veel konsten baert en vindt,
Waer door men voeghelijck de kost, jae rijckdom wint.

XV.

(Een met opgezetten staart over 't water zeilend eekhorentje.)

Helpt u selven.

Neemt waer de mid'len u ghesonden van den Heer,
God helpt die, die niet luy, hem selven stelt te weer.

XVI.

*

(Een zeug, met de tap wegloopende.)

Dat hof is uyt.

Veel scheyen niet op 't zoetst, noch weten van gheen gaen,
Tot dat de zoch haesop gaet loopen met de kraen.

XVII.

*

(Een kalkoensche haan, wien een rood kleed voorgehouden wordt.)

Opinio injuriae causa est iracundiae.

De tooren spruyt meest uyt verongelijckings waen,
Zulck treftse, die sich hoon of beuzel-spot trect aen.

* 'In veel plaetsen vergaren de Gilden - eens jaers, om te houden vrolijcke maeltyden, en dat noemen zy *hoven*: al waer tot overdaedt wordt ghegheten en ghedroncken, soo langhe alsser bier of wijn in 't Vat is: als dan in sulcker voeghen de waerschap uyt is, soo seytmen: *Dat hof is uyt*, men tapter niet meer....' - *haesop*, haas op! Repje, scheerje!

* *Zulck treftse,* Dien treft hij.

XVIII.

*

(Een zingende nachtegaal.)

Oolijck, maer vrolijck.

Die grooten omslagh heeft, oock groote zorgh bedroeft,
De mensch leeft vrolijck, in heylrijcke kleyn behoeft.

XIX.

(Een hond met een blok aan den hals.)

Ignari legum sic.

Die redens zachte juck verwerpen, dwingtmen met
De toghel scharp van dwangh, en straf van stracke wet.

* *Oolijck*, onaanzienlijk.

XX.

*

(Twee paarden, die elkander klouwen.)

D'eene min, brenght d'ander in.

Zoeckt ghy bemindt te zijn? bemindt: want d'eene min,
En voor bewezen jonst brenght nootlijck d'ander in.

Helaes! waer is de vriendtschap heen?
Dat klaeght, en vraeght, schier yder een.
En zoeckt niet veer, z'is dicht by u:
Maer is, ghelijck de Echo, schuw;
Die ongheroepen blijft als stom.
Die vriendtschap die heeft oock waerom,
Dat zy zoo zelden haer laet sien:
Zy kan, noch wil niet zijn allien.
Dus wie dat wenscht te zijn bemindt
Van and'ren; van sich zelfs begint.
Want vriendtschaps voor bewezen jonst,
Dwingt met een heyl'ghe toover-konst
Alleen geen menschen bot en suyr,
Wreet, onghevoeligh, stugh en stuyr:
Maer zelfs een Leeuw, hoe wreet en fel,
Deed' oock aen zijn weldoender wel. A.R.

* Roemers uitlegging luidde: ‘Dit en behoeft gheen uytlegginge: want de Figuere van twee Peerden, die elckander klouwen, gheven ghenoegh te kennen, dat als d'eene handt d'ander wascht, soo zijnse beyde schoon.’
nootlijck, noodwendig. - *stuyr*, nu: stuursch. - *sijn weldoender,* zie Androcles.

XXI.

(Een ezel.)

Noch luy, noch lecker.

Hoe wel den Ezel om veel deughden wert geprezen,
En wil nochtans ('t is vreemt) niemandt een Ezel wezen.

XXII.

*
(Een zeehaven.)

In dese hoeck.

Kittighe coopluy, loopt, rendt, draeft nae dezen hoeck,
Hier vindtme rijckdom: maer Ghenoeghen is hier 't zoeck.

XXIII.

*
(Een melkkoe)

Met dees myne, seghent god de zyne.

Die zeegening van Godt, is nergens nae de minst
Daer dese Melck-fonteyn gheeft eerelijcke winst.

* *Kittighe*, vurige, heete (op winst gebrande.)
* *nergens nae de minst,* op verre na de minste niet.

XXIV.

(Een schaap weidende bij een leeuw.)

Cum vult, potest.

U nimmer op de gunst van machtigen vertrout,
En kennis kleyn van veer, met groote Heeren houdt.

XXV.

*

(Een egel tusschen twee honden.)

Laet legghen dat hachjen.

Spitst u gemoet met deucht, onwanckelijck en vast,
Zoo zal u deeren niet, hoe nijt en laster bast.

XXVI.

*

(Een jachtvalk met kap.)

Degeneres animi procerum quid quaeritis aulas.

Wt vryheydts zoete lust laet ghy u locken, om
Geblinthockt van verstant in 't Hof te gaen vermom.

* *hachjen*, brokje. - *niet*, niets.
* *vermom,* vermomd.

XXVII.

*

(Een egel, met appels op de pennen.)

Morghen zijt ghy hier niet te gast ghenoodt.

Fy quaet uytheems gebruyck, fy thuysslepende gast,
Als ghy al gulsigh hebt tot berstens toe ghebrast.

XXVIII.

(Een hert, zijn gewei in 't water spiegelende.)

Schadelijck, nimmer schoon.

In 't schadelijck schijn-schoon het meerdeel heeft vermaecken,
Maer na het waere schoon, alleen de wijzen haecken.

XXIX.

(Een hert, dat de beenen opneemt.)

Pulchrum quod utile.

Dat nut is, is recht schoon, hoewel 't onnut heeft voordeel,
By die het schyn-schoon lieft, bedrooghen van hun oordeel.

* MORGHEN enz. ‘Cras te Ceciliane non vocavi.’ Martialis.

XXX.

(Een aap, de pooten van de kat gebruikende om de kastanjes uit het vuur te halen.)

Dat zijn de treecken.

Veel zoecken eygen baet, met 's anders schae of leet,
Noch werdt dees schelmsche treck met redens schijn bekleet.

XXXI.

*
(Een muis in de val.)

Steeckt u in gheen gat of sieter deur.

Leght over eer ghy gaet, yet avontuerlijckx aen,
Hoe dat ghy alst misluckt, daer weder comt van daen.

XXXII.

(Konijnen.)

Ex foecunditate ubertas.

Daermen in overvloet ghenoegh van crijghen can,
Dat tastmen onbeschreumt en ruyterlijcken an.

* *Leght over,* overlegt

XXXIII.

*

(Sprinkhanen.)

Ick eet mijn korenken groene, en jae groene.

Die gildigh 't zijn verquist om niet te schynen vreck,
Wert zieck van overvloet, en sterreft van gebreck.

XXXIV.

*

(Een pronkende pauw.)

Laet duncken.

'T verwaent laet-duncken ons de vruchten vaeck ontsteelt,
Van konst, verstant, of eer, daer Godt ons mee bedeelt.

* ICK EET enz. 'Daer is een Lietjen by de Opsnappers, daerse louter haren aert mede te kennen geven....
Helas! 'tis al verloren,
Ick ben een jaer te vroech geboren
Ick eet mijn korenken groene,
En jae groene.'
gildigh, mildelijk, spilziek.

* 'Laet duncken maeckt den dans goet, soo men seyt: En die hem smorghens wat laet duncken, die isser den heelen dagh te bet af.'

XXXV.

(Schapen.)

Bonus fons, bonus liquor.

Van vrome luyden niet als deught en werdt gehoort,
Een goeden boom altijdt brenght goede vruchten voort.

XXXVI.

*
(De vogel Feniks.)

Ane weergaey.

Dat yemandt uytmunt in verstandt of konst alleen
Beurt zelzaem; om de vijf ses hondert jaer maer een.

XXXVII.

*
(Een schildpad.)

t' Huys best.

Des Schildtpadts raedt neemt aen, o ghy ghehoude wyven,
Dat zedigh, eerlick, stil, u best is 't huys te blijven.

* *Ane*, zonder. verg. Hd. ohne.
* *ghehoude*, gehuwde. - *eerlick*, eerzaam.

XXXVIII.

(‘Een griffoen, voor met Arents vleughelen, klaeuwen en beck; ende achter met het lijf van een Leeuwe.’)

Unde habeas quaerit nemo.

Dat ick met snelheyt grijp, dat houd' ick met ghewelt,
Hy proeft mijn gramschap, die sich teghen my eens stelt.

XXXIX.

(Een struisvogel pogende te vliegen.)

Knecht hoe sweet ghy.

Hy treft schant, spot, en schemp, beschaemtheydt ende smaedt,
Die zich veynst te verstaen, 't geen dat hy niet verstaet.

XL.

(Een krabbe. Op den voorgrond, dobbelsteenen en een spel kaarten.)

Leert het u kinderen niet.

Al zijt gh'in ondeucht schier veraert door quae ghewoont,
Gaet recht: op dat gh'u kindt geen kromme gangen toont.

XLI.

*

(Een brandend vuur in de schouw; daarbij een kat en scheepsanker.)

Hac mente laborem.

Nae 't zuyr gheniet het zoedt. die onvernoeghbaer slooft,
Om onnut overvloet, ziet ruste over 't hooft.

XLII.

*

(Een wapenschild, met niet dan griffoenen, leeuwen, beren, arenden enz.)

'tWil al muysen wat van katten komt.

Een huben broet een uyl. ghelijck de ouwe zongen,
Zoo piepen in 't ghemeen (zoo 't spreeckwoordt zeyt) de jonghen.

* 'De ghemeyne Schippers tale is met dit woordt verciert, alsse van een Schipper of Zeeman spreecken, die redelijck wel ghevaren heeft, en oudt gheworden is, segghense: *Hy isser al wel by*, *hy mach het ancker nu wel by de kat setten, en blyven t'huys op een luwe Reede by den haert, daer een goet vier aen leyt*.'

* *huben,* andere naam van den uil; Fr. *hibou*.

XLIII.

(Kikvorschen in 't water.)

Nerghens beter.

De Vorschen in de sloot, de dronckaerts by de wijn,
Hun laten duncken dat zy nerghens beter zijn.

XLIV.

(Eens p. kijkers hand, houdende een halfvol urinaal.)

Raeck wel, heb wel.

Die uyt onzeeckerheydt yet zeeckers willen gissen,
Moeten gheluckigh raen, of veeltijt botlijck missen.

XLV.

*
(Een kakelende hen, bij haar ei.)

Het moet wel.

Met vriendelijck ghedult, lijdt trots of zulckx yet
Van een daer van u goedt zomwijl, of dienst gheschiet.

* *zulckx*, lees: zulleckx.

XLVI.

(Een kleerschuier, ‘van morsighe vuyle Verckens rugh-borstelen’ gemaakt.)

Afkomst seyt niet.

Geen afkomst, hoe gheringh, treckt dappre helden neer,
Hun volght nae vroome daet onsterfelijcke eer.

XLVII.

*

(Een schipbreuk.)

Frustra qui iterum.

Vergeefs beklaeght hy hem die aende zelfde steen,
Weer onvoorzichtigh dol toeloopt, en quetst zijn scheen.

XLVIII.

*

(Een vlasbraak.)

Oorboor gheen straf.

'T is wreetheydt nochte wraeck, zoo yemandt yet wat lijt,
Van die geen haet en drijft, maer 'slandts ghemeen profijt.

* ‘Frustra Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.’
* OORBOOR, hetzelfde als *oorbaer*, nut.

XLIX.

*

(Een haringbuis.)

De kost moet voor de baet uyt.

'T luckt altijdt niet nae wensch in neering of in min,
En 't brengt oock zomtijts wel weer dubbel vruchten in.

L.

*

'De Figuere die ghy hier aenschout; beteeckent, d'eene Scepter (verciert met het Fransche Schilt) de Koningh van Vranckrijck; d'ander (met het Wapen van Groot Brittannien) de Koning van Enghelandt; de Leeuw (op het punt hanghende) de Staten van de Gheunieerde Provincien: waer mede men te kennen wil gheven, soo lang als dese twee machtighe Koningen ons in ghelijck-wichtigheydt blyven houdende, soo sal ons het Bosch-swijn of Wildswijn niet veel byten.' - Zie HOOFT, *Op het Bestant desjaars 1609*. 'Twee princen' - enz. Uitg. Leendertz I. 89.

Frendeat aper.

Zoo lang door Eendrachts macht men ons lijckwichtigh ziet,
Zoo past de koene Leeuw op 't bijtend Vercken niet.

* DE KOST enz. Als men winst wil hebben moet men zich eerst kosten getroosten.

* '*t bijtend Vercken* ('*Bosch-swijn* of *Wild-swijn*'), d.i. de vyand, belager en, zoo hij mocht, omwroeter en verwoester van den Hollandschen Tuin. Het beeld is bijbelsch en ontleend aan Ps. LXXX. 13. 14, waar van Israel, Jehova's wijngaard, geklaagd wordt (Vert. Antw. 1556, Ps. LXXIX): 'Waerom hebdy sijnen thuyn gebroken. Dat *wilt swijn wten bosch* heeft dien verdorven ende een sonderlinghe wilt dier (singularis ferus, *Vulg.*) heeft dien af ghete'; hetwelk in de berijming van Dathenus (v. 8) aldus luidt:

LI.

*

(Een trouwring, op zwaard en spil in evenwicht.)

Alter alterius poscit opem.

Ghelijck van afkomst, staet, goet, jaren en van zin,
'T gheluckigh Houwlijck houdt lijckwichtigh inde Min.

*

Waerom hebt gy den tuyn doen breken
En zijt den rooveren geweken?
Hoe komt dat *wilde swijnen* fel
Daer in gevallen zijn soo snel?
Waerom heeft 't wildt tot dezer stont
Hem soo verdorven in den gront?

Dat hier metterdaad de herkomst der door vader en dochter gebezigde beeldspraak, in hunne dagen voor elk verstaanbaar en zeker populair, te zoeken is, is mij volkomen duidelijk geworden op het gezicht van een gekleurde teekening, door mijn hooggeachten Leidschen ambtgenoot R.J. Fruin, aan het hoofd van een eigenhandig geschreven Rederijkersgedicht van Jan van Hout, van 1596 of daaromtrent (ongedateerd) in het Leidsch Archief ontdekt. Op deze teekening ziet men den Hollandschen Leeuw, met een opge heven zwaard in de eene, een schild met het wapen van Leiden aan de andere klauw, het hoofd gedekt door een helm met drie pluimen (orange, blanche, bleu) en gesloten visier, zijn op vele plaatsen doorgebroken en beschadigden Tuin, zuiveren van bisschoppelijke en pauselijke insigniën en symbolen van den roomschen outerdienst, en daaruit wilde zwijnen en een draakachtig gedrocht (het ‘sonderlinghe wilt dier, singularis ferus’?) verdrijven.

LII.

(Een kanon.)

Vis mea de nihilo est.

Doodt ben ick zonder locht, windt en roock dryven voort,
'T geen muyr en schans vernielt, en vaeck doet groote moort.

LIII.

*
(Een vogelverschrikker.)

Voor de wanewaers.

Voor slechte wane-waers. want luyden van verstant
En stoptmen niet zoo licht een looghen inde handt.

LIV.

*
(Een schip in volle zeilen)

His alis.

Roem-ruchtigh Hollant kleyn, stout en vernuftigh, ghy
Vlieght groote Landen met dees vleughels verdt verby.

* *slechte wanewaers*, onnoozele lichtgeloovigen (waar-waners).
* *verdt*, ver; zie bl. 29.

LV.

(Een hand, onder een opgeheven hamer op 't aambeeld gelegd.)

Te veel vertrout.

Wie dat verleydt wordt door een anders zoete kout,
Daer hy hem knellen mach, die heeft te veel vertrout.

LVI.

(Een schrijvende notaris-hand.)

Periculum in declinatione.

Lustigh en veyligh zijn des waerheyds rechte wegen,
In loogens ommewegh is groot ghevaer gheleghen.

LVII.

*
(Plastische voorstelling van het sprw.: '*Laet de kievit stippen, ick heb de Eyeren in de hoet*.')

Laet de kieft stippen.

Al ist dat mijn gheluck en welvaert u verdriet,
Ten deert mijn niet. ick heb daer ghy zoo graegh op ziet.

* *stippen*, pikken, (naar mij) steken.

LVIII.

*

(Een dagbaak.)

Intelligentibus.

Die sich hier op verstaet, die ist een groote stut,
Die niet weet wat het is, en doet het oock geen nut.

LIX.

(Twee bloemruikers; de eene, in een vaas op de tafel prijkende; de andere, op den mesthoop weggeworpen.)

Jong hovelingh, out schoveling.

Ey Aapspeelders van 't Hof! als ghy u jonge tijt,
Daer hebt versleeten; zoecken s'u te wezen quijt.

* Scheltema vermeldt (bl. 148) een teekening, naar den Alkmaarschen schilder van der Heck (kniestuk), waarop Anna, op den leeftijd van een en veertig jaren, afgebeeld wordt staande bij een tafel, waarop een kerkboek, en het boekdeeltje der *Sinnepoppen*, opgeslagen bij deze prent en spreuk.

LX.

*

(Een hei-stelling.)

Daer de natuer heeft ramp,
Set het vernuft een klamp.

Hollanders schaemt u niet 't verwijt van 't driftigh landt,
Door ramp van de natuyr, blijckt en blinckt u verstandt.

Beslach.

(Een doodkist over 't graf gezet.)

Alst al gheloopen is.

O onvernoeghde mensch! die nimmer zijt te vreen,
Al had ghy Cresus schat. ziet! hier me moet ghy heen.

* *driftigh, drijvend, vlot.*

Het derde schock.

I. *(Nieuw.)*

*

(Een groene mastboom.)

Daer werdt gheen sant
Verheven in zijn landt.

Wie dat uytmunten wil doorluchtigh en vermaert,
Die zoeckt zijn avontuyr, en laet zijn eyghen haert.

Daer de Masten wassen, en achtmen die niet zoo veel, noch men verwondert sich (door de ghewoonte) niet van hun hooghe steyle rechtheyt. Maer zoomen die vervoert op ander plaetsen daermense weet te ghebruycken, zijn zy veel gelts waerdigh. Men zal ghemeenlijck zien dat Mannen van uytmuntend verstandt, gheleertheyd of konst, een Toorts, jae een Zon in ander Landen, en nauwelijckx een kleyn Lampjen in haer eyghen Vaderlandt gheacht zijn.

A.R.

* GEEN SANT, geen Heilig.

II.

*

(Een opgepronkte vrouw, zingende bij de luit.)

Wat ist anders als fraey?

Die anders niet en kan, als zinghen, speelen tuyten,
Is geenzins fray, zoo deught en eerbaerheydt staen buyten.

Een Vrouw die niet als zingt en tuyt,
Die garen danst, en die de Luyt
Schier nimmer uyt naer handen leydt,
Fy, fy, dat is lichtveerdicheydt.

Maer is het niet een hemel schier,
Te zien hoe dat een geestigh dier,
Met zang of spel haer man verquickt,
Als 't noodigh huyswerck is beschickt?

Misbruyck verkeert het zoetste zoet
In walchelijck en bitter roet,
Iae heylzaem nutte medecijn,
T'ontijt ghebruyckt, keert in fenijn.

Dan die zijn oogh op 't eeuwigh slaet,
De tijdelijcke fraeyheydt laet:
Die met al 't weereltsche ghespoock
Verdwynen zal als windt en roock. A.R.

* Roemers Bijschrift had aldus geluid:
'Een Vrouwe singende Musijcke, ofte spelende op een Luyte, wordt wel ghepresen om 't geselschap te vermaken, van de lichtvoetighe Vryers; dan de verstandige Minnaers, die nae vrienden raet hooren en doen, sullen alsulcke wel hooghelijck (jae in de lucht) verheffen met woorden, dan zy latense een ander trouwen, want ALTE WALGHT.'

III. *(Nieuw.)*

*

(Een man, die een dollen hond bij de ooren heeft.)

Wat raedt nu?

Ontsteeckt de droes een kaers, al maeckt hy 't al wat grof,
Ick neem, ghy vat hem al, hoe raeckt ghy weer daer of.

Als yemandt een Booswicht ghevangen heeft, die mach hy zonder gevaer niet los laten; want een hert dat gheneghen is tot quaet, zal veel eer zijn verdiende ghevanckenis wreecken, als zijn onverdiende vryheydt vergelden.
A.R.

* *Ick neem*, ik onderstel. - *mach*, kan.

IV. *(Nieuw.)*

*

(Een speeljacht in nood.)

Dat heeft ghedaen u roemen.

Hy raeckt veeltijdts te grondt, die alte trots van zin,
Wanneer het waeyt te stijf, geen rif wil binden in.

Men zeydt voor een spreeckwoordt, die hoogher klimt als hem betaemt, die valt ter neder eer hy 't raemt. Die staet set nae zijn goet, houdt het wel gaende, maer die niet lyden mach dat hem yemandt overtreft, in kostelijck huyshouden of prachtige kleeren, wert veeltijdt van een Koopman een Maeckelaer, jae oock wel zoo heel ter neder gesmeten, dat de mandt aen den arm moet, en hy die veel honderden meer scheen te hebben als hy had, nu veel duysenden min heeft als niet: slachtende de broodroncken Speel-jachten, die van niemandt willen ghebraveert zijn, setten het zeyl zoo hoogh inden top, datze dickmaels omzeylen.

A.R.

* DAT HEEFT GHEDAEN U ROEMEN. Tot spreekwoord geworden versregel uit het in Anna's dagen reeds twee eeuwen oude lied: ‘Het daghet in den Oosten,’ waarvan het 7e couplet dus luidt:

Och leghdy hier verslaghen,
Versmoort al in uw bloedt:
Dat heeft ghedaen u roemen,
En uwen hogen moet.

Zie bij Lejeune, Hoffman v.F., Willems enz.

V. *(Nieuw.)*

(Koopman in zwavelstokken.)

Beter een vinck gheplockt als leegh ghezeten.

'Tis veer het beste datmen luye leecheydt vliedt,
Die leech is 't zijn verteert, van doen komt altijdt yet.

'Tis beter dat een Ambachtsman (wanneer het slap is) om een kleyne daghhuyr, jae schier om niet werct, dan dat hy leegh loopt: hy windt, of hy verspaert ten minsten, dat hy, by zijn maets komende, zou verdrincken. De leedigheydt is moeder van alle ondeught, dieze mijdt, doet dan in alle manieren voordeel.

A.R.

VI.

*

(Een man, die een leeuw de manen afscheert.)

Ambitiosa temeritas.

O reuckelooze zot! ghy stroockt, ghy jockt, en speelt,
Met die u licht verscheurt, wanneer het hem verveelt.

* 'Dese Sinnepop of Emblema heb ick tot Heemstede in een glas ghesien, met dese veerskens:

In sulck perijckel hy hem selven steckt,
Die met zijn overhooft speelt, lacht of geckt.'

VII. *(Nieuw.)*

*

(Een langzaam zeilend schip.)

Een kleyntjen deert my niet.

Op die gherust en stil, laegh by der aerden sweeft,
Het onluck zelden, of schier nimmer macht en heeft.

Die met een loopende spriet zeylt, deert een onvoorzien buy zoo licht niet, als die het zeyl inden top heeft staen: 'Tis wel waer, dat de eene meer wegh voordert, maer d'ander is zeeckerder. Wie niet meer avontuyrt als zijn eyghen goedt, blijft veeltijdts wel zitten, en, al werdt hy schoon zoo rijck niet, als de gene die een op al setten: een klein onweertge smijt de zulcke om, dan moeten zy ter poorten uyt, nae Kuylenburgh, daer zij gheley krijghen, maer nimmer eer, want haer kinders zullen altijdt hooren dat haer Vader banckqueroet heeft ghespeelt.

A.R.

* *Kuylenburgh* was, naar het recht zijner Graven, ‘van onherdenkelijke jaren’ tot in 't jaar 1664, toen de zaak van Juffrouw Orleans (zie van Lennep: Eene schaking in de 17e Eeuw) de maat deed overloopen, eene vrijplaats ‘voor *bankeroetiers* en zekere misdadigen.’
Zie Tegenw. Staat der V. Ned. III. bl. 321, 2.

VIII.

*

(Een schaatsenrijder.)

Gheoeffent derf.

Zulck een is stout, en vreest noch lachter, schemp, noch smaet,
Die zijn beproefde konst ghewis en zeecker gaet.

IX. (*Nieuw.*)

(Een muis bij de val.)

Om 't zobere kosje.

Die schoon al duyzentmael, ja meer ontkomt de val,
En isser noch niet deur, want eens betaelt het al.

Deze Zinnepop eygen ick de Koort-danzers en Buytelaers toe, die met zorgelijcke spronghen, en ghevaerlijck buyghen van hun leden, niet als de sobere kost verdienen, want zelden zietmen zulck volck oudt of rijck werden.
A.R.

X.

(Een vrouw aan de boterkarn.)

In de rommelingh 1st vet.

Woelwaters, naerstich gauw, die swoeghent nimmer rust,
Ghy gaert het vet, maer vaeck geniet een aer de lust.

* DERF, durft. - *lachter*, schande.

XI.

(Tabakrooker.)

Veeltijdts wat nieuws, selden wat goets.

Des waens wijsmaeckingh stuyrt des menschen geckerny,
Iae doet Tobackx gesmoock snoepen voor leckerny.

XII.

(Een boom, die verplant wordt.)

Semel non saepe.

Van d'Ooftboom dick verplant, men zelden vruchten pluckt,
Noch zelzamer is dat 't herhuwen wel gheluckt.

XIII.

(Een zware balk, met koevoeten gelicht.)

't Is met segghen niet te doen.

Onnut en ydel is neuswijse kakeling,
Het zegghen is maer windt, maer doen dat is een ding.

XIV.

*

(Een soldaat in vredestijd, graan dorschende.)

Hoe past u dat harnas.

Armoed en arbeyt druckt die eerst haer koeck voor heen
Op hebben van 't gheluck, want ongewoont breeckt leen.

XV. *(Nieuw.)*

*

(Een hout aan de boogpees getoetst.)

Ut curvo possis dignoscere rectum.

Die zeker kennen wil een vroom Man uyt een boef,
Vertrout niet op zijn oogh, maar brenght hem by de proef.

Men kan schier hedendaeghs niemandt voor oprecht achten, 't en zy hy by de ongekreuckte pees van gherechticheydt werdt ghehouden, om de menichte van konstige veynzers, die hun bochten zoo weten te verbergen, datze met het oogh niet moghelijck zien te zien. Doch zy wachten hun en eerzelen by de proef te comen, en geven daer mee zeeckerlijck te kennen, datze niet recht en zijn.
A.R.

* *leen*, leden.
* *zien te zien*, drukfout voor *zijn te zien*.

XVI.

*

(‘Een naeckt kindeken dat met twee Stelten onder zijn voeten op een ronden Kloot wil klimmen’.)

Wie deyts, soo geyts.

Die voorzichtigen Raedt veracht van vrienden trouw,
En reuckloos yet bestaet, die haest na nae-berouw.

XVII. (*Nieuw.)*

(Een noot gekraakt met den vinger, door met de vuist op dezen te slaan.)

Leviter si tangis adurit.

Den wackren yver, zonder moeyte zal doorbreken,
Daer in een draelert vaeck met pijn zou blijven steken.

Die, wat hy doet van gantscher herten betracht, voert het met minder moeyte uyt, als de geene die slap en altijdt uytstel zoecken, want zy gheraecken niet of zelden tot hun voornemen, en haer dralen is pijnelijck. Maer den luchtigen yver raeckter zonder arbeyt licht door. Alleens, als die zijn vinger op een Noot leyt, zoo hy met zijn vuyst daer stijf op slaet, klieft hy de Noot zonder zeer doen, maer slaet hy sachtjens, zoo doet de vinger wee, en de Noot blijft onghekraeckt.
A.R.

* WIE DEYTS, SOO GEYTS, Noordh. dialect, zoo gedaan, zoo gegaan; woordelijk: Zoo als gij 't doet, zoo gaat het.

XVIII. *(Nieuw.)*

(Een gewapende burcht.)

Ante miserias miser.

Boosheydt haer dienaers doet rechtveerdelijcken draghen
De smart al voor de slagh van welverdiende plagen.

Wat ghevaer? wat moeyte? wat vrees staet een Tyran uyt eer hy gheraeckt tot zijn ghewenschte heerschappy, of om beter te zeggen ellendicheyt. Vele vreezen hem alleen, maar hy alleen vreester veele: Al die hy vanght kan hy weer ontslaen, behalven hem zelven, die in een eeuwighe ghevanckenis zijn leven moet verslijten.
A.R.

XIX.

(Een man, niet dan met behulp van blazen zwemmende.)

Quaet toeverlaet.

Wie zorghloos hem verlaet, op bystandt van zijn vrinden,
Die zal hem inden noodt deerlijck bedrooghen vinden.

XX.

*

(Een bootsman tot stuurman opgeklommen.)

Laetse pompen die kout hebben.

Die door opmerkingh in 't verstandt toeneemt en leert,
Doet minst, windt meest, en werdt van yder noch gheert.

XXI.

*

(Een vliegende faam, in elke hand een bazuin.)

Nec prodest malis, nec ledit bonos.

En kreuns u vrome niet: geen faem u deught belast,
Noch boozen u verblijdt: gheen faem u smet afwascht.

XXII.

*

(Hoepelen.)

Beter stil ghestaen.

'T is beter stil ghestaen, dan datmen sich maeckt moe
Met sweetighe arbeydt, die doch nergens nut is toe.

* Sprw. ‘Laatse pompen die kout hebben, ick heb mijn Rock aen.’ - *gheert*, lees: *gheëert*.
* *kreuns u vrome niet*, trek, vrome, het u niet aan.
* ‘Praestat otiosum esse quam nihil agere.’

XXIII.

*

(Touwtje springen.)

Doorheydt is arbeydt.

Een Zot door kleyn verstandt, zuyr arbeydt op hem laedt,
Hy slooft, en 't komt noch hem, noch yemandt aers te baet.

XXIV.

(Een gevallen schaatsenrijder.)

Het mist een meester wel.

Troost u hier mee, al die 't gaet buyten waen en gissen,
Dat op een gladde baen d'eervarenste kan missen.

XXV.

(Een zwemmer.)

Wie wat weet, die komt het te pas.

Als 't ongheluck den mensch maeckt arm, beroyt en bloot,
Zoo helpt de trouwe konst haer Meester inden noot.

* DOORHEYDT, dwaasheid.

XXVI.

*

(Spel en drank.)

Pessima placent pluribus.

Tot ondeught vol wanlust hun veel begeerich recken,
Die men tot deught vol lust, schoorvoetend voort mo et trecken.

XXVII.

*

(Een man, onder een hooiberg voor regen schuilende.)

Duyckt laet overgaen.

Die duyckt, ontduyckt veel ramps, dies moet hy zijn berooft
Van zin, die worstelt met zijn stercker overhooft.

XXVIII.

(Een hengelaar.)

Wie weet waer?

De hoop van geyle min, van eer, of van profijt,
Doet veeltijdts dat de mensch vergeefs zijn tijdt verslijt.

* *hun - recken*, zich uitstrekken.
* *overhooft*, meerdere.

XXIX.

(‘Een Landtsknecht die op een buyt gaet,’ omziende naar wat hem volgt - een haas.)

Terret et trepidat.

Zulck een kan nimmermeer gherust noch vrolijck wezen,
Die angstigh vreest, en doet met angst een ander vrezen.

XXX.

(Een spiegel, het beeld eener juffer weerkaatsende.)

Ick gheeft haer weder.

Al toon ick u in my nae 't leven zoo ghy zijt,
Zoo haest als ghy vertreckt, zoo haest ben ick u quijt.

XXXI.

(‘Een hant die de veeren aen een Pijl lijmt.’)

Op dat het recht gae.

Behoet o Heer u kerck voor duyvels duyster stricken,
Veert ghy de bout, om juyst op waerheydts wit te micken

XXXII.

*

(Een pronker.)

Ad pompam tantum.

Dit juyste pluympje, en al 't vrouwe cierzel, melt,
Dat ghy een pop op straet, maer gheen man zijt int velt.

XXXIII.

(Een schoen met beleid en hulpmiddel aangetrokken.)

Vlyen weet wat.

Voordachtigh goedt bestier, verstandt schrander en gau,
Vlijdt veel in plaets beknopt, die anders waer te nau.

XXXIV.

*

(‘de monstreuse beesten, in de achtste tafel van Asia, geroert door Ptolomeum in zijn Geographia.’)

Hy leut, die 't leut, ick en leut naet.

'T zijn sproockjens, om daer mee de tijdt wat te verdryven
Van kinders, malle luy, en suffe oude wyven.

* *juyste*, netgestelde.
* HY LEUT (leuft) enz. ‘Een Waterlandts Barbarisch spreeckwoort, als zy willen segghen: Hy ghelooft, die 't gelooft, ick en ghelooft niet.’

XXXV.

*

(Oneerlijke rijken, in een koets met vier paarden.)

Quid domini facient, audent cum talia fures.

Het onrecht goedt maeckt onbetamelijcke pracht,
Maer niemandt deughdigh, eerlijck, edel, noch geacht.

XXXVI.

*

(Een flesch met behulp van een trechter gevuld.)

Goet schimmanschap.

Tijdt en haef werdt verspilt, van die, die niet en weet:
Verstandt plengt noch en stort, maer giet door goedt beleet.

XXXVII.

*

(Een uitloopende zandlooper bij een leegloopend vat.)

Effen uyt.

't Komt zelden effen uyt. laet eer u vyandt erven
U goedt: dan dat ghy zoudt in armoed moeten sterven.

* *Het onrecht goet*, de onrechtvaardige Mammon, Luk. XVI:9.

* 'Een ding 't welk met verstant ghedaen wordt.' - *schimmanschap,* schipmanschap, zeemanschap. Nog zegt men in Noordholland *beschiemannen* voor: weten te doen, schikken, klaar krijgen. - *beleet,* beleid.

* EFFEN UYT. Nu zou men zeggen: *gelijk uit.*

XXXVIII.

*

(Kinderen die bok-sta-vast spelen.)

Stamus hoc danai loco.

'T is spotlijck datmen op des werelts hoocheydt pocht,
Voorwaer hy stondt noyt vast, die onzacht vallen mocht.

XXXIX.

*

(Weegschaal.)

Stom en rechtveerdigh.

Dat recht is wijst hem zelfs, ten hoeft niet, datmen 't met
Kunst-klappings loose glans bewumpelt oft blancket.

XL.

(Vertegenwoordigers van vier standen, met verschillende wapenen aanleggende op een verguld duivelsbeeld.)

Zy micken al op.

'T is grondloos te verzaen de geltzuchtighe vreck:
Al wast zijn rijckdom, noch al meer wast zijn ghebreck.

* 'STAMUS HOC DANAI LOCO,
Unde illa cecidit,
Tu me superbum Priame, tu timidum facis.
Seneca. *Troades.*'
mocht, kon.

* *Kunst-klapping*, kunst-welsprekendheid.

XLI.

*

(Een wijngaardenier den wijngaard snoeiende.)

Non odit tamen.

Met armoed, zieckt, pijn, druck, ramp, noodt, onspoet, verdriet,
Snoeyt Godt ons dertelheydt, maer haet ons lijckwel niet.

XLII.

(Een valkenjacht.)

't Is een boer niet diets te maecken.

Het botte volck kan niet begrijpen, dat practijck
Meer doet als arbeydt, om te werden eel en rijck.

XLIII.

(Een gedreven drijftol.)

Soo lang de roe wanckt.

Luy, vadzigh, logh en traegh, tot weldoen heel verstijft,
Zijn wy o Godt! tot dat u slaende handt ons drijft.

* *lijckwel*, evenwel.

XLIV.

(Een hooge kerktoren, met afstortenden top.)

Finis ad alta levatis.

Ghy die door zoo veel sweet nae 's werelts hooghheydt rent,
Staet stil en ziet eens op, dit is u wenschens endt.

XLV.

(Een diep-lood boven een open hart gehouden.)

Mocht dat schien.

Indien men met de peyl mocht meten 's hertsen gront,
Men vant het meestendeel verscheyden van den mondt.

XLVI.

(Een manspersoon met tabberd en berret, houdende een Bijbel onderst boven voor zich.)

Vernuftigh betweter.

'T gheen u vernuft begrijpt, wilt ghy hertneckigh dryven,
En leert voor goedt doen, ons slech knibbelen en kyven.

XLVII.

*

(Een man, die de breedte van een sloot met zijn polsstok meet.)

Tecum habita.

Die staet set nae zijn goedt, zijn macht meet, en bedenckt,
Springt drooghs-voets over, daer een ander in verdrenckt.

XLVIII.

(Een monnik, een nar, en een lands-knecht.)

Elck doecken nae zijn aensicht.

Zulck een is recht beleeft, die yder nae zijn staet
Kan doecken, en zoo elck gebeckt is met haer praet.

'T is mijns bedunckens beleeftheydt, en een teycken van goedt verstandt, datmen elck can doecken nae zijn aensicht, dat is, datmen sich weet te voegen nae de humeuren van yder een daermen by komt en praet.

* ‘TECUM HABITA, ut noris quam sit tibi curta suppellex.’ Horatius.

*

By de Gheleerde, van Wetten en Rechten.
By Crijghers, van buyt, van schansen en vechten.
By Koopluy, van schepen, van waren, en gelt.
By Boeren, wat zaet dat zy hebben te veldt.
By Zotten moetmen wat jocken en mallen,
By de Geestlijckheyd uyt het boeckjen kallen.

Want die een Vrouw of een Zot veel wil zeggen wat in Bartholus en Baldus, en een Landtsknecht wat inde Bybel staet, die zet (by manier van spreecken) de Koe een gouden huyf op, die haer int minste niet en past.

A.R.

XLIX.

*

(Een doofpot.)

Kalfjen spaert u hoy.

Die 't overschot bewaert, en zuynigh wezen kan,
Heeft, als den doorslagh mist, weer wat te tasten an.

* Roemer Visscher had geschreven:
'Elck maeckt hem toe nae zyne wyse van doen, de Monick met zijn Kap, en de Geck met de zyne, de Landsknecht met een hoet met Pluymen, op dat men niet soude vraghen, wat het voor een quant is: maer dat men het aen zijn uyterlijck ghebaer ende ghestalte lichtelijck soude bemercken, wat herzenen in den Pop steecken.'
doecken, den doek voordoen. - *is recht beleeft*, weet recht te leven. - *Bariolus*, beroemd Italiaansch rechtsgeleerde († 1357). *Baldus*, zijn leerling, insgelijks Italiaan († 1400) en niet minder vermaard.

* *den doorslagh*, de doorbrenger.

L.

*

(Een schuimspaan.)

Quae nocitura tenes.

Schuymt het opwerpzel af, al schijnt het schoon me vet,
'T gheen schoon en reyn is, werdt met luttel vuyl besmet

LI. (*Nieuw.*)

*

(Beulingen.)

Denckt niet watter in was.

Proeft eer dat ghy mijn laeckt, en smaeck ick u dan wel.
Denckt niet wat in mijn was, of wat ick vullen zel.

De curieusheyt wert met recht ghenoemt een Stiefmoeder van 't gheluck; Veel zijnder die gheen beulinghen en meughen, wanneer zy dencken wat onreynicheydt door de darmen heeft gheloopen. Een bekeerde Zondaer moetmen niet achten voor zulcks als hy was, maer voor 't geen hy nu is. Zalmen den raedt van een wijs man verwerpen, omdat hy in sijn jeught wat gheschroeft heeft? dat voorby is, is windt, wat comen zal is onzeker; hy is wijs, die het teghenwoordighe tot zijn nut en oorbaer weet te ghebruycken.

A.R.

* ‘QUAE NOCITURA TENES, quamvis sint chara relinque.’ Cato.

* *curieusheyt*, kieschkeurigheid, viesheid. - *schroeven*, zich te buiten gaan, los leven. - *oorbaer*, profijt.

LII.

*

(Pronkers.)

Veel vlagghen, luttel botters.

'T is wel een pronck-zot, die om d'yle hovaerdy
Moet eten magh're sop, en kaele dunne bry.

LIII.

(Een varken boven op de wereldkloot.)

Als my fortuijn tot hoogheydt voert,
Soo laet ick gheen dreck ongher oert.

Wanneer d'onguere raeckt, door 't luck, tot heerschappy;
Zoo is hy maer een plaegh van d'arme borghery.

LIV.

(Een paling bij den staart gevat)

Och hoe slecht hebt ghy 't.

Fortuyn gheliefden mensch, die 't ongheluck schier tert,
Ghy hebt gheluck; 't is waer; doch glibb'righ by de stert.

* 'Het is een spreeckwoordt onder de Bootsghesellen, dat wat Schipper veel Vlagghen op zyne masten voert, die gheeft luttel Botters in de Grutten.'

LV.

*

(De fortuin.)

Virtus liberalior.

'T geen de fortuyn my gaf ontrocktze schielijck my:
Maer gaven van de deught, die blyven eeuwigh by.

Wat roemt de mensch van de Fortuyn,
Die doch zoo los staet, en zoo kuyn;
Al geeft zy zomtijdts goedt en eer,
Zeer lichtlijck gaet zy 't nemen weer:
Haer wufte onghestadicheydt,
Van veel onwijze werdt beschreyt:
Maer gaven van de milde deught,
Zijn wijsheyd en genoegens vreucht,
Ghedult, reden, en goedt verstandt,
Daer door hy zelf set nae zijn handt
Het avontuer, hy puft, belacht
Haer gramme, onmachtighe macht. A.R.

* Roemer Visscher schreef: 'De menschen die booghen hoogh van de miltheydt van de goede Fortuyne: maer wat gheeftse? Rijckdom, eere en staet, diese in een ure of kleyne tijt weder wech neemt. Maer DE DEUGHD IS VEEL MILDER; want zy gheeft ghaven die nimmermeer en beswijcken, als: Wijsheydt, matigheydt, langmoedigheydt, en een vernoeght ghemoet, met alle andere van dierghelijcke aert.'
ontrocktse, ontrukt ze. - *kuyn*, hachelijk, tuitelig, koen, overmoedig, parmantig; (in Noordholl. nog in veelvuldig gebruik). - *puffen*, trotseeren, minachtend op nederzien.

LVI.

(Een stoof met vuur.)

Mignon des dames.

De koude winter maeckt my lief, en zeer bequaem;
Zoo dienst ghedaen te tijdt, is dubbelt aenghenaem.

LVII.

(Olie in 't vuur.)

Alit non suffocat.

Wat sleept ghy gelt-gier zot, dus veel goedt by malkaer?
V vier heftigher vlamt, ey armen Martelaer.

LVIII.

(Vuursteen en vuurstaal.)

't Isser niet in, en 'tkomter uyt.

Door naerstigheyd, en dwangh, werdt vaeck wel opgheweckt
'T vernuft, dat onder d'as van plompheyd lagh bedeckt.

LIX.

*

(De wereldkloot op een dommekracht gesteld.)

In magnis et voluisse sat est.

Die zijn voorgeven groot, met reden kan bewyzen,
Al g'luckt het niet nae wensch, zijn moedt is noch te pryzen.

LX.

*

(Een kist met lijkkleed, waarop een bos sleutels en de beneficie-brief.)

Dum vixit, vixit bene.

Die heerelijck zijn haef, terwijl hy leeft, verdoet,
Maeckt datter niet en werdt ghekibbelt om zijn goedt.

Beslach.

slechte dichten, eenvoudige gedichten; als in *recht en slecht*.
(Een man, die zijn hart uit zijn lijf spuwt.)

Daer hebdy 't al.

Te recht een yder op mijn slechte dichten smaelt,
Ick gheef al dat ick heb, ey, neemt het voor betaelt.

* Toespeling op het Δος μοι που στω van Archimedes.
* 'DUM VIXIT, VIXIT BENE: sed hi, ut scis, non multum haeredem juvant.' Terentius. - *heerelijck,* als een heer, op een grooten voet levende.

Minne-poppen.

I.

*
(Een letterslot.)

Zy weet 'tsecreet.

Helaes, ick ben ghevaen: hoe raeck ick hier weer uyt?
Mijn Lief, ghy weet 't secreet, mijn vanckenis ontsluyt.

II.

*
(Een mes bij de punt voortgedragen.)

Lieft ane raet.

Licht en lief, in 't begin, werdt swaer int eynd met leydt:
Veeltijdts, wat Venus bindt, de kneppel twistigh scheydt.

* 'Dit is een Sinnepop voor de amoreuskens, die hare minne verborghen draghen, en dicwils liever souden sterven, dan haer smerte van minnen teghen yemandt te kennen geven: en waer 't datse sulckx deden, soo soude haer lieder sieckte wel haest wesen te helpen.'
* 'een mes dat recht neerhangende, by het punt gevat is, schijnt met den eersten seer licht; maer niemandt sal 't drie oft vier hondert Roeden verre draghen, of hy sal 't laten vallen.' - ANE, zonder. Zie bl. 158. - *leydt*, leed.

III.

(Gaaischieten.)

Een alleen.

Van duyzenden bemindt, ick hert en zin een gaf;
Een triumpheert alleen, al d'ander zijnder af.

IV.

*
(De koperen en de aarden pot te zamen in 't water drijvende.)

Galathea wacht u wel.

Gevaerlijck is altijdt de vriendtschap onghelijck
Van die, die boven u verheven zijn of rijck.

* ‘Het woordt GALATHEA WACHT U WEL, is ghenomen uyt de amoreuse Liedekens van den overtreffelijcken Nederlandtschen Poeet Pieter Cornelissen Hooft: de eenige Phoenix der Duytsche Poeten, die ons tot noch toe verscheenen en ter handt ghekomen zijn.’
Zie Uitgave van Leendertz I. 21. ‘Vluchtige nimph waer heen soo snel?’ Het liedje moet reeds in 1607 bekend zijn geweest.

V.

*

(Een pijl, gaande eerst door een hoefijzer, daarna door een brandend hart.)

Penetrat et solidiora.

Met Pallas schilt bedeckt, heb ick de Min ghetert,
Hy lachte scheets, en schoot, ayme! recht in mijn hert.

'T is verlooren, hoe een hert
Om en t'om ghewapent wert:
Stael en yser is onnut,
't Schilt van Pallas niet en schut;
Daer het kleyne eunjer wicht,
Doelt zijn groot vermoghen schicht.

Doch daer is wel goeden raet
Tot dit onvermy'lijck quaet,
Dranck van afzijn maeckt ghezond,
Redens pleyster heelt de wond:
Maer dit helpt niet, die kleynzeert
Wacht tot dat de wonde sweert. A.R.

* Het bijschrift van Roemer Visscher, waar dit dichtje van zijn dochter voor in de plaats kwam, luidde aldus: 'De kracht van Minnen en Cupidoos pylen, zijn soo wel bekent, dat ick my hier niet stellen wil om daer meer af te schryven: want de Oude en de Nieuwe Poeten hebben het soo wel beschickt, dat ick my daer gantsch op ruste.'
scheets, schamper. - *eunfer*, kwelgeest. - *doelt*, aanlegt. - *groot vermoghen*, veel vermogend. - *kleynzeert,* kleinzeerig is.

VI.

(Een smids-sproeier.)

Ut ardentius.

Dat eunjer guytgen loos, schijnt vry mijn brandt te koelen,
Eylaes! 't is maer om my die heftigh te doen voelen.

VII.

*

(‘Een longhelingh, staende op zijn rechter voet, slaet met zijn rechter handt aen zijn slincker hiel ofte hack, een teecken van onbekommertheyt over’ een hem ontvlogen vogel.)

Men vinter meer.

Ey sterft doch niet van rouw, als ghy u lief verliest;
De schae is al verzet, als ghy een ander kiest,

VIII.

*

(Een meisje, haar maagdenkrans met den voet stootende.)

Postea nullus eris.

Die let op malle lust, en op Cupidoos klacht,
Vertreet haer eer, en werdt daer nae niet meer gheacht.

* *al*, geheel.

* ‘Omnia si perdas famam servare memento, Qua semel amissa POSTEA NULLUS ERIS.’ - Was het deze Minnepop, die aan Tesselschade aanleiding gaf tot de lieve idylle, onder den titel van *Phyllis Klachte*, in het bundeltje van den heer de Bruyn op bl. 138 en volg. opgenomen?

IX.

*

(Een jonge en opgepronkte weduw voor haar spiegel.)

c'Est par là qu'elle parle François.

Hoe minneloos en koel ghy lijckent door u praet,
Zoo klapt dit Spieghelen, en opgesmuckt cieraet.

X.

*

(Een hand met een snuiter in de vlam, opgaande van een brandend, van een pijl doorboord, en bloedend hart.)

Lootsmanswater.

Zoo ghy zijt met de min ghescheept, tot Loodtsman laet
V strecken 't wijs bestier van oude lieden raedt.

* C'EST PAR Là, enz. Zie Hoofts Brieven, Uitg. v. Vloten. III, bl. 286. (No. 711. Aan Tesselschade. Bloeim. 1639).

* LOOTSMANSWATER; ‘alsulcke Zeehavens, daer men Lootsluyden ghewoonlyck is te gebruycken.’

Bijlage, betreffende ‘De Roemster van den Aemstel’.

DE ROEMSTER VAN DEN AEMSTEL, *off: Poëtische beschrijvinghe van de Riviere* AEMSTEL. *Met Verklaringe van eenige duystere Woorden*. t' AEMSTELDAM, Voor *Cornelis Willemsz: Blaulaken, Beeck-verkooper*, *in St. Jans straat, in 't gulde* A.B.C. Aldus luidt, zonder vermelding van jaartal, de titel van het zeldzame boekje, in klein, langwerpig formaat, waarvan hier sprake is. Aan den titel gaat een uitnemend gegraveerd uitslaand prentje vooraf. Daarop ziet men een bocht van den Buiten-Amstel, gestoffeerd met enkele vaartuigen, onder welke in de eerste plaats een trekschuit in 't oog valt, met boeremenschen en vrachtgoederen beladen. Op den achtergrond, Amsterdam met zijne kerken en torens. Op den voorgrond, een groep waternimfen, die een manspersoon, moedernaakt als zij, naar den rand van den stroom voortstuwen, of daaruit hare armen naar hem uitstrekken, of wel uit het oever-riet te voorschijn komen. Naam of merk van teekenaar of graveur worden op dat prentje niet gevonden, maar het doet aan de graveerstift van Egbert van

Panderen of P. Serwouter denken. Het boekje bevat 80 ongenommerde bladzijden, en het exemplaar, behoorende tot den boekenschat der Leidsche Maatschappij van Letterkunde, dat ik er van gezien heb, is gebonden in perkament, geheel in den bekenden stijl, waarin een keurig boekverzamelaar van de achttiende eeuw (velen denken Le Long) een aantal voortbrengselen onzer letterkunde heeft doen inbinden. De met drukletters geschreven rugtitel, die daarbij nimmer ontbreekt, luidt hier: A ROEMERS. R o e m s t e r van den A m s t e l. Vroegere eigenaars waren, blijkens schriftelijke aanteekeningen aan de binnenzijde van den band en op een schutblad, in de 18e eeuw, Mr. Jan Balde, Heer van Loenen, te Amsterdam, op wiens boekveiling in 1762 het reeds elf gulden en zes stuivers gegolden had, en in onze 19de, Mr. Robidé van de Aa, die daarbij op het uiterst zeldzame van dit boekje opmerkzaam maakte en het, met beroep op Scheltema, aan Anna Roemers toekende; later, blijkens ingeplakt schildmonogram de heer Isaac Meulman, uit wiens verzameling het, naar ik acht, in die van de Maatschappij van Letterkunde is overgegaan.

Zie hier een kort begrip van den inhoud:

Op een beknopt voorbericht, onder het opschrift: *Den Boeck-verkooper aen den Leser*, geteekend *V.L. dienstwillige Cornelis Willemsz: Blau laken*, (1½ blz.) volgt (I) een dichtstukje in 4 zesregelige coupletten, getiteld TOT MOMVM (1 blz.) en geteekend χώρειν; (II) een gedicht in 5 strophen, waarvan 4 van 10, maar het laatste van 12 regels, met het opschrift: ODE, *Of Lier-veerssen*, *Aen den* AEMSTEL, *Pindarus na-ghebootst,* geteekend: *Alleen de hope* (5 blz.); (III) *Aan-merckinghe op eenighe duystere woorden*, een vijfentwintigtal, meest eigennamen van personen of plaatsen, in de ODE genoemd (5½ blz.); (IV) HYMNVS AEN DEN AEMSTEL, het hoofdgedicht, in 554 alexandrijnen (35 blz.), wederom gevolgd van (V) *Aan-merckinghe op eenighe duystere woorden*, op denzelfden voet als de vorige, ditmaal niet minder dan 112 (20 blz.); (VI) AFF-SCHEYDT *aan de selve* AEMSTEL, 14 vierregelige strophen, de eerste met bijgevoegde zangmuziek (5½ blz.); en (VII) WENSCH *aen de selve* AEMSTEL, 6 cou-

pletten, insgelijks met muziek hij het eerste, en elk van 6 regels, geteekend *Alleen de Hope*. (3½ blz.)[1].

In het voorbericht meldt de *Boeck-verkooper aen den Leser* dat hem 'dese kleyne *Poëma* ter handen is ghekomen, met toe-segginghe van noch eenige andere *Poësien* vanden selven *Auteur*, (die met de hulpe Godts haast sullen volgen).' Het zal aan hem niet ontbreken dat men 'metter tijdt oock de volkomen *Hymen* (sic) kryghen sal, (daar van dit maar een voor-looperken en is).' 'Tot een yders gerief', heeft hij 'de woorden die hem dochten wat duyster te wesen, door aan-merckinghen doen verklaren.' enz.

De coupletten TOT MOMVM (I) luiden aldus:

Ghy spottert hart ghebeckt,
Die doch met yder geckt.
Wat sult ghy hier beknaghen:
Het is een *Maaght* die prijst:
Een Vrou men eer bewijst:
Wie sal u schimpen draghen?

Noyt *Alexander* wou
Hier voormaals met een Vrou
Of d' *Amazones* strijden;
Want hoe het gingh, of niet,
Geen voordeel, maar verdriet,
Stondt hem daar af te lijden.
Het selfde ghy verwacht,
O spottert! die veracht
Het geen de Maaghden singhen,
Men sal u tot een loon
Van distelen een kroon
Om 'tsmalig hoofd gaan wringen

Ghy! die hier *Anna* hoort
Op d' *Aemstels* groene boord'
Dit Water-deuntjen queelen:
Ay! leert haar waarse mist,
Of, waarse haar vergist,
Wilt dat goetjonstigh heelen.
χώρειν.

Van de ODE, *of Lier-veerssen*, *Aen den* AEMSTEL, *Pindarus na-ghebootst* (II) volge hier de eerste, met de laatste strophe:

1) Het behoort tot de onachtzaamheden van Scheltema, als hij (bl. 102) vermeldt 'deze spreuk onder *twee op noten gestelde* liedjes, die *achter* het boekje worden gevonden' aangetroffen te hebben. De ODE toch of LIER-VEERSSEN (II), waaronder zij gevonden wordt, is *niet op noten gesteld*, en van de twee op noten gestelde liedjes (hij vindt ze 'niet onaardig en geheel in den stijl van Anna') staat zij *alleen onder het laatste;* WENSCH.

Ghy, ò *Aemstel!* die gebiedt
In dijn klare Waters-vliet:
Hout wat stil, en neemt in danck
Dees mijn gifte, u ter eere,
Die mijn *Lier* nu eerst gaet leeren
Na de *Pindarisse* sanck:
Laet dees nieuwe Bloeme-krans
Vwe tuytjens doch om-ringhen:
Gaat met dese pronck ten dans,
Doet u *Nymphjens* daar eens singhen.

Als de *Son* is der *Planeten*,
Als de *Maan* der sterren vrouw',
Soo zijt ghy *Princes* gheheeten
Van al onse *Nymphjens* nou:
Bathos Kroon is u ghebleven,
Scepter, en Vooghdy ghegheven:
Al sijn glory, al sijn daden
Draaght ghy in dijn Lauw'er bladen,
Al de Rijckdom, al de Schat,
Toont ghy in u *Damsche* wallen:
Daarom men te recht oock hadd'
U doen heerschen op haer allen.

Alleen de hope.

Het hoofdgedicht de HYMNVS aen den AEMSTEL (IV) vangt met de volgende verzen aan:

Ghelijck in 's Menschen lijf de lever gaat verdeelen
Het bloet dat om haar sweeft, in d'aderen te speelen
Na boven of bene'en, in paatjens recht ofte krom,
Daar mee het gantsche lijf bevochtet wordt al om.
Soo even doet de Zee, (de Godt die t' allen stonden
In 't grondeloose diep sijn woon-stee heeft bevonden
Den grysen *Oceaen*) door gaten onbedacht,
Waar langhs hy 't klaar Cristal hier eerst ter werrelt bracht.

Volgt de lof van dit ‘Cristal! en dierbaar nat;’ van het Water, waarin ‘*Natuur*’, volgens Thales, ‘Haar schepsels oorspronck vindt’, en dat ook door Homerus ‘een Vader’ genoemd wordt ‘van alles watter is.’ Van dien Vader zijn ‘veel landen bespoelt met schoone plassen’ enz., maar ‘Ons *Hollandt*, dat daar is het puyckjen van *Euroop*,’ enz. is ‘sijn hart.’

sijn hart zijn dese Landen,
Waar door hy d' *Aemstels* vloet doet stroomen gouwe zanden:
Hoe wel *Aegypten* trotst - enz.

Zoo komt het op den Amstel; zoo op Amsterdam:

Reyst Reyser waar ghy wilt; loopt Pellegrim vry soecken
De werrelt gantsch her-om, door-snoffelt alle hoecken;
Soeckt my noch soo een Stadt, als die den *Aemstel* siet
Vol rijckdom, en vol pracht, ghespieghelt in haar Vliet;
Soeckt my oock sulcken Stroom, vry onder alle Stromen,
Die tot ghelycke roem kan met den *Aemstel* komen:
Dees *Aemstel!* - enz.

Om deze rivier naar waarde te kunnen prijzen, worden de Muzen aangeroepen, en daarop aan hare personificatie, de

Aemstel-Vrou, Princesse van de vloeden
Die *Hollandt* heeft, en krycht, of noch verwacht te broeden,

de vraag voorgelegd van waar, bij den rijkdom der stof, de dichter haar ‘hooghe loff ontginnen sal.’ Haar

Adelycke roem, (haar) Goddelyck gheslacht
Verdient wel d'eerste stee, (maar neens' een ander wacht.)

Wat zal het dan zijn? Haar schoonheid, haar liefelijkheid, haar landelijke jeugd en lust, haar ‘langh-vergaarde schat,’ haar ‘zeghen en groote op-komst’, haar ‘kinders, brave helden,’ haar ‘trotze *Dam*, haar verheven *Beurs*,’ haar roem in kunst en wetenschap, haar ijver, godsvrucht, deugd, wijs bestuur en ‘welbedachte’ wetten? Neen, dit alles gaat zijn krachten te boven;

U schors' en buyte-kleet alleenlijck is mijn wit,
Een ander laat ick graagh u binne-pracht en pit.

Het zal dus vooral de Aemstel als Rivier, het uitwendig schoon der ‘groote Vrou!’, der ‘Goddin van d'*Aemstels* stromen’ zijn, waar zijn ‘sangh-lust’ zich aan waagt. Hij gedenkt haar naieve jeugd,

de Jaren
Dat (sy) noch teere Maaght de Schaapjens gingh bewaren,
(Haar's) Vaders wolligh-vee;

dat zij onder 't loof van schaduwrijke boomen, ‘(haar) kaartjens[1)] aan

1) gespelen.

(haar) zy,' het eerste lied zong, dat

> uyt (haar) kloecke *Hooft* -

de *Aen-merckinghe op eenighe duystere woorden* zegt ons onder No. 31, dat hier 'de Prins der Hollantsche *Poëten, Pieter Cornelisz. Hooft, Drost tot Muyen*' bedoeld wordt - dat

> uyt (haar) kloecke *Hooft* stroomt als een gulde Vliet;

haar jachtvermaak als van een andere Diana; en hoe Mars haar den krijg, Bellona het gevecht, Najaden en Nereïden 'het swemmen in de Vloedt' leerden, 'Majae soon' den nutten handel, Pan het herder- en akkerbedrijf, en hare jonge bekoorlijkheden zoo diep een indruk maakten op het hart van Neptunus, dat hij bij den Styx den eed zwoer haar de heerschappij te geven over den vloed, waar zij den naam van droeg, 'dees Vloet,' zegt de dichter,

> dees waarde Vloet, die ick gedenck te singhen,
> En hy (haar) oude lof dit kleyne nieu te bringhen.

Maar nu begint hij te verhalen, hoe hij op eene voorjaarsavond, wiens schoonheid hij uitvoerig schildert, gehoorzaam aan de bede van een vriend, 'die lust hadd' tot de jacht,' met dezen den Amstel is opgevaren en, na een schoonen nacht zeilens, den schoonsten morgenstond, dien hij insgelijks te schilderen poogt, en die hem tot dichterlijke overdenkingen aanleiding geeft, heeft zien aanbreken. Reeds bij het eerste lumieren had zijn makker zich 'aan het voghel-micken' en aan ''t bespieden van het Wildt' begeven; maar ik, zegt de dichter,

> Ick die alleen mijn lust hadd' in het schoone we'er,
> Nam aan een ander oort (om wandelen) mijn keer,
> Tot dat ick aan een Vloedt, met lies en riet bewassen
> Quam om myn voeten daar of 't gantsche lyf te wassen.

Nu komt het geval, afgebeeld op het prentje boven beschreven[1)]. Een

1) In een ander exemplaar, dat ik sedert in handen heb gehad en dat op de Boekerij der Kon. Ac. bernst, is het prentje niet voorin, maar bij den Hymnus geplaatst.

aantal nimfen komen uit het water op; zij omringen hem, stooten hem van den oever en voeren hem, in haar armen, onder het water door, tot in het kristallen paleis, en aldaar in de schoone galerij, waarvan het heet:

> Ghelijck een Koninghs-vrou om-ringht sit na haar macht,
> Soo sat hier d'*Aemstel* oock vol glory en vol pracht.
> - - - - - - - - - - - - - - enz.

De dichter doet haar ‘Goden eer’, en de godin heet hem ‘minnelijck well'-kom’ als haar ‘lieven Soon’; niet zonder beklag dat men haar te zelden bezoekt, en dat haar van de meeste harer zonen te weinig eers weervaart. Daarop leidt zij hem rond door haar ‘huysingh' en vertreck’, (haar) ‘lust-woudt en haar hoven’, en toont hem

> haar çieraat veel beelden van Metaal
> Daar in s'haar af-komst siet ghegoten t'eenemaal,
> Van *Thor* en *Wooden* af, tot *Batho* (die bewonen
> Eerst quam 't *Bataefsche* landt) en na hem ook sijn Sonen:

‘Hier sachmen’, dus gaat de dichter voort:

> Hier sachmen waar de roem en 't adelijck gheslachte
> Haar meeste pronck op voe'n, en and'ren door verachten:
> Maar sacht, ò *Dicht-Goddin!* laat doch dees wond'ren staan
> Tot op een ander-maal dats' ons ter harten gaan:
> Nu wil ick gheen van dees hoe waart of schoon om noemen,
> Ten zy dat sy 't beveelt; maar hoort doch *Anna* roemen
> Dit Water-Jeughdigh-Liedt, dats' op haar Cyther queelt,
> En door haar soete sangh ons loome gheest mee steelt,
> Daars' op des *Aemstels*-zaal haar als een *Clio* toonde,
> En by de soete schaar van d'*Aemstel-Nymphjens* woonde:

‘Ghy heyligheitjens’; zoo vangt deze zangster aan, en herinnert ons den aanhef van een ‘Sang’, door Hooft in 't jaar 1610 gezongen (Uitg. Leendertz, I. 108):

> Ghij Hailichheidtjens, die in bloemen en in cruiden
> U legert, en beswemt de stroomen van de Vecht;

‘GHY heiligheitjens’, heet het hier:

GHY heyligheytjens die hier in dit water swemt,
En alle daghen 't hayr van d'*Aemste!* streelt en kemt:
Ghy *Nymphjens* die de vloet door-klieft met swacke armen,
Napaeae die in het riet, of onder 't kroos moet swermen:
Ghy *Veldt-Goddinnen* wuf, die onder 't linde dack
U voor de Sonne schuylt, heel koel op u ghemack:
Ghy *Faunus;* Bock-voet *Pan*, ay! luystert na mijn snaren,
enz. enz.

Het Water-Jeugdigh-Liedt’, dat op deze toon en wijze aanvangt, en waarschijnlijk met dit epitheton bestempeld wordt, omdat het de jeugd, d.i. den aanvang, de eerste schreden der rivier bezingt, geldt in een honderd paar verzen den *Buiten*-Amstel en zijn natuurschoon; zijn welige oevers, zijn helderen vloed, de hem omringende weteringen en meren, rijk aan visch en waterwild, de dorpen, lusthoeven, boomgaarden aan zijne oevers, het spelevaren op zijne golfjes van een vroolijke en minzieke jeugd, met deze bede tot besluit, die ook het besluit van het dichtstuk is:

GHY! die mijn geest beweeght, en doet dit lichaam leven;
Ghy, die my hebt 't verstant en 't spreken beyd' gegeven;
Ghehenght dat danckbaar ick, soo langh oock als ick leef,
Den *Aemstel* haren loff met voller waarden gheef:
Gehengt dat ic haar deugd', haar God-vrucht en haar wonder
Nu maar in 't ruygh bemaal; hier namaals in 't bysonder:
Gehenght nu dat mijn wil, gheneghen in haar gunst,
Meer toont het willigh hart dan wijdt-ghesochte kunst:
Leeft dan, ò schoone Boort! leeft, leeft u klare vloeden,
O *Aemstel* eeuwigh leeft! den *Hemel* wil u hoeden
Voor drooghte, voor geweldt, voor oorlogh' en verderf,
Voor twisten vol ellend'; maar eendracht zy u erf:
En dat het dertel Choor van *Nymphjens* en *Najaden*
In eeuwelycke rust hier in u water baden;
Dat *Pan* enz.

De laatste (niet geheel duidelijke) verzen zijn:

Te Gode schoon *Cristal;* dat eeuwelijck u glans
Des *Aemstels-Roemster* blijft, een peerel' aan haar krans:
Te Gode schoone Boort; laat nu u schoone *Velden*,
Wanneer 't dy maar ghevalt, een veel roem-rijcker melden.

Het op de verklaring der '*duystere woorden*' van den HYMNVS volgende elegische AFF-SCHEYDT *aan de selve* AEMSTEL (VI) vangt aldus aan:

Ach Schoone *Aemstels*-boort! op wien my is ghegheven
Het alder-eerste licht, het vonckjen van mijn leven:
Op wien ick ben gevoed Geluckigh in mijn Jeught,
So datse my noch heught.
Op wien ick hebb' by na mijn kintsche tijdt versleten,
En door u soete weeld', mijn selven schier vergheten
Ondanckbaar voor de gift, onwetend', onbejaart,
Onkundigh wie ghy waart.
Maar nu dan wat mijn Penn' u danckbaar kan bewysen,
En wat mijn Sangherin, eer-kennigh u mach prysen;
Noch blijf ick in de schuldt; u jonst houdt my verplicht
Verr' tot een hoogher dicht. enz.

Belangrijk zijn misschien de volgende strophen, omdat zij een handelsman door doen schemeren, die voor uitspanning de dichtlier hanteert:

Wanneer ick op het Veldt in 't lombre van de Bomen
('t Zy dat *Aurora* daaght of *Vesper* is aan 't komen)
We'er sie te langhs u boort de schoone *Galathé*
Soo als sy speelt in Zee.
Dan sucht ick om de weeld', die ick wel eer ghenoten
Hebb' in uw' schoone Stroom, of in u binne-sloten,
Doen, doen, mijn kintsche Jeught was van 't bekom'ren vry
En baet-suchts slaverny.
Doen ick so meenigh maal ging met u *Nymphjens* spelen,
Of hoorden in het riet de Maaght *Syringa* quelen:
Doen noch mijn swacke breyn begreep, wat *Maya*-kint
In 't handelen versint.
Mocht ick nu voor de lust, *Parnassi* kruyn bestyghen, enz.

Van het laatste dichtje, WENSCH *aen de selve* AEMSTEL (VII), sta hier het eerste en het laatste couplet:

> Noch eenmaal eer wy scheyden,
> O *Nymphe* wilt verbeyden,
> En hoort, en hoort, den wensch doch uyten,
> Daar mee ick nu mijn sangh-lust wil besluyten:
> Ay! laat u *Nymphjens* leeren,
> Dit, dit mijn liedt, dit, dit mijn liedt u ter eeren.
> 6. Vaart dan wel, ô *Nymph*' te gode!
> Met de wensch' u aan-gheboden:
> Vaartwel, vaartwel, ô schoone golven,
> In u soo blyft myn soete lust bedolven:
> Vaart oock wel ghy schoone *Velde*
> Die, die myn naam, die, die myn name spelden.
>
> *Alleen de Hope*.

Het is dit dichtwerk dat, in al zijne deelen, door Mr. Jacobus Scheltema in zijn in 1808 uitgegeven *Anna en Maria Tesselschade, de dochters van Roemer Visscher*, aan de oudste dochter, ‘de wyse Anna’ is toegeschreven; en zulks op de volgende gronden:

Op het exemplaar dat hij er van in handen had gekregen (misschien hetzelfde dat thans in de Boekerij der Leidsche Maatschappij berust), ‘vond hij wel den naam van ANNA ROEMERS alleen op den rug van het bandje gespeld; dan, behalve dat hij veel vertrouwen had op de kunde van den vorigen zoo wel als van den tegenwoordigen bezitter, was bij hem weinig twijfel voor de verzekering, dat dit het werk van onze Dichteres zoude zijn, overgebleven.’ Immers het was ‘ontegensprekelijk, in de eerste helft der zeventiende eeuw uitgegeven, en waarschijnlijk tusschen de jaren 1614 en 1638, vermits de Zuiderkerks toren op het fraai titelprintje was afgebeeld, en die van de Westerkerk niet.’ 't Was ‘het werk van eene maagd, die ANNA heette, blijkens een versje: *Tot Momum*’, dat hij, in slordigen afdruk, volgen liet. ‘De blijken van belangstelling in HOOFT’, - die hier meer dan eens genoemd werd - ‘en SPIEGEL, door’ - zooals in het dichtstuk geschiedde - ‘de Hofstede *Meerhuysen* van den laatsten te gedenken’, deden ‘hem te eerder dit werk aan ANNA toeschrijven.’ Met dit alles, hield hij het ‘voor een van hare eerste lettervruchten’ en, de woorden

van den *Boeck-verkooper aan den Leser* tot de hare makende, voegt hij er bij: ‘Zij noemt het ook ergens de voorloopster van grooter werk over den *Aemstel*.’ (bl. 103, 4.)

Met de bijgevoegde opheldering van *eenighe duystere woorden* heeft Scheltema weinig op, als dragende ‘naar zijn inzien, meer blijken van goeden wil om den lezer te helpen dan van bekwaamheid’; hij vergelijkt ze met die van Minellius, en stelt ze, op grond van gelijkheid van stijl met de Voorrede, op rekening van Cornelis Willemsz. Blau-laken (bl. 105).

Met dit oordeel kunnen wij ons gereedelijk vereenigen. Ook met dat over dezen dichtarbeid zelven, wanneer hij acht, dat het ‘door te veel zwier, en door te groot gewoel van Goden, Godinnen, Bosch-, Water- en Veldnimfen van allerlei aard, den Lezer somtijds vermoeit, schoon er ook puikstalen’ - het woord is misschien wat te sterk - ‘puikstalen van een zacht schilderend penseel,’ waarvan hij er een uitschrijft, in gevonden worden. (bl. 13, 14).

De ongenoemde ‘Verzamelaar’ der *Gedichten van C. van Baerle, J. van der Burgh*, *J. van Heemskerk*, *L. Reael*, *Anna en Maria Tesselschade Visscher*, *en anderen*, waarvan het eerste deel ten jare 1827 te Amsterdam bij G.H. Arens het licht zag, die geoordeeld had aan het slot van dit boekdeeltje een plaats aan de *Roemster van den Aemstel* te moeten inruimen, ‘zoo’, zegt hij, ‘van wege de zeldzaamheid van dat boeksken, als ten aanzien der betrekking dezer stad tot den inhoud’, achtte het ‘welligt nog niet uitgemaakt of men het aan Anna Roemers hadde toe te schrijven;’ liet, met verontwaardiging over hare onbeduidendheid, de opheldering van *duystere woorden* door Blau-laken achterwege, en gaf er zelf eene op de uitdrukking *Te Gode*, die nergens naar geleek[1)].

1) De uitdrukking *Te Gode*, het fransche *adieu*, die bij den commentator van de 17de eeuw nog geen opheldering behoefde, wordt door dien van de 19e aldus toegelicht: ‘Ik zou het hier opvatten voor zooveel als *vergode*’ [vergode soete stroom] ‘gelijk *te* oulings dikwerf de beteekenis had van *ver* of *ge*; en nog hoort men wel eens dat is *te broken, te borsten*, voor *gebroken*, *geborsten*.’ Ook M.D. de Bruyn heeft met deze verklaring den draak gestoken.

De heer M.D. de Bruyn, die zijne in 1851 in 't licht gegeven *Gedichten van Anna Visscher en Maria Tesselschade Visscher* met de *Roemster van den Aemstel* opende, opperde daarbij in de eerste zijner *Aanteekeningen*, de vraag: ‘welke andere en sterkere bewijzen zijn er, dat Anna Visscher de maakster van dit dichtstuk is, dan die welke Scheltema heeft bijgebragt?’ (bl. 165). Er kwam geen antwoord.

Maar zeer belangrijk was de *Aanteekening* op de *Roemster van den Aemstel*, waarmede de altijd werkzame en onderzoeklievende Dr. van Vloten, ten jare 1865, in de *Dietsche Warande* te voorschijn kwam. (Zie Dl. VII. bl. 274, 5, 6). Hij billijkte het, dat niemand het dichtstuk, op het voetspoor van Scheltema ‘voor goed aan Anna Roemers had durven toeschrijven. Wel werd er in den “Hymnus” zelf van eene Anna gewaagd, en noemde ook een daarachter’ (lees daarvóór), ‘gevoegd versjen (aan *Momus*) dien naam, maar dit bewees niets voor zijn dichter. Integendeel, deze was èn geen vrouw èn vermeldde ons daarenboven zijn eigen toenaam ronduit aan 't slot van den “wensch” achter zijn gedicht. Daar toch lazen wij:

> Vaert ook wel, gij schoone *Velden*,
> Die mijn name spelden;

in klankspeling blijkbaar op de slotregels van den Hymnus zelf:

> laet nu u schoone *Velden*,
> Wanneer 't dy maer gevalt, een veel roemrijcker melden.’

De heer van Vloten ziet in dezen *Velden* ‘denzelfden “lief hebber der Poesy”, die ettelijke jaren na Bredero's dood, dezes spel van “Het daget uyt den Oosten”, op verzoek van Van der Plassche voltooide.’

De ANNA van wier ‘Water-Jeughdig-Liedt’ de HYMNVS, van wier ‘Water-deuntjen’ de rijmen TOT MOMVM gewagen, ‘komt hem wel vrij waarschijnlijk voor Tesselschades zuster te zijn geweest,’ maar hij meent dat ‘door dat “Water-deuntjen”, waarna de Stroomgodin en hare Najaden luisteren’, niet anders bedoeld wordt dan het ‘Afscheydt aan de selve Aemstel’, ‘dat nu achter het gedicht volgt, maar beter daar ter plaatse

ingelascht ware. Dit zou dan werkelijk een afscheidsvers van Anna (Roemers) aan haar geboortestroom zijn, en daarop alleen dat zeggen in 't versjen TOT MOMUS slaan:

> Het is een maagd die prijst.'

Prof. Moltzer, die in 1879, weinig maanden nadat ik de eer had gehad de Academie te onderhouden over den pas ontdekten schat van tot nog toe onbekende gedichten van onze dichteres, zijn *Letterkundige studie over Anna Roemers Visscher* (Groningen, Wolters) in 't licht gaf, toonde zich evenzeer als de heer van Vloten overtuigd, dat de dichter van de *Roemster van den Aemstel* 1°. van het mannelijk geslacht was, en 2°. zelf zijn naam niet onduidelijk te kennen gaf in het

> Vaart oock wel ghy schoone *Velden*,
> Die mijn name spelden;

maar hij scheen niet afkeerig van het denkbeeld dat de in deze rijmen en in het lichaam van het dichtstuk-zelf genoemde ANNA nog wel een andere Anna wezen kon dan ANNA ROEMERS. 'Wie', schrijft hij, 'wie overigens de Anna is, die het 'water-jeughdigh-liedt' aanheft, het 'waterdeuntjen queelt'; of het inderdaad, gelijk de heer van Vloten vermoedt, onze Anna Visscher dan wel een dochter is van den dichter Velden, den 'lief hebber der Poësye, die Breederoo's *Het daghet uyt den Oosten* heeft afgemaakt, en misschien *Calasies Sterfdagh* - geschreven: ik weet het niet.' Maar dat hij er niet aan denkt het 'Afscheydt aen den selven Aemstel' met den heer van Vloten aan ANNA VISSCHER of aan eenige ANNA ter wereld toe te schrijven, blijkt daaruit, dat hij in een der strophen van dit lied, in de versregels:

> Doen noch myn swacke breyn begreep, wat *Maya*kint
> In 't handelen versint:

een 'kennelijke' zinspeling op het koopmansberoep van den auteur ziet. (bl. 30. 31.)

Wat mij betreft: toen ik mijne *Mededeeling* omtrent de gevondene handschriften van Anna Roemers in de Academie deed, en daarbij ook in 't voorbijgaan van de *Roemster van den Aemstel* sprak, was ik ten opzichte van dit dichtwerk, als ik in een latere vergadering reeds gelegenheid gehad heb te doen blijken, niet op de hoogte. Later onderzoek en gezette bestudeering van al wat Anna Roemers rechtstreeks of zijdelings betrof, waarbij mij ook de oorspronkelijke uitgave van de *Roemster van den Aemstel* onder de oogen kwam, heeft mij, na opmerkzame lezing en herlezing van dit dichtwerk in al zijn deelen, en toetsing van de daaromtrent geopperde denkbeelden en gissingen, met erkenning van het zeer aannemelijke der gissing van den heer van Vloten, waarbij VELDEN als de waarschijnlijke dichter wordt aangewezen, en van het gevoelen van den heer Moltzer, wat het Afscheidslied betreft, tot eene gedeeltelijk andere voorstelling van zaken gebracht. Zij is de volgende. Dat wij hier geen werk van Anna Roemers voor ons hebben, staat bij mij vast. Noch haar geest, noch haar taal, noch haar dichtstijl (haar 'deftigh soet gedicht') kan ik ergens erkennen; ook niet in het Afscheidslied aan den Aemstel, waarin ik almede een manspersoon meen te vernemen, zoo al geen tegenwoordig koopman, althans iemand, die in zijn jeugd den handel geleerd heeft, schoon de versregels, die aanleiding tot deze onderstelling geven, onduidelijk zijn en misschien emendatie behoeven.[1)]. Maar de onbekende dichter, als zij, te Amsterdam geboren, hetzij dan VELDEN of een ander, heeft, door een dichterlijke fictie, het hoofddeel van zijn hoofdgedicht, den eigenlijken HYMNUS in het gedicht met dit opschrift, in den mond willen leggen van eene stadgenoote, in wie hij een der eerste sieraden en de tot nog toe eenige dichteres zijner vaderstad vereerde; van die Anna, die hij eene dichterlijke hulde brengt, door haar eene eereplaats te geven aan het hof der Amstel-

1) Duidelijker zouden ze, in verband tot de vorige, zijn, indien zij b.v. dus luidden:
Toen 't swacke breyn *noch niet* begreep, wat Maja-kint
In 't handelen versint.

godin, waar hij ze als een Muze, als een andere Clio doet optreden. Het is Anna *Roemers* die, naar deze dichterlijke fictie, de eenige *Roemster van den Aemstel* is; naar wie het dichtwerk, dat er geheel op aangelegd is haar te doen optreden, niet zonder toespeling tevens op den naam *Roemer*, zijn naam heeft, daar het anders *de Roem* of wel *Lof van den Aemstel* zou hebben kunnen heeten. Misverstand van deze dichterlijke fictie heeft van lieverlede, als het zeldzame boeksken nog wel begeerd en doorbladerd, maar niet meer gelezen werd, de Anna Roemers der phantasie met de wezenlijke Anna Roemers doen vereenzelvigen en, in de volgende eeuw, bij het doen inbinden, haar naam op dien rugtitel gebracht, die een Scheltema verleiden moest om het over 't hoofd te zien, dat een '*lieve Soon*', zelfs in Amsterdam, niet te gelijkertijd een *lieve Dochter* kon zijn[1)]. Zoo gebeurde het dat men aan ANNA ROEMERS het geheel van een dichtstuk ging en bleef toeschrijven, waarin haar door zijn werkelijken dichter eershalve het vervullen van een hoofdrol toegedicht en, in die rol, slechts een gedeelte, ofschoon een groot en belangrijk gedeelte, in den mond gelegd was. Maar terwijl in deze dichterlijke fictie eene eerbiedige, maar min of meer bedekte hulde aan eene hooggeëerde stadgenoote gebracht was: de dichter; en dit had de latere dwaling te mogelijker doen worden; de dichter had er tevens gebruik van gemaakt, om zijn werk (kwansuis) tegen de pijlen eener bitsche critiek, waarmede hij wellicht vroeger een of andere min aangename ontmoeting had gehad, te beschermen. Dit is de aardigheid van de coupletten TOT MOMVM, met hun: 'Het is een *Maaght* die prijst: Een Vrou men eer bewijst: Wie sal u schimpen draghen?' en het 'Ghy! die hier *Anna* hoort' enz., die hij aan zijn dichtwerk te harer ontwapening deed voorafgaan, en met een χώρειν onderteekende, hetwelk bij deze doorzichtige mystificatie, met het oog op hare onschuldige be-

1) Het in een half roodlederen bandje gebonden exemplaar der Biblioth. van de Kon. Ac. heeft dien noodlottigen rugtitel niet, maar alleen in vergulde letters het woord: AEMSTEL.

doeling, wel eens de beteekenis hebben kon van een ‘die dit vatten kan, vatte het’ (ὁ δυνάμενος χώρεῖν χωρείτω).[1)]

1) Matth. XIX. 12. - Of zou dit χώρειν, van hetwelk Scheltema geen notitie genomen heeft, en dat de heeren van Vloten en Moltzer, die blijkbaar het voorrecht niet gehad hebben de coupletten in de oorspronkelijke uitgave te lezen, niet gezien hebben, wollicht niet anders zijn dan een drukfout voor χαίρειν (salutem!); of wel, door een of ander zijner beteekenissen, op den naam, het beroep, of iets anders, dat ons op het spoor van den auteur kon brengen, toespelen, of ook, in hollandsche letters geschreven, een letterkeer van dien naam uitmaken? Of schuilt die naam veeleer in dat andere devies: *Alleen de Hope*, dat er toch eigenlijk meer als een anagram uitziet dan wel als een motto? - Hoe het zij, in den *Dictionnaire des Devises* van Van der Haeghe en Arnold (*Le Bibliophile Belge* T. 10. 11. 13) heb ik zoowel χώρειν als χαίρειν vruchteloos gezocht. *Alleen de Hope* wordt er vermeld, en aan ANNA ROEMERS toegeschreven, maar op gezag van Scheltema, hetwelk wij in dezen moeten wraken.

Bijvoegsels en verbeteringen.

INLEIDING. bl. 1.

Onder de blijken van hulde aan Anna Roemers van tijdgenooten te beurt gevallen behoort ook de opdracht van een tooneelstuk, door Witsen Geysbeek (D.V. 382) aan Jan van Swol toegeschreven. De titel luidt: *Constantinus: Aen Me Juffre Anna Roemers. In Sprockel*, 1630. t' Amsterdam. By Gerrit Jansz. Boeck-verkooper, op de hoeck van de Doelestraet in den Engel. 1637. De Constantinus van dit stuk is Constantijn de Groote niet, maar een *Grave Constantyn van Charlois*. - Over de dichterlijke waarde laat zich uit de eerste regels van de opdracht oordeelen:

> Soo, of met minder schroom, van kouw,
> Of knel van Winter, wijse Vrouw,
> In Sonnen-klim, als wel het Sprockel,
> Of heetste Lent-groen, schuyl en hockel
> Ontschiet, ontschiet mijn Botter-bloem:
> Te kransse, of het kond', om roem
> Van *Visser*, enz.

bl. 3. r. 8. *staat:* waarschijnlijk gemaakt, *lees:* boven bedenken gesteld.

bl. 7. r. 9. *staat:* Montenaij, *lees:* Montenay.

bl. 7. r. 20. *staat:* vermoden, *lees:* vermoeden.

bl. 7. r. 7, 6. v.o. *niet al te fraai gegraveerde zinnebeeldige voorstellingen* [Emblemes chrestiens].

De oorspronkelijke gravuren hebben echter in het oog van kenners groote verdiensten. Zij zijn van den Lotharingschen graveur PIERRE WOEIRIOT, waarschijnlijk een geloofsverwant van de Dichteres, en, volgens Nagler (Neues Allg. Künstler-Lexicon B. XXII. s. 21), door hem ‘mit besonderer Liebe gestochen.’ - Hij graveerde ook portretten van Calvijn en van Aneau, vertaler in fransche verzen van de *Emblemata* van Alciati (zie bl. 7), en martelaar van 't protestantisme, op Sacramentsdag 1565.

Ald. Noot 3.

Een exemplaar van de Zürichsche uitgave, 1584, der *Emblemes chrestiens* bevindt zich te Leiden op de Bibliotheca Thysiana. Zie Catal. 1879. bl. 311.

Van de Francfortsche, 1619, luidt de titel aldus: ‘Livre d'Armoiries en signe de fraternité, contenant cent comparaisons de vertus et emblèmes chrestiens agencés et ornés de belles figures gravées en cuivre, premierement descripts en langue francoisse, par Damoiselle Georgette de Montenay, mais à présent r'augmentés de vers latins, espagnols, italiens, allemans, anglois et *flamands. Imprimés es frais de J.Ch. Vinchet à Francfort au Mayn* (sic) 1619 in 8. fig.’ -

> *Manuel du Libr. et de l' Amat. de Livres*, Tom. III. col. 1853; met bijvoeging van: ‘Vend. 24 fr. Courtois; 1 liv. 15 sh. Heber. Le titre latin porte: *Monumenta Emblematum christianarum virtutum*.

Wij onderschrapten het woord *flamands*. Om den wil dezer Vlaamsche (Hollandsche?) verzen, zou het alleszins der moeite waard zijn deze uitgave te zien te krijgen; maar het heeft mij tot nog toe niet mogen gebeuren.

bl. 10. Voeg, in verband met de bovenstaande *verbetering* van bl. 3, r. 8, bij de opgegevene literatuur:

N. DE ROEVER, Eenige bizonderheden betreffende de familie van Roemer Visscher. *De Navorscher*, N.S. 12e Jg. 1879. bl. 557 en volgg.

Uit de mededeelingen van den heer De Roever blijkt dat Pieter Visscher, volgens de ontdekking van Dr. Gallée (*Spectator* 1877 no. 41) ‘Secretaris ter Camer in Liefd' Bloeyende’ en auteur van de door en door vieze

‘Boertighe Klucht van de Feyl’ (Amst. 1628), de openbare betrekking van ‘vader van de wijnroeiers’ bekleed heeft.

De Geslachtlijst in de *Dietsche Warande* (X. bl. 373) vemeldt nog twee kinderen van Roemer Visscher, die slechts kort geleefd hebben; begr. 1590 en 1592.

bl. 101. r. 2 v.o. een comma achter het woord *beverig* te stellen.

bl. 114. r. 8 v.o. *staat:* syn, *lees:* zijn.

bl. 116. r. 12 *goed geteekende, zuiver en scherp gegraveerde prenten*.

Kunstkenners twijfelen geen oogenblik, de meesterlijk gegraveerde *Sinnepoppen* aan Claes Jansz. Visscher toe te kennen.

bl. 118. r. 10 en volgg. *Het zijn deze bijschriften en rijmspreuken, welke haar* [door Vondel] - *bij een Cato hebben doen vergelijken*.

Aan Vondel stonden, bij deze vergelijking, zeker de *Disticha de moribus*, *ad filium* van Dionysius Cato, moralist van onzekeren tijd, voor den geest, die wel eens met den ouderen Cato (Marcus Porcius Cato) verward is geworden, en wiens werk in de middeleeuwen aan dezen placht te worden toegeschreven.

bl. 170. *Een Vrouw die niet als zingt en tuyt*, enz.

Van dit stukje komt eene tamelijke vertaling in 't Engelsch voor, in *Studies in the Literature of Northern Europe*, by EDMUND W. GOSSE. London 1879. p. 254, 5. (Het werk is versierd met eene gravure naar eene teekening van Alma Tadema, voorstellende Tesselschade met hare kinderen, in haren tuin te Alkmaar).

A wife that sings and pipes all day,
And never puts her lute away,
No service to her hands finds she;
Fie, fie! for this is vanity!

But is it not a heavenly sight
To see a woman take delight
With song or string her husband dear,
When daily work is done, to chear.

Misuse may turn the sweetest sweet
To loathsome wormwood, I repeat;
Yea, wholesome medicine, full of grace,
May prove a poison - out of place.

They who on thoughts eternal rest,
With earthly pleasure may be blest;
Since they know well these shadows gay,
Like wind and smoke, will pass away.